

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**NECİP FAZIL'IN ŞİİRLERİNDE NEFİS-RUH VE
MADDE-MANA KARŞITLIĞI**
Gürhan DENİZ

Yüksek Lisans Tezi
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı

ŞUBAT 2022

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

NECİP FAZIL'IN ŞİİRLERİNDE NEFİS-RUH VE MADDE-MANA
KARŞITLIĞI

Tez Yazarı
Gürhan DENİZ

Danışman
Doç. Dr. Sıtkı NAZİK

ELAZIĞ-2022

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “NECİP FAZİL’İN ŞİİRLERİNDE NEFİS-RUH VE MADDE-MANA KARŞITLIĞI” Başlıklı Yüksek Lisans Tezi’mın içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

02.02.2022

Gürhan DENİZ

ÖN SÖZ

Necip Fazıl Kısakürek, kuşkusuz Türk edebiyatında mümtaz bir yeri olan; eserleriyle, hayatıyla yaşadığı dönemde adından sıkça söz ettiren, günümüzde de önemini ve değerini kaybetmeyen önemli bir şair, yazar ve fikir adamıdır.

Necip Fazıl tahsil için gittiği Paris’te geçirdiği zaman içerisinde keşmekeşlerle dolu bir dönem yaşamıştır. Yaşadığı bu çalkantılı hayattan sıyrılarak, kendisini derin ruh ıstırapları içindeki çırpınıslara atması, onun için artık hakikat yolculuğunun başlangıcı olmuştur. Şairin çıktığı mana yolunda, hayatını ve kaleme aldığı eserlerini İslami hassasiyet şekillendirmiş, zaten sahip olduğu yüksek edebî yetenek, bu şuurla beraber zirveye ulaşmıştır. İslami ve milli öğelerle bezeli olan Necip Fazıl’ın eserleri bu manada okuyucuya Türk-İslam kültürünün etkisini de yansıtmıştır.

Necip Fazıl Kısakürek’in her ne kadar şiirleri ön plana çıkmış olsa da şiirleri kadar düzyazıları ve tiyatro eserleri de dikkate şayandır. Eserlerinde kullandığı dildeki ustalık, yapmış olduğu psikolojik tahliller ve tespitler, edebî hayatımız açısından son derece önemlidir. Bu çalışmada Necip Fazıl Kısakürek’in edebiyat dünyamızdaki mümtaz yerinin bilincinde olarak, şairin eserlerini özelde ise “Çile” isimli şiir kitabını inceleyip, şairin hayatında ve bu eserinde nefis-ruh ve madde-mana kavramlarının kullanılmasına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Şairin düşünce dünyasında nefis-ruh kavramları ile madde-mana karşıtlığı gibi konuların sıkça işlenmiş olması Şairin Çile adlı eserindeki nefis ve ruh kavramlarına yüklediği anlamları derinlemesine tahlil etmeye ve madde-mana karşıtlığı üzerinde değerlendirmeler yapmaya bizi yönlendirmiştir. Şairin nefisle olan mücadelesi ve madde karşısında manaya olan bağlılığını incelediğimiz bu çalışma, onun hayatındaki duruşunu ve topyekûn olaylara bakışını görmemiz açısından ufuk açıcı olmuştur.

Necip Fazıl’ın İslami hassasiyetle beraber hayatında yaşanan çok yönlü değişimler kuşku yok ki eserlerine de yansımıştır. Abdülhakim Arvasi’yle tanışıp mana bilincini hayatının merkezine aldığı merhaleden sonra, şairde tasavvufi bilinç uyanmıştır. Bu çalışmada şairdeki bu bilincin etkisi de göz önünde bulundurularak, eserlerine yansıyan tasavvufi hava tahlil edilmiş ve Çile kitabındaki şiirler konularına göre başlıklara ayrılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Şiirler değerlendirilirken, nefis mücadelesi, şairin ruhi buhranları ve madde-mana çatışmasının bu metinlerde tasavvufi bir bilinç ile işlendiği görülmüştür. Bu nedenle çalışmada; tasavvufun Necip Fazıl’ın şiirlerine taalluk eden konuları üzerinde de durulmuştur.

Çalışma sürecinde, Necip Fazıl’ın eserlerini değerlendirirken, onun hayatı, çevresi ve sahip olduğu hassasiyetlerini araştırmanın son derece önemli olduğu görülmüştür. Zira Necip Fazıl’ın kaleme aldığı eserler, hayatının bir yansıması, hatta yaşadığı hayatın âdeta bir sonucudur. Yani eserlerindeki çarpıcı ve etkileyici üslup, şairin hayatındaki büyük çilelerin bir tezahürüdür.

Necip Fazıl Kısakürek’in Çile adlı eserinde nefis-ruh, madde-mana kavramlarını incelediğimiz bu çalışmayı yaparken şairin şiirleri dışında; tiyatro eserleri, düz yazıları ve makalelerinden de yararlanılmıştır. Ayrıca şairin döneminde yaşamış ve onun hayatına şahitlik etmiş hadiseler ve şahıslardan da istifade edilmiştir.

Bu çalışmayı yaparken benden hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen eşim Duygu Deniz’e, her türlü yardım ve önerileriyle tezin bu hâle gelmesini sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Sıtkı NAZİK’e, değerli katkılarından dolayı Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖZTÜRK ve Doç. Dr. Davut AĞBAL hocalarıma en kalbî duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

Gürhan DENİZ

ELAZIĞ 2022

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	I
ÖN SÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR.....	VIII
1. GİRİŞ	1
2. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HAYATI VE ESERLERİ	2
2.1. Necip Fazıl Kısakürek'in Hayatı	2
2.1.1. Doğumu	2
2.1.2. Ailesi	2
2.1.3. Çocukluğu	2
2.1.4. Eğitimi	3
2.1.5. Abdulkakim Arvasi ile Tanışması	3
2.1.6. Necip Fazıl'ın Dinî ve Tasavvufî Hayatı.....	4
2.1.7 Ölümü.....	5
2.2. Eserleri	5
2.3. Necip Fazıl'ın Edebî Yönü	7
2.4. Necip Fazıl Kısakürek'in Yaşadığı Döneme Genel Bakış.....	8
2.5. Necip Fazıl Hakkında Yapılan Yorumlar	8
3. DİN VE TASAVVUFTA NEFİSLE RUH.....	10
3.1. Nefis.....	10
3.1.1. İslam Dininde Nefis.....	10
3.1.2. Tasavvufta Nefis.....	11
3.1.3. Nefsin Mertebeleri.....	12
3.1.3.1. Nefs-i emmare	12
3.1.3.2. Nefs-i levvame	12
3.1.3.3. Nefs-i mülheme	12
3.1.3.4. Nefs-i mutmainne	13
3.1.3.5. Nefs-i radiye.....	13
3.1.5.6. Nefs-i merdıye.....	13
3.1.5.7. Nefsi Kâmile	13
3.1.4. Necip Fazıl'ın Nefse Yükllediği Anlamlar.....	13
3.2. Ruh.....	14
3.2.1. İslam Dininde Ruh.....	14
3.2.2. Tasavvufta Ruh.....	14

3.2.3. Necip Fazıl'ın Ruha Yükllediği Anlamlar	15
3.3. Nefis ve Ruh İlişkisi	16
4. MADDE ve MANA.....	18
4.1. Madde ve Maddecilik	18
4.2. Madde-Mana İlişkisi	18
5. ÇİLE ADLI ESERDE NEFİS VE RUH	20
5.1. Nefsin Mahiyeti	20
5.2. Doyumsuz Olan Nefse Aldanmak	21
5.3. Nefse Söz Geçirememekten Yakınma	23
5.4. Nefse Karşı Takınılması Gereken Tavrı	24
5.5. Nefsin Doyumsuzluğu	25
5.6. Nefis Muhasebesi.....	27
5.7. Nefsani Arzuları Terk Etmek.....	29
5.8. Ruhun Yalnızlığı.....	31
5.9. Ruh Çilesi	33
5.10. Ruhtaki Vahdet Düşüncesi.....	42
5.11. Ruhun Hakikate Hasreti.....	44
5.12. Yalnızlığa Karşın Gerçek Yakınlık.....	46
5.13. Ruh İçin Gurbet Olması Açısından Dünya	51
5.14. Ruhun Vecd Hâlinde Olması	51
5.15. İmanın Ruha Verdiği Huzur.....	52
5.16. Yeniden Diriliş ve Ruh	52
5.17. Ruhun Vehimlerden Kurtulup Hakka Erişmeye Çalışması	54
5.18. Ruhi İstirapların Kaynağı Olarak Fikir Çilesi.....	61
5.19. Ruhun Huzursuzluk Hâli.....	63
6. ÇİLE ADLI ESERDE MADDE VE MANA	66
6.1. Manaya Doğru Yolculuk.....	67
6.2. Manayı Kendi İçinde Aramak.....	71
6.3. Manayı Ötelerde Aramak.....	71
6.4. Yaşanmamış Sayılan Yıllar.....	72
6.5. Hakikat Yolunda İlerleyenlerin Manen Desteklenmesi	73
6.6. Her Şeyin Manaya İşaret Etmesi.....	77
6.7. Daima Mananın Peşinden Koşmak	77
6.8. Manayı Aramada Yöntem.....	78
6.9. Madde ve Mananın Tabiatı İç içe Olması	78
6.10. Hakikatin İnsan Simasındaki Aksi.....	80
6.11. Kelimeler ve Mana.....	80

6.12. Ölüm ve Ölümsüzlük	81
6.13. Dünyanın Faniliği	81
6.14. Fani Olan Dünyayı Önemsememek	81
6.15. Mana Yolunda Ümitsiz Olmamak	82
6.16. Gerçek Varlık ve Mana	83
6.17. Yalnız Manayı Düşünmek	84
6.18. Şahıslar Odağında Manayı Aramak	86
6.19. İnsanın Mana Karşısında Gaflet İçinde Olması	90
6.20. Her Durumda Hakikati Haykırmak	91
6.21. Hakikat Karşısında Takınılması Gereken Tavr.....	66
6.22. Hakikatin Eskimeyeceğini Bilmek	91
6.23. Ölümsüzlük ve Ebedi Kurtuluş.....	92
6.24. Dünyanın Gurbet Ahiretin Sıla Oluşu.....	93
6.25. Necip Fazıl'da İlâhî Aşk	95
6.26. Ruhun Ötelerde Aradığı Hakikat	95
6.27. Ölümün Karşısında İnsanın Gafleti	99
SONUÇ.....	100
KAYNAKLAR.....	102
ÖZ GEÇMİŞ	

ÖZET

NECİP FAZIL’IN ŞİİRLERİNDE NEFİS-RUH VE MADDE-MANA KARŞITLIĞI

Gürhan DENİZ

Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı

Şubat 2022, Sayfa: VIII + 103

Nefis-ruh ve madde-mana kavramları insanoğlunun varoluşuyla yakından ilgili ifadeler olup insanın düşünce dünyasında cevaplar aradığı sorulara kaynaklık eden temel konulardandır. Bu durum insanlık tarihi boyunca üzerinde düşünülmüş, tartışılmış gerek dinî gerekse dinî olmayan referanslarla izaha çalışılmıştır. Ayrıca toplumlarda yetişen şair, yazar ve fikir insanlarının eserlerinde de üzerinde sıkça durulan hususlardan olmuştur. Nefis ve ruh kavramları İslam dininde de üzerinde sık durulan, önem atfedilen mefhumlar arasında yerini almıştır. Nitekim dinin önemle üzerinde durduğu nefis ve ruh İslamiyet’ten etkilenen edebiyatta ve edebî eserlerde de kendilerine sıkça rastlanan kavramlardır. Bilhassa İslami dönem Türk edebiyatında ve mutasavvıf şairler nazarında nefis ve ruh çok daha mühim bir mesele olarak ele alınmış, bu kavramlara dinin bakışı ve bunların insan üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Bununla beraber madde-mana karşıtlığı hususu da olaylara yüklenilen anlamlar boyutunda ve dünya-ahiret hayatlarının yorumlanmasında düşünceleri etkileyen önemli kavramlar arasında yerini almıştır. Dolayısıyla bu çalışmada gelenekten beslenen ve Türk edebiyatında mühim bir yeri olan Necip Fazıl Kısakürek’in hayatında ve Çile adlı eserindeki nefis ve ruh kavramlarının ele alınışı üzerinde durulmuştur.

Çalışmada öncelikle şairin hayatı hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Zira şairin eserlerini kaleme alırken içinde bulunduğu ruh ikliminin oluşmasında etkili olan hadise ve şahıslara yer vermenin eserleri üzerinde daha isabetli değerlendirmeler yapmaya olanak sağlayacağı düşünülmüştür. Şairin hayatının yanı sıra eserleri de tanıtılmıştır. Necip Fazıl Kısakürek’in şiirlerinde nefis-ruh ve madde-mana kavramlarını değerlendirirken, bir temel teşkil edeceği düşüncesinden hareketle İslam dininde bu kavramların ele alınışına ve yaklaşımın nasıl olduğuna değinmek uygun görülmüştür. Necip Fazıl’ın iç dünyasının bir yansıması olan eserlerinin, derin bir İslami şuur ve tasavvufî düşünceyle kaleme alındığı görülmektedir. Bu husus, onun ruh dünyasını anlamaya yönelik bir çalışma ortaya konması açısından tercih nedeni olmuştur. Şairin Çile eserindeki şiirleri bağlamında ele aldığımız nefis ve ruh kavramları çalışmada temel konuları teşkil ederken, Necip Fazıl’ın “ruha” yüklediği anlamlar ve bununla birlikte mananın tarafında oluşu ve maddeye karşı duruşu irdelenmiştir. Sonuç olarak Necip Fazıl Kısakürek’in eserlerini özelde “Çile” adlı şiir kitabını incelediğimizde nefis-ruh ve madde-mana kavramlarının şairin hayatında ve eserlerinde mühim bir yere sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Necip Fazıl, nefis, ruh, madde, mana.

ABSTRACT

NECİP FAZİL’S IN HIS POEMS SELF-SOUL and MATTER-SIGNİFİCATION OPPOSITION

Gürhan DENİZ

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY
Graduate School of Social Sciences

History of Islam and Arts

Turkish Islam Literature

February 2022, Pages: VIII + 103

The self and the soul are concepts closely related to the existence of human beings, and they are the basic issues that are the source of the questions that people seek answers in the world of thought. This situation has been thought and discussed throughout the history of humanity and has been tried to be explained with both religious and non-religious references. In addition, it has been one of the issues that are frequently emphasized in the works of poets, writers and intellectuals who grew up in societies. The concepts of self-soul and matter-signification have taken their place among the concepts that are frequently emphasized and given importance in the religion of Islam. As a matter of fact, self-soul and matter-signification, which religion emphasizes, have been concepts that are frequently encountered in literature and literary works influenced by Islam. In particular, in the Islamic period Turkish literature and in the eyes of mystic poets, the self and the soul were handled as a much more important issue, the view of religion on these concepts and their effects on people were mentioned. Therefore, in this study, it is emphasized that the concepts of self and soul in Necip Fazıl Kısakürek's life and in his work *Çile*, who are fed by tradition and have an important place in Turkish literature, are discussed.

In the study, firstly, a brief information about the poet's life is given. Because it is thought that giving place to the events and persons that are effective in the formation of the spiritual climate of the poet while writing his works will allow a more accurate assessment of his works. Besides the life of the poet, his works are also introduced. Considering that it will form a basis when evaluating the concepts of self-soul and matter-signification in the works of Necip Fazıl Kısakürek, it has been deemed appropriate to touch on the treatment of these concepts in Islam and how the approach to the soul and spirit is. Necip Fazıl's works, which are a reflection of his inner world; They are notable for the deep Islamic consciousness and mystical thoughts they contain. This matter; It has been the reason for preference in terms of putting forward a study to understand his spirit world. While the concepts of self and soul, which we discussed in the context of the poet's poems in *Çile*, constitute the main topics in the study, the meanings that Necip Fazıl attributed to the "spirit" and his stance against the substance in the face of meaning were examined. As a result, when we examine the works of Necip Fazıl Kısakürek, especially his poetry book "*Çile*", it has been seen that the concepts of self and soul have an important place in the poet's life and works.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Necip Fazıl, self, soul, matter, signification

KISALTMALAR

Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
ö.	: Ölümü
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
ss.	: Sayfadan sayfaya
thk .	: Tahkik
vd.	: Ve diğerleri

1. GİRİŞ

Necip Fazıl Kısakürek Türk edebiyatında nefis ve ruh konularına, madde ve mana karşıtlığına eserlerinde sıklıkla yer veren ve bu kavramların hayatındaki yansımalarını anlatan bir şairdir. Nitekim birçok şiirinde, düz yazılarında ve tiyatro eserlerinde nefisten ve ruhtan bahsetmekte; nefsiyle mücadele, ruhunun ıstırapları, maddenin karşısında manaya olan bağlılığı âdeta onun eserlerinin çerçevesini oluşturmaktadır. Nitekim şairin nefsiyle olan savaşı çok çetindir. Ruhu daima hakikatin peşindedir. Ona göre madde, mananın önündeki perdedir.

Geleneğe bağlı kalan Necip Fazıl Kısakürek'in eserlerine İslam dini ve tasavvufun birinci derecede kaynaklık ettiği görülmektedir. Bu itibarla nefis ve ruh kavramlarının ne anlama geldikleri, bu kavramlara İslam dininde nasıl bir anlam yüklendiği, İslamiyet'in beslediği edebiyatta ve tasavvufta bu kavramların nasıl işlendiğiyle ilgili bilgilere çalışmamızın ilerleyen kısımlarında yer verilmiştir. Ayrıca şairin yaşadığı dönemde nefis ve ruh kavramlarıyla bu derece alakadar olmasında etkili olan ruh iklimine ve çocukluğundan başlayarak belli safhalarda etkili olan olay ve şahıslara da çalışmada değinilmiştir. Üstelik Çile'de nefis ve ruh kavramlarının geçtiği yerler ve bunların ele alınış biçimi üzerinde durulmuş, maddeye ve maddeci anlayışlara karşı takınılan olumsuz tavır ile manayı ve maneviyatı ön plana çıkaran olumlu yaklaşımlar da değerlendirilmiştir.

Şairin genel olarak hayatında, özel olarak da Çile adlı eserindeki şiirlerinde geçen nefis, ruh, madde ve mana kavramları çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Necip Fazıl'ın mücadelelerle geçen hayatında varlık ve olaylara bakışını ortaya koyan eserlerinden biri Çile adlı şiir kitabıdır. Dolayısıyla şairin bu kitabında nefis ve ruh mefhumlarıyla alakalı düşüncelerini yansıtabilecek bir çalışma ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca edebiyatımıza bu hususta bir başvuru kaynağının kazandırılması da çalışmanın gayeleri arasındadır.

İslam dini ile tasavvufta ve buna bağlı olarak din ve tasavvuftan etkilenen Türk edebiyatında nefis ve ruh kavramları çok önemsenmiş ve geniş yer tutan konulardan biri olmuştur. Çünkü Müslümanlar için hayat sadece bu dünyadan ibaret değildir. Nitekim Necip Fazıl Kısakürek de İslami hassasiyet taşıyan bir fikir adamı olması hasebiyle gerek hayatında gerekse eserlerinde yukarıda bahsedilen İslami şuuru ön planda tutmuştur. Bu bağlamda Necip Fazıl Kısakürek'in nefis ve ruh kavramlarının üzerinde sıkça durmasındaki gayenin anlaşılmasına yönelik bir çalışmanın yapılması kararlaştırılmış, Çile adlı eserinde nefis ve ruh, madde ve mana kavramlarına ilişkin yaklaşımını değerlendirmenin literatüre ve alanımıza katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Necip Fazıl Kısakürek'in eserlerinde ana omurgayı oluşturan nefisle mücadele ve maddeye karşı mananın önemsenmesi konusu şairin şiirleri, tiyatro eserleri ve makalelerinde gerek doğrudan gerekse dolaylı yoldan sıkça bahsedilen konulardan olmuştur. Fakat şairin sayısı yüze yakın olan tüm eserlerindeki bu konular bir tez çalışması için çok kapsamlı olacağından çalışmamızda sadece şairin Çile adlı şiir kitabında nefis-ruh ve madde-mana kavramlarını ele alışı ve hayatındaki yansımaları üzerinde durulmuştur.

Çalışmada genel manada, İslam dininde ve tasavvufta; nefis, ruh ve madde kavramlarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Zira İslami ve tasavvufi bakış, şairin bütün bir hayatını etkilediği gibi eserlerinde de bu bakışın etkisinin son derece fazla olduğu görülmüştür. Bu anlamda Necip Fazıl Kısakürek'in Çile adlı şiir kitabında nefis-ruh ve madde-mana konularına delalet eden şiirleri incelenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2. NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HAYATI VE ESERLERİ

Türk Edebiyatında önemli bir yeri olan Necip Fazıl, hayatı ve eserleriyle geniş kitleler üzerinde etkileri olan bir şairdir. O dertsiz bir hayat değil, bunun tam zıddı sıkıntılarla geçen bir ömür yaşamıştır. Bu sıkıntıların birçoğu kaleme almış olduğu eserlerdeki fikirler sebebiyledir. Fakat şair, karşılaştığı tüm zorluklara rağmen inandığı değerleri savunmaktan ve bunları eserlerinde dile getirmekten vazgeçmemiştir.

2.1. Necip Fazıl Kısakürek'in Hayatı

2.1.1. Doğumu

Necip Fazıl 26 Mayıs 1904 tarihinde İstanbul'da (Kısakürek, 1995: 37) doğmuştur. Doğduğu zaman o kadar çelimsizdir ki yaşayıp yaşamayacağı konusunda doktorun temkinli konuşması üzerine büyükbabası bu çocuğa bakıp “Allah koruyucuların en hayırlısı ve acıyıcıların en merhametlisi...” (Kısakürek, 1995: 39) diyerek teslimiyetini ifade etmiş ve şairin hayatının ilk günlerinde söylenen bu sözler, belki de onun ömür boyu içinde yanıp duracak olan İslam meşalesini tutuşturan bir kıvılcım olmuştur.

2.1.2. Ailesi

Necip Fazıl'ın babası Fazıl Bey, annesi Mediha Hanım'dır. Büyükbabası Hilmi Efendi, büyükannesi ise şanlı bir İstanbul hanımefendisi Zafer Hanım'dır. Zafer Hanım, Eski Halep Valisi, Hariciye Müsteşarı, Zaptiye Nazırı Salim Paşa'nın kızıdır (Kısakürek, 2016: 13). Büyükbabası Necip Fazıl'a aşırı bir bağlılık içerisinde diğer torunlarından ayrı tutarak hususi bir düşkünlük göstermektedir. Çünkü o Fazıl Bey'in tek oğludur. Herkesten fazla sevdiği bu torununa babasının adı olan “Ahmet Necip” (Kısakürek, 2016: 12) ismini vermiştir.

Büyük babasının sevgisi; Necip Fazıl'ın, doğduğu ve çocukluğunun geçtiği konağı kastederek söylediği şu ifadesinde daha çok somutlaşmaktadır: “...Konağın ruhu büyükbaba, ben de onun ruhuyum... Çünkü biricik oğlunun biricik oğluyum... Babadan oğula, içinde yaşattığı soy idealinin onca en mükemmel numunesiyim.” (Kısakürek, 2016: 12). Şairin ömrünce belki dilinden düşürmeyeceği “ruh” sözcüğünde manasını bulan hissiyatının hamuru işte bu doğduğu konakta büyükbabası Hilmi Efendi tarafından yoğrulmuştur. Zira ilk dinî telkin ve terbiyesini de yine büyükbabasından aldığı kendi ifadeleriyle sabittir (Kısakürek, 2016: 21).

Henüz altı yaşındayken vefat eden kız kardeşi Selma ise şairin hayatında ömür boyu unutamayacağı derin bir üzüntü sebebidir. Çünkü Selma, kız olduğu için annesi hariç kimseden kıymet görmeyen mahzun ve mahcup bir çocuktur. Nitekim altı yaşında ölmüş olan Selma, bebekliğinden beri daima duvarlara yapışmış ve ortalarda şuna buna engel olmaktan ürkmüş, beyazı damar damar görünen ela gözleriyle hep öleceği günü beklemiştir. Bu nedenle Selma şairde çocukluğunun en derin ukdelerinden biri olmuştur (Kısakürek, 2016: 15).

2.1.3. Çocukluğu

Necip Fazıl'ın çocukluğu, genelde hastalıklar ve yaramazlıklarının başına açtığı sıkıntılarla geçmiştir. Nitekim sonraları, “Alnımda, hala sirkeye batırılmış soğuk bezler hissetmekteyim. Keskin bir sirke ve hasta odası kokusu... Evet, alnımda sirkeli bezler... Ateşimi alsın diye... Bütün

çocukluğum, ilk çocukluğum, hastalıkla geçti. On-on beş yaşıma kadar, bir çocuğun çekmesi mümkün ne kadar hastalık varsa hemen hepsini çektim.” (Kısakürek, 2016: 19) diyerek bu sıkıntılı geçen çocukluk dönemini anlatmıştır.

Henüz dört-beş yaşlarında büyük babasından okuma yazmayı öğrenmiş ve yaştlarının çok üstünde zekâ parıltısı göstermiş olan şair, daha çocuk iken içinde olan dehayı belli etmiştir. Ve büyükannesi Zafer Hanım bu yaramazlıkların önüne set çekmek maksadıyla müthiş bir yol bulmuştur. Şair bu durumu şöyle anlatır: “Nihayet Zafer Hanımefendi, büyükbabası sayesinde kendisini tam serbest hisseden haşarı üstü haşarı torununun ruhunu kamaştırmak, uyuşturmak için müthiş bir (narkoz) uyutucu keşfetti. Dört beş yaşında okuyup yazmayı öğrenmişim ya... Beni romana alıştırdı.” (Kısakürek, 2016: 24). Evet, büyükanne Zafer Hanım’ın torununun haşarılığını önlemek için bulduğu yöntem, Necip Fazıl’ın Allah vergisi muazzam zekâsını işleyen, geliştiren bir formül olmuştur.

2.1.4. Eğitimi

İlk eğitimini ve dinî terbiyesini büyük babasından alan ve daha dört-beş yaşlarında okuma yazmayı öğrenen Necip Fazıl’ın eğitim hayatı da fırtınalı olmuştur. Yine yaramazlıklarının bir neticesi ve yine büyük annesi Zafer Hanım’ın telkinleriyle mektep yılları başlamıştır. Evvela çok kısa bir dönem mahalle mektebine devam eden küçük Necip, oradan büyükbabası marifetiyle Fransız mektebine kaydettirilmiştir. Burada da uzun süre duramayıp bu defa aynı muhitte bulunan Amerikan kolejine verilmiştir. Ancak mektepten de usanıp ayrılmıştır.

Necip Fazıl, “Daha sonra Büyükdere’de Emin Efendi’nin Mahalle Mektebi, İstanbul’da Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi; bir ara Vani Köyünde Raif Ogan’ın Müdür ve Peyami Safa’nın mubassırlık ettiği Rehber-i İttihat ve daha niceleri...” (Kısakürek, 2016: 30) şeklinde ifade ettiği netameli geçen ilk mektep yıllarının ardından nihayet Bahriye Mektebi’ne başlamıştır. Şairin ilk ruhi bunalımlarını yaşadığı ve sorgulamalarını yaptığı yer Bahriye Mektebi’dir. Ömrü boyunca ruhunu bir akrep gibi ısırarak olan vehimler ilk burada kendisini hissettirmiştir. Bu gerçeği o şöyle dile getirmektedir: “Öldükten sonra ebedi hayat... Cennet veya Cehennemde ebediyet... Sonu olmamak? Hep var olmak, hep var olmak?... Bu dünyadaki devam ölçüsüne göre nasıl kavranır bu iş? Akıl patlamaz da ne yapar?” (Kısakürek, 2016: 45). Şairin, bu ve buna benzer yakıcı suallerle dünya hayatının geçiciliğine nazaran ebedilik mefhumunun nasıl kavranacağı gibi derin konular üzerinde düşündüğü yer Bahriye Mektebi’dir. Bu mektebi üç yıl okuduktan sonra tam mezun olup da diploma almayı beklerken, okulun eğitim süresi dört yıla çıkarılmıştır. Bu durum Necip Fazıl’ın canını bayağı sıkışmış ve eklenen bu bir yılı okumayınca kaydı silinmiştir. Fakat daha sonraları bu mektebi tamamen bitirdiğine dair kendisine bir belge verilmiştir. Ardından o dönemde ismi Darülfünun olan bugünkü İstanbul Üniversitesi’nin Felsefe bölümüne kaydolmuştur. Akabinde Maarif Vekâletinin yurt dışına tahsil için gönderdiği ilk öğrenci grubunun içinde yer almış ve Paris’e gitmiştir (Kısakürek, 2016: 60). Yurda döndükten sonra ömrüne sığdırdığı çok sayıdaki eserlerin ilki olan “Örümcek Ağı” adlı şiir kitabını yayımlamıştır.

2.1.5. Abdülhakim Arvasi ile Tanışması

1934 yılı, hakikati aradığı ve bu arayışın sancılarını çektiği bir dönemde, kendisine adeta kan kusturan vesvese ve vehimlerden ruhunu kurtaracak, daha doğrusu kurtaracak olanı bulduracak insanla tanıştığı yıldır.

“Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel/Bir akşamdı ki, zaman, donacak kadar güzel.” (Kısakürek, 2017: 76) diyerek mürşidiyle ilk tanıştığı zamanı böyle ifade eden şair, ressam arkadaşı Abidin Dino refakatinde Abdulhakim Arvasi’yle tanışmaya gitmiştir. Onu tanıdıktan sonra hayatında artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Nitekim 1934’e kadar, yani “İrşad edicim” (Kısakürek, 2016: 95) dediği Abdulhakim Arvasi’yle tanışana kadar geçen hayatını şöyle ifade etmektedir:

Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;

Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum... (Kısakürek, 2017: 35)

Mürşidiyle tanışana kadarki süreçte geçen hayatını yok saymış ve onu tanıdıktan sonra müthiş dehasını hakikatin emrine vermek suretiyle eserlerini, hayatını Allah ve Resul’ünün emrettiği çizgiye amade etmiş, bir yandan da hakikatin savunucusu olmanın neticesiyle çileli hayatın kapılarını aralamıştır.

2.1.6. Necip Fazıl’ın Dinî ve Tasavvufi Hayatı

Necip Fazıl’ın hayatına baktığımızda otuz yaşına kadar İslami hassasiyetin belki dışa yansımaları görmek çok mümkün değildir. Fakat otuz yaşına geldiğinde Abdulhakim Arvasi ile tanıştıktan sonra bütün hayatı değişmiş ve onun için artık farklı ufuklar görünmüştür. İslami ruh artık onun bütün benliğini sarmış, eserlerini de bu hissiyatla kaleme almıştır. Şairin Bahriye Mektebi’nden edebiyat hocası olan İbrahim Aşkî Bey’in kendisine hediye ettiği iki kitap, yüzeysel de olsa onun tasavvufu ilk defa tanışmasına vesile olmuştur (Kısakürek, 2016: 42). Fakat asıl tasavvuf bilincinin, kendisini etki altına alması Abdulhakim Arvasi’yle tanışması ile başlamakta ve artık bu merhaleden sonra tasavvuf, şairin hayatında mühim bir yer edinmektedir.

Necip Fazıl’ın Abdulhakim Arvasi ile tanıştığı ve âdeta kendisini bulduğu otuz yaş, onun için artık hayatında farklı bir dönemin başlangıcı olmuştur. Kalem, üslubunu tamamen İslami hassasiyetle kullanmıştır. Şair içindeki edebî cevherleri, inandığı değerlerin tornasından geçirerek tarihe mal olan eserler çıkarmıştır.

Necip Fazıl, çektiği manevi ıstırapları nihayete erdirecek olan ilacın İslam’da olduğunu bilmekte ve bunu bildiği için de ömrünü bu yola adamaktadır. Zira Kur’an-ı Kerim’de Yüce Allah, “Onlar, inananlar ve kalpleri Allah’ı anmakla huzura kavuşanlardır. Biliniz ki, kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Ra’d, 13/28) buyurarak, gerçek huzurun nasıl ve nerede bulunacağını bizlere bildirmektedir. Dolayısıyla Necip Fazıl, bu hakikatin bilincine vardığından sonra inandığı yoldan hiçbir sapma göstermeyerek, ömür boyu sürececek ve başına türlü sıkıntılar açacak olan bir mücadeleye girişmiştir.

Necip Fazıl bohem hayatından gerçek mana şuurunu yaşadığı zamana geçmeden önce de içinde hep bir İslami hassasiyet olduğunu şöyle anlatır; “Fikirde daima, ruhçu, tecritçi, sezici, keyfiyetçi; sır idrakine bağlı ve ilâhî vahdetin tasdikçisiydim. Fakat bu hâller, ateşe kartpostal üzerinden bakmak, onu resimden tanımak gibi bir şeydi. İçine giremiyor, ötesine geçemiyordum. Olamamanın ve tam bulamamanın içime yerleştirdiği huzursuzluğu da hiçbir şey dağıtamıyordu.” (Kısakürek, 2016: 72/73). Bu ifadeler şairin içinde potansiyel olarak taşıdığı mana cevherini pratik yaşamında ortaya çıkarmak için, çareler aradığını göstermektedir. Dinî hassasiyetini tasavvuftaki derin mana şuuruna dönüştürmek daima içinde olan bir ukdedir. İlerleyen zamanlarda içindeki bu istek gerçekleşecek ve bütün hayatını saracaktır.

Necip Fazıl'ın İslami hassasiyeti, Abdulhakim Arvasi ile tanıştıktan sonra pekişmiş ve dinin deruni bir şuurla yaşanması demek olan tasavvuf da bu merhaleden sonra hayatına girmiştir. Kaleme aldığı eserler ve yazdığı şiirler de bu bilinçle bezeli hale gelmiştir. Sohbetlerinde bulunanlar da bu bilinci hemen hissetmektedir. Nitekim Cahit Zarifoğlu; Necip Fazıl'ın yanında “Tasavvuftaki sohbet medeniyetini anladığını” ifade etmektedir (Kocahanoğlu, 1983; 470). Bu durum Necip Fazıl'ın İslami ve tasavvufi düşünceyi benimseyip hayatında yaşadığını göstermektedir.

2.1.7 Ölümü

Kimine göre bir yok oluş kimine göre de ebedi hayata uyanış olan ölüm, her canlının tadacağı bir gerçektir. Şair için de bu hadise 79 yaşında iken vuku bulmuştur.

“Büyük randevu... Bilsem nerede, saat kaçta?

Tabutumun tahtası, bilsem hangi ağaçta?” (Kısakürek, 2017: 136)

Şair, ölümü büyük randevuya benzetmektedir. Nitekim insan için zaten bundan daha büyük bir randevu ve olay da olmasa gerektir. Hakikatin bilincinde olan ve bu şuurla hayatını yaşayanlar için ölüm; en sevgiliye kavuşmak anının randevu saatidir.

Son gün olmasın dostum, çelengim, top arabam;

Alıp beni götürsün, tam dört inanmış adam... (Kısakürek, 2017: 111)

Necip Fazıl, öldükten sonra cenazesinde yapılmasını istediklerini Vasiyet adını verdiği bu şiirinde belirtmektedir. Derin bir İslami şuura sahip olan şairin arzusu ve talebi, inanmış insanların tabutuna omuz vererek onu kabre götürmeleridir. Her türlü gösteriş ve şatafattan uzak bir cenaze merasimi onun dünyaya ait son isteğidir.

Şairin büyük randevusu yani vefatı 1983 yılının yirmi beş Mayıs'ında gerçekleşmiştir (Şahin ve Çetin, 2010: 69). Takvimler bu tarihi gösterdiğinde Necip Fazıl Kısakürek, fani dünyadan asıl vatanına irtihal etmiş ve ardında fikir dünyamız açısından son derece önemli olan eserler bırakmıştır.

2.2. Eserleri

Necip Fazıl Kısakürek, Türk Edebiyatında hem şiir, hem tiyatro ve hem de nesir gibi alanlarda eserler vermiş nadir şahsiyetlerdendir. Şairin kitaplık çaptaki tüm eserlerine, ilk yayım tarihleriyle beraber bu bölümde yer verilmiştir.

Şiir kitapları

“Örümcek Ağı (1925); Kaldırımlar (1928); Ben ve Ötesi (1933); Sonsuzluk Kervanı (1955); Çile (1962); Esselam / Mukaddes Hayattan Levhalar (1973)” (Şahin ve Çetin, 2010: 493).

Hikayeler

“Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil (1923); Ruh Burkuntularından Hikâyeler (1965); Hikâyelerim (1973)” (Şahin ve Çetin, 2010: 493).

Tiyatro Eserleri

“Tohum (1935); Bir Adam Yaratmak (1939); Künye (1940); Sabırtası (1940); Para (1942); Nâm-ı Diğer Parmaksız Salih (1948); Reis Bey (1964); Ahşap Konak (1964); Siyah Pelerinli Adam (1964); Piyeslerim (1969); Abdulhamid Han; Kanlı Sarık (1970); Yunus Emre; Mukaddes Emanet; İbrahim Edhem (1978); Sır; Kumandan (1971)” (Şahin ve Çetin, 2010: 493).

Romanları

“Meş’um Yakut; Aynadaki Yalan (1970); Kafa Kâğıdı (1984)” (Şahin ve Çetin, 2010: 494).

Senaryoları

“Vatan Şairi Namık Kemal (1944); Senaryo Romanlar (1972); Battal Gazi; Yangın Var” (Şahin ve Çetin, 2010: 494).

Monografi Eserleri

“Doğumunun 100. Yıldönümü Münasebetiyle Eseri ve Tesiriyle Namık Kemal (1940); Ulu Hakan Abdulhamid Han (1965); Vatan Haini Değil Vatan Dostu Vahidüddin (1968); Benim Gözümde Menderes (1970)” (Şahin ve Çetin, 2010: 494).

Düşünce - İnceleme Eserleri

“Çerçeve (1940); A’ta Senfoni (1958); İdeolocya Örgüsü (1959); Büyük Doğuya Doğru (1959); Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar (1966); Türkiye’nin Manzarası (1968); Binbir Çerçeve 1-5 (1968-69); Çepeçevre Anadolu ve Gençlik (1969); Çepeçevre Sosyalizm, Komünizm ve İnsanlık (1969); Son Devrin Din Mazlumları (1969); Yeniçeri (1970); Tarihimizde Moskof (1973); Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye’nin Manzarası (1973); İhtilâl (1976); Rapor 1 (1976); Rapor 2 (1976); Rapor 3 (1977); Rapor 4 (1979); Rapor 5 (1979); Rapor 6 (1979); Rapor 7 (1980); Rapor 8 (1980); Rapor 9 (1980); Rapor 10 (1980); Rapor 11 (1980); Rapor 12 (1980); Rapor 13 (1980)” (Şahin ve Çetin, 2010: 495).

Dini ve Tasavvufi Eserleri

“101 Hadis (1952); Altun Halka (1959); Büyük Kapı (1966); Peygamber Halkası (1968); Nur Harmanı (1970); Hulafa-ı Râşidin Menkıbelerine Ait Bir Pırıltı Binbir Işık (1965); Halkadan Pırıltılar (1948); Altın Zincir (1959); O ki O Yüzden Varız (Sonraki baskıları Çöle İnen Nur adıyla yayınlandı) (1961); Çöle İnen Nur (1969); İlim Beldesinin Kapısı Hz. Ali (1964); Tanrı Kulundan Dinlediklerim (1968); Başbuğ Velilerden 33 (1974); Veliler Ordusundan 333 (1976); Doğru Yolun Sapık Kolları (1978); İman ve İslam Atlası (1981); Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu (1982)” (Şahin ve Çetin, 2010: 495).

Hitabe ve Konferansları

“Abdülhak Hamid ve Dolayısıyla (1937); Bayrak (1937); Her Cephesiyle Komünizma (1962); Türkiye’de Komünizma ve Köy Enstitüleri (1962); İman ve Aksiyon (1962); İki Hitabe (Ayasofya-Mehmetçik) (1962); Hitabe (1934-75 yılları arasında verdiği 26 konferans); Sahte Kahramanlar (1976); Yolumuz Hâlimiz Çaremiz (1977)” (Şahin ve Çetin, 2010: 496).

Savunmaları

“Müdafaa (1946); Müdafaalarım (1969); Maskenizi Yırtıyorum (1953)” (Şahin ve Çetin, 2010: 497).

Anı Türündeki Eserleri

“Cinnet Mustatili (1955); Yılanlı Kuyudan (1970); Büyük Kapı (1965); O ve Ben (1974); Hac (1973); Babıali (1975)” (Şahin ve Çetin, 2010: 497).

Çeviri-Sadeleştirme Eserleri

“Mektubat (1956); El Mevahibü'l-Ledüniyye (1967); Reşahat Ayn el-Hayat (1971); Rabıta-i Şerife (1974); Tasavvuf Bahçeleri (1983)” (Şahin ve Çetin, 2010: 497).

Vefatından Sonra Derlenerek Yayımlanan Eserleri

“Hesaplaşma (1985); Dünya Bir İnkılâp Bekliyor (1985); Mümin-Kâfir (1986); Hiciv ve Öfke (1988); Başmakalelerim 1-3 (1990-95); Konuşmalar (1997); *Necip Fazıl ile Yapılmış Röportaj, Mülakat ve Sohbetler*; Hadiselerin Muhasebesi (1999); *Büyük Doğu Dergisinde, olaylar ve gelişmeler üzerine yazdığı değerler*; Edebiyat Mahkemeleri (1997); Büyük Doğu Dergisindeki, şairlerin eleştirileri, ‘Hücum ve Polemik’; Püf Noktası (2000); *Gazete ve Dergilerdeki tartışma ve polemik yazıları*” (Şahin ve Çetin, 2010:497).

2.3. Necip Fazıl’ın Edebî Yönü

Ahmet Haşim’in “Çocuk! Bu sesi nerede buldun sen?” (Kısakürek, 2016: 57) şeklindeki iltifatı ve itirafı, Necip Fazıl’ın, henüz gençlik yıllarına adım attığı yaşlarda, sanat ve fikir adına içinde ne büyük bir cevheri taşıdığını gözler önüne sermektedir. Türk edebiyatına kattığı değer anlamında o, çok az mütefekkiye nasip olacak yeteneklerin membaıdır. Zira o, şiirde adından çok söz ettirdiği gibi tiyatro sahasında da abideleşmiş eserler kaleme almıştır. Düz yazılarındaki ustalığı herkes tarafından kabul gördüğü gibi, hitabet konusunda da son derece maharet sahibidir.

Necip Fazıl’ın eserlerinde muhtevadaki güçlü ifadelerin yanında, hece vezni kullanarak yazdığı şiirleri edebiyatımız için önem arz etmektedir. Şairin Türk diline olan hâkimiyeti ve bu dili kullandığı ustalık onu Türk edebiyatında farklı bir yere koymaktadır. Necip Fazıl’ın kelimeleri ustaca kullanışından ortaya çıkan ifadeler insan zihninin sınırlarını aşar mahiyettedir. Çünkü onun ifadelerindeki zenginlik sadece söz sanatlarına dayalı bir durum değil, sözcükleri birbiri üzerine tam oturan tuğlalar gibi dizmek suretiyle kelimeler arasında tam bir uyum oluşturmaktadır. Şiirlerinde şekil açısından gerekli olan kuralları ustalıkla uygularken muhtevayı da yerli yerine oturtmakta, şekil ve muhteva bütünlüğünü güzel bir biçimde sağlamaktadır.

Necip Fazıl Kısakürek’e Türk Edebiyatı Vakfı tarafından “Sultanuşşüara” yani şairler sultanı unvanı verilmesi de (Kabaklı, 2015: 87) onun Türk edebiyatındaki edebî yönünün yerli yerine oturtulması açısından önemlidir. Edebiyat tarihimizde Klasik Türk edebiyatında Kanuni devri şairlerinden Bâki’ye lâyık görülen “şairler sultanı” payesi, Necip Fazıl’a dek başka bir şair için düşünülmüş ve layık-ı veçhile verilmiş bir unvan değildir. Ruhu, Türk-İslam kültür ve medeniyetiyle yoğrulan, eserlerini de bu şuurla kaleme alan Necip Fazıl’a verilen bu paye, onun edebiyatımıza katkısının bir ifadesi olarak önem arz etmektedir. Dolayısıyla Necip Fazıl Kısakürek Türk

Edebiyatında, edebi yönü itibariyle nevi şahsına münhasır bir şair, yazar ve fikir adamı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Necip Fazıl Kısakürek'in Yaşadığı Döneme Genel Bakış

1904 yılında doğan Necip Fazıl'ın ruhu misali, yaşadığı dönem de buhranlarla, çalkantılarla dolu bir zaman dilimine denk gelmektedir. Altı yüz yıl üç kıtada hüküm süren Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve yeni Türk Devleti'nin kuruluşu şairin gençlik yıllarına rastlamaktadır. Türlü zorluklar içerisinde kurtuluş mücadelesinin verildiği bu netameli yılları yaşayan fikir ve aksiyon adamları arasında da siyah ile beyaz arasındaki fark gibi çok değişik düşünceler tezahür etmiştir. Kimi maddeci-materyalist bir çizgiyi benimserken kimisi de tam bunun zıddı istikamette olan ruhçuluk-manacılık fikrini kabul etmiştir. Bazıları batıcılık akımına kapılarak bir batılı gibi düşünüp yaşamının gerekliliğini savunurken Necip Fazıl Kısakürek gibi bazı şair, yazar ve fikir adamları ise kurtuluşu kendi kök ve değerlerimizin yeniden ihya ve inşasında görmüşlerdir. Necip Fazıl ruhçu olduğunu bizzat kendisi; "Nazım Hikmet'le de çalıştığımız ve biri ruhçu, öbürü maddeci; biri tebliğ, öbürü telkin şiiri olarak karşılıklı iki zıt kutbu temsil ettiğimiz bu devrede, Cumhuriyet gazetesinin edebî sahifesinde toplanmış bulunuyoruz." (Kısakürek, 2016: 67) şeklindeki ifadeleriyle belirtmektedir. Bunun yanında Necip Fazıl'ın eserlerinde bu topraklara ait millî ve manevi değerler de okuyucuya kendisini açık bir şekilde hissettirmektedir. Zaten Türk-İslam edebiyatı: "İslam öncesi Türk edebiyatına millî edebiyat özelliği kazandıran millî üslûp ve karakteri yok etmemiştir." (Kemikli, 2015: 17) Bu manada onun eserlerinde millî ve manevi muhteva birbirine çok yakışan bir bütünlük oluşturmaktadır.

Maddenin karşısında mananın savunucusu olan Necip Fazıl henüz yirmili yaşlarda yazdığı şiirlerle dönemin tanınmış fikir adamları tarafından büyük takdir toplamıştır. Türk edebiyatına yapmış olduğu katkılar ve fikri mücadelesindeki sarsılmaz tavrı bu takdirleri arttırarak devam ettirmiştir.

İşte Necip Fazıl Kısakürek farklı fikir akımları ve ideolojik gruplaşmaların yaşandığı bir dönemde kendi ruh iklimini meydana getirecek olayların başkahramanı olarak ruhçuluğun yılmaz savunuculuğunu yapmış, bunu eserleriyle bütün bir Türk milletine göstermiş ve anlatmıştır.

2.5. Necip Fazıl Hakkında Yapılan Yorumlar

Necip Fazıl, kendisiyle ilgili olarak yapılan yorumları ve ortaya konulan düşünce ve değerlendirmeleri şöyle dile getirmektedir: "Sene 1928... Benim şiir diyapazonumun herkesçe beğenilmek noktasından en dik irtifaları kaydettiği basamak... Bütün eser mevcudum o zaman 64 yaprak ve 18 sahifeyi geçmezken, hakkımda yazılıp çizilenler bunun on mislini aşmakta..." (Kısakürek, 2016: 67) Şair bahsettiği tarih itibariyle henüz yirmi dört yaşındadır, fakat kendisine ve yazdıklarına duyulan alaka âdeta yetmişini aşmış bir sanat adamına duyulandan farksızdır. Nitekim Necip Fazıl'ın eserlerindeki ustalığı, her kesimden insan takdir etmekte ve hakkında yazılar yazmaktadır.

Çalışmamızın bu kısmında, bazı yazarların özellikle onun ruh ve manaya verdiği önemi ifade eden görüşlerine değinilmiştir.

M. Behçet Yazar

"Necip Fazıl'ın gerek Ben ve Ötesi'nde toplanan ve gerek ayrıca intişar edip de henüz kitap şeklini almamış olan bütün şiirlerinde muayyen esaslara irca edilebilecek bir tahassüs vahdeti ve

bariz bir ruh hususiyeti vardır.” (Kocahanoğlu, 1983: 21) diyen Yazar, Necip Fazıl’ın eserlerinde, özde ise şiirlerinde ehemmiyet verdiği ruh, yani mananın bariz bir şekilde görülebildiğini ifade ederek onun eserlerindeki metafizik boyuta dikkatleri çekmektedir.

Vasfi Mahir Kocatürk

Necip Fazıl Kısakürek’in şiirde yapmış olduğu ruhi atılımı ve şiire getirdiği mana kıymetini; “Son devrin sathi ağlayışlı, bayağı şiirlere doğru giden edebiyatını iptizalden kurtararak ona ruhun asaletini Necip Fazıl vermiştir.” (Kocahanoğlu, 1983: 50) sözleriyle dile getiren Kocatürk, manadan, ruhtan, öz denebilecek cevherden uzaklaşan edebiyatı yine bu hüviyetine onun kavuşturduğunu ifade etmektedir. Bu tespit Necip Fazıl’ın edebiyata getirdiği ruh iklimini anlatması açısından önemlidir.

İsmail Habip Sevük

Sevük tarafından Necip Fazıl’a atfen, “Sanatını içe gömenlerin derinden bir gururu vardır. Mademki her şey içtedir, bütün dış ehemmiyetsizdir, hakiki kâinat dışardaki maddede değil, içerideki ruhta. Ruh kâinattan daha geniş, zaten dışardaki tecelliler, içerdeki kudretin in’ikaslarıdır.” (Kocahanoğlu, 1983: 21) şeklinde söylenen bu ifadelerde, hakiki mananın dışta görünen surette değil, görünmeyende, sirette olduğu gerçeğine işaret edilmiştir. Zaten Necip Fazıl Kısakürek de hakikati maddede, yani dışta değil; manada, içte aramıştır.

Sezai Karakoç

Sezai Karakoç, Necip Fazıl Kısakürek’in çok bilinen şiirlerinden bir tanesi olan “Kaldırımlar”’a atıf yaparak onun manaya olan yolculuğunu anlatmıştır. Nitekim Karakoç şöyle demektedir: “Necip Fazıl ‘Kaldırımlar’da insanın, bu evren karanlığında, mutlak gerçeğe ulaşma çabasını anlatır.” (Kocahanoğlu, 1983: 143) Evet, mutlak gerçek! Mutlak gerçeğe ulaşmanın, ruhun dehlizlerinde yol olarak dış dünyanın maddi boyutunun ötelerini görmek suretiyle mümkün olacağı gerçeği, Necip Fazıl’da bitip tükenmeyen bir haykırış hâlinde tezahür etmektedir.

Cahit Sıtkı Tarancı

Necip Fazıl hakkında çağdaşı olan yazarların birçoğu gibi Cahit Sıtkı Tarancı da ondaki ruhçuluk idealini ve manaya olan bağlılığı dile getirmiştir. Şöyle ki o; “Tohum Eflatun’dan Bergson’a kadar insanlığın yüzyıllardır yetiştirdiği bütün büyük kafaların uykusunu kaçırmış olan bir meseleyi ruh ve madde münakaşasını diriltmekte, Necip Fazıl’ın bütün estetiği ise özün kabuğa, ruhun maddeye üstünlüğü prensibine dayanmaktadır.” (Kocahanoğlu, 1983: 252) ifadeleriyle esasen Necip Fazıl’ın hayatı ve eserlerindeki ana gayeyi dile getirmektedir. Tarancı’ya göre, edebiyat tarihinin tozlu raflarında unutulmuş madde-mana çatışmasını, Necip Fazıl eserlerinde yeniden gündeme getirmek suretiyle, önde gelen fikir insanlarının kafa yorduğu bir meseleyi tekrar edebiyat sahasına taşımıştır.

3. DİN VE TASAVVUFTA NEFİSLE RUH

İnsanoğlunun varlık düşüncesinde, akıllarda meydana getirdiği sorular açısından önemli yere sahip olan nefis ve ruh; İslamiyet'te ve tasavvufta da üzerinde önemle durulmuş kavramlardır. Bu açıdan Necip Fazıl'ın şiirlerindeki nefis ve ruh mefhumunu incelerken, dini ve tasavvufi açıdan bu kavramlara yüklenen manaları göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Zira Necip Fazıl'ın hakikati ararken takındığı eda tam bir derviş tavrıdır. O bu dünyada ruhunun çektiği ıstırapları dindirecek çareyi, bazılarının yaptığı gibi; beşeri hazlara hitap eden dünyalıklarda değil, metafizik boyutta, daima ötelere yani mana âleminde aramaktadır.

3.1. Nefis

Sözlükte “ruh, can, hayat, hayatın ilkesi, nefes, varlık, zat, insan, kişi, hevâ ve heves, kan, beden, bedenden kaynaklanan süflî arzular” (Uludağ, 2006: 526) gibi manalara gelen nefis, insanın bizzatı kendisini, bazen de potansiyel olarak insanda bulunan kötü haslet ve isteklerin kaynağını ifade eden bir kavramdır. Kötülüğü emretmesi ve yanı sıra sürüklemesinden dolayı nefse uymak İslamiyet'te nefyedilmiş ve nefesine uymama konusunda insanoğlu uyarılmıştır. Bu anlamda nefis kavramının din ve tasavvufta ele alınış şekline kısaca değinmenin çalışmamızın amacı açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

3.1.1. İslam Dininde Nefis

İslam dininde ve insanın İslam dinini temel alarak bir hayat yaşamasını amaçlayan tasavvufta nefis kavramı son derece önemli bir yer tutar. Nefis mefhumu bu itibarla İslamiyet ve tasavvufun etkilediği edebiyatı ve bu edebiyatın müntesibi olan şair, yazar ve fikir adamlarının eserlerinde de yer yer zikredilmiştir. Bu etkinin belki de en çok görüldüğü eserlerin müellifi olan Necip Fazıl Kısakürek âdeta Türk edebiyatında nefisle mücadelenin sembolü olmuştur. Bu iddiayı güçlendirecek deliller bizzat şairin Çile adlı şiir kitabında, yer aldığı kısımlarıyla çalışmanın ilerleyen safhalarında belirtmiştir. Şu hâlde nefis nedir? “Bir şeyin varlığı, öz benliği ve kendisi demektir. Beden kalıbına tevdi edilen ve kötü huyların mahalli sayılan lâtifedir...” (Yılmaz, 2015: 306) Kısa ve öz bir şekilde böyle tanımlanan nefis, insanın bizzatı kendisini ifade ettiği gibi kötü huylarının da kaynağını oluşturmaktadır. Şüphesiz bu ve benzeri tanımlara kaynaklık eden Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerdir.

Nefisle ilgili olarak bizzat dinin temel kaynağındaki ifadelerle bakmak yerinde olacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de “kıssaların en güzeli” (Yusuf, 12/3) olarak nitelendirilen ve Hz. Yusuf'un hayatını anlatan surede, kardeşlerinin Hz. Yusuf'u kuyuya atmalarıyla ilgili olan bahiste; “Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakub dedi ki: Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır.” (Yusuf, 12/18) ifadesiyle nefsin kötü yönüne dikkat çekilmiştir. Hz. Yusuf'u kuyuya atan kardeşlerini, bu kötü davranışa itenin bizzat nefis olduğu buyrulurken, insanı menfi davranışlara iten yönüyle nefis nefyedilmiştir. Bir başka ayette ilk insan Hz. Adem'in çocukları arasında geçen olayda; “Derken nefsi onu kardeşini öldürmeye itti de (nefsine uyararak) onu öldürdü ve böylece ziyan edenlerden oldu.” (Maide, 5/30) buyrulurken yine nefsin insanı kötülöklere sürükleyici yönü vurgulanmıştır. Hz. Âdem'in çocuklarından olan Kabil, kardeşi Habil'i nefsine uymak suretiyle öldürmüş ve dünyadaki ilk cinayeti işlemiştir. Nefsin olumsuzluğunu belirten birçok ayetin yanında onun kötülüğün kaynağı olduğuyula alakalı hadisler de mevcuttur, nitekim “En büyük

düşmanın senin iki yan tarafın arasında bulunan nefstir.” (Aclûnî, 2001: I/163) şeklindeki hadis-i şerifiyle Hz. Peygamber (s.a.v.), nefsin insan için büyük bir düşman olduğunu belirterek nefsin olumsuz ve tehlikeli yönüne dikkat çekmiştir. Bir başka hadiste; “Allah’ım! Nefsimizin şerrinden sana sığınırız” (Tirmizî, “Da’ avât”, 94) buyrulmak suretiyle nefsin kendisinden Allah’a sığınılacak kötü bir unsur olduğu belirtilmiştir. Bu ayet ve hadisler perspektifinden bakıldığında nefis ve istekleri, İslam’da hoş görülme ve kendisine karşı sürekli teyakkuzda olunması gereken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nefsin insanı kötülüğe sevk eden tarafları İslami açıdan farklı alanlar göz önüne alınarak da bazı ayetlerde nefyedilmiştir. “Nefisler ise kıskançlığa ve bencil tutkulara hazır (elverişli) kılınmıştır.” (Nisâ, 4/128) ayetiyle insanda kıskançlık ve bencillik gibi kişiler arasında anlaşmazlıklara yol açabilecek davranışların da yine nefis tarafından teşvik edildiği vurgulanmıştır.

“Akıllı kişi, nefsine hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Ahmak kişi ise nefsinin arzularına uyan kimsedir.” (Tirmizî, “Sıfatü’l-kıyame”, 25) hadisi ise nefsin tüm olumsuzluklarını göz önüne aldıktan sonra hâlâ nefsine uyan kişinin, akıllıca hareket etmediğini ve bunun ancak ahmakça bir davranış olacağını vurgulamaktadır.

İslam dininin temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de nefsin, kötü haslet ve arzuların kaynağı olması yanında, kişinin kendisini muhasebe ettiği bir mekanizma görevi yaptığı da vurgulanmıştır. “(Kusurlarından dolayı kendini) kınayan nefse de yemin ederim (ki diriltip hesaba çekileceksiniz).” (Kıyâme, 75/2) ayetinde nefsin kusurlarından dolayı kendisini kınamak gibi bir tarafının olduğu buyrulmaktadır. Nefsin bu durumu tasavvufta nefis mertebeleri olarak tasnif edilmiş ve nefis-i levvame olarak adlandırılmıştır. Nefsin olumsuz anlamda kullanılmadığı Fecr Suresi’nde, “(Allah, şöyle der:) “Ey huzur içinde olan nefis!”, Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön! (İyi) kullarımın arasına gir. Cennetime gir.” (Fecr, 89/27-30) buyrulmuştur. Bu ayetler de nefis mefhumuyla alakalı menfi bir taraf görülmemekle birlikte, nefsin kötü hasletlerden arınmış yönüyle ele alınmış olabileceği düşünülmektedir. Ancak genel manada İslam dininde nefsin, çoğunlukla insanı dalaletle sürükleyen kötü hasletlerin kaynağı olarak görüldüğünü belirtmek gerekmektedir.

3.1.2. Tasavvufta Nefis

Tasavvuf, “Kendi isteklerini bırakıp, Hakk’ın takdirine razı olmaktır. Çünkü insanın emellerinin sonu yoktur, birini elde etse, gönül diğerine takılır.” (İz, 1969: 36) şeklindeki tarifte bahsi geçen “emel” ifadesiyle insandaki nefis mefhumu kastedilmektedir. Yani insanın, nefsi istek ve arzularını terk etmesi ve Allah’ın emirleri doğrultusunda bir hayat yaşaması demek olan tasavvuf, bu boyutuyla nefse olumsuz bir anlam yüklemektedir. Başka bir ifadede büyük mutasavvıflardan olan Kuşeyrî: “Tasavvuf, mâsivâ ile alâkayı keserek, Cenab-ı Hakk ile beraber olmaktır.” (İz, 1969: 41) Demektedir ki burada insanın, Allah’tan başka bütün varlıklarla ilgisini kesmesi ifade edilmektedir. Dolayısıyla İslam dininin deruni/batını boyutuyla yaşanmasını amaçlayan bir hâli ifade eden tasavvuf, bu anlamda İslam dünyasında bazı kesimler için vazgeçilmez bir unsur, bir hayat tarzı hâline gelmiştir. Bu düşünce ve inanç sisteminin hâliyle edebiyatımıza da yansımaları olmuştur. Zira Türk edebiyatında Dini-Tasavvufi Türk edebiyatı şeklinde müstakil bir alanın varlığı da bunun göstergesidir. Tasavvuf, diğer adıyla Tekke edebiyatı: “Dini-Tasavvufi ağırlıklı olup gösterdiği özellikler itibariyle, daha çok halk edebiyatı etkisinde kalmış olan, Divan Edebiyatı kültürünü de yansıtan bir edebiyat” (Şener ve Yıldız, 2011: 34) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tasavvufta nefis kavramıyla sürekli olarak meşgul olunması, nefsin mahiyeti açısından bakıldığında kaçınılmaz görülmektedir. Zira tasavvufun özüne baktığımızda birinci derecede Allah'ı bilmek, yani ma'rifatullah, ikinci olarak da nefis tezkiyesi, yani nefsin kötülüklerden arındırılması amaçlanmaktadır. Cüneyd Bağdâdî'nin "Tasavvuf sulhü olmayan bir cenktir" (Yılmaz, 2015: 36) şeklindeki tasavvuf tanımı, tam anlamıyla Necip Fazıl'ın hayatındaki nefsiyle olan, bitmez tükenmez mücadelesinin ifadesidir. Zira şairin nefsiyle olan savaşı hiçbir zaman bitmemiş ve bu durumu eserlerine de yansıtmıştır. Mevlâna şöyle der: "Bu nefis düşmanının palavrasına kulak verme, ondan kaç. Çünkü o inadında, ısrarında, ayak direyişinde iblise benzer." (Karaköse ve Karaköse, 2014: 180) Bu ifadelerde, nefsin şeytana benzediği ve şeytandan kaçtığı gibi insanın nefsinden kaçması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Kur'an ve sünnette de nefis kaçınılması gereken bir husus olarak karşımıza çıktığına göre, İslam'ı temel alan bir anlayış olan tasavvufta da durum farklı olmayacak ve asıl amaç nefsin kötülüklerinden arınmak olacaktır. Bu bağlamda yüzyıllar boyunca tasavvuf, Müslümanların toplumsal hayatını bir hayli etkilemiş, sosyal ve sanatsal faaliyetlerinde yol gösterici, ufuk açıcı olmuştur. Bu nedenle Necip Fazıl Kısakürek'in eserlerindeki nefis mefhumu incelenip değerlendirilirken Türk-İslam edebiyatı ve tasavvuftaki nefse yaklaşım önem arz etmektedir.

Necip Fazıl Kısakürek'in Çile adlı eserindeki nefis kavramını incelerken, tasavvufun nefse bakışını daha iyi görebilmek için bu kısımda nefsin mertebelerine de değinilmiştir.

3.1.3. Nefsin Mertebeleri

Asıl gayesi, nefsi kötülüklerden arındırmak olan tasavvufta, tamamıyla nefis mefhumu üzerine yoğunlaşmış olan tarikatlar vardır ki bunlar Nefsânî Tarikatlar olarak adlandırılır. Bu tarikatlar nefsin tezkiyesinde, kötülüklerden arınması veya kötülüklere düşkün olması bakımından nefsi mertebelere ayırmışlardır.

3.1.3.1. Nefs-i emmare

"Münker ve günah olan şeyleri işlemeyi teşvik ve emreden nefistir." (Yılmaz, 2015: 234) Bu tanımlamaya göre insandaki kötülük potansiyelinin kaynağının nefs-i emmare olduğu ve günah işlemeye meyilli olan insanda nefs-i emmarenin kuvvetli olduğu söylenebilir. Necip Fazıl Kısakürek'in de birçok şiirinde şiddetli bir şekilde eleştirdiği nefis türü bu nefistir.

3.1.3.2. Nefs-i levvame

Nefsin bu mertebesi: "Yaptığı kötülüklerin akabinde zaman zaman nedâmet duyan ve sahibini mülâzemetinden dolayı ayıplayan ve tevbeye temâyül gösteren nefstir." (Yılmaz, 2015: 235) Burada insan nefsinin zaman zaman pişmanlık duyduğuna ve bu yönüyle sahibini ayıpladığına işaret edilmektedir.

3.1.3.3. Nefs-i mülheme

"İlhâm ve keşfe mazhar olmaya başlayan, neyin hayır, neyin şer olduğunu idrak edebilme melekesine sahip olan, şehvetin isteklerine karşı direnme gücü bulunan nefistir." (Yılmaz, 2015: 235) Nefsin bu mertebesinde, onun kötülüğü emreden tarafının yanında, tezkiye yoluyla onu güzel bir hüviyete büründürmenin de mümkün olduğu görülmektedir.

3.1.3.4. Nefs-i mutmainne

Tasavvuf ehlinin ulaşmak istediği nefis mertebelerinden olan nefs-i mutmainne: “Kötü ve çirkin sıfatlardan kurtulup güzel ahlâk ile hemhal olan nefistir.” (Yılmaz, 2015: 235) Nefsin bu hâli de kişinin olumlu anlamda davranışlar sergileyip kötü olanlardan uzaklaşmak suretiyle yükselebileceği manevi yönden yüksek olan mertebelerdendir.

3.1.3.5. Nefs-i radiye

Nefsin mertebelerinde kötüye olan düşkünlüğünden, iyi ve güzel olana doğru bir sıranın takip edilerek, her iki uçta da o hâlin üst noktalarının var olduğu görülür. Bu anlamda müspet manadaki yükselişe doğru giden mertebelerden nefs-i râdiye, “Kendisi ve başkaları hakkında tecelli eden kazâ hükümlerine -gerek hayır, gerekse şer olsun- tereddütsüz teslim olup rızâ gösteren nefsin makamıdır.” (Yılmaz, 2015: 236)

3.1.5.6. Nefs-i merdiyye

“Allah ile kul arasında rızanın müşterek bir vasfı olduğu, kulun Allah’tan, Allah’ın kuldân râzı olduğu makamıdır.” (Yılmaz, 2015: 236) Nefsin bu mertebesi, İnsanın dünyaya olan ilgisinin neredeyse kalmadığı sadece Allah’ın rızasını gözetilenlerin ulaşabileceği bir makamıdır.

3.1.5.7. Nefsi Kâmile

Nefsin müspet manada yükseleceği son aşamadır. “Bu makamda sâlik, bütün ma’rifet sıfatlarını kazanarak irşâd mevkiine yükselir.” (Yılmaz, 2015: 236) Nitekim kişi bu mertebeye ulaşarak seyr-i sülûkunu, yani tasavvuf ve tarikata giren kimsenin manevî makamlarını tamamlayıncaya kadar geçirdiği aşamalarını (Yılmaz, 2015: 183) tamamlamıştır.

3.1.4. Necip Fazıl’ın Nefse Yüklendiği Anlamlar

Tasavvufta ifade ve karşılığını bulan nefis mefhumu, Necip Fazıl tarafından da aynı şekilde görülmekte ve eserlerine yansıtılmaktadır. Tasavvuf, nefsi sürekli mücadele edilmesi gereken bir düşman olarak görür ve onun arzularının peşinden gitmemeyi öğütler. Çünkü nefsin mahiyetinin bilincinde olanlar; “Nefsin acâip bir huyu vardır: İsteddiği verildiği zaman teskin ve tatmin olacağı yerde iştihası daha çok artar, arzusu daha da kuvvetlenir...” (Coşan, 1993: 16) demektedirler. Bu ifadelerden nefsin tüm istek ve arzuları karşılanırsa bile, onun bu anlamda durabileceği ve insanı rahat bırakacağı bir sınırının olmadığı anlaşılmaktadır.

Necip Fazıl’ın şiirlerinde de nefis kavramı hep bu yönüyle ele alınmaktadır. Şairin eserlerinde nefsiyle barışık olduğu bir duruma rastlanmaz. Tasavvufta var olan ve ulaşılması çok güç olan nefsin olumlu mertebeleri, Necip Fazıl’ın şiirlerinde görülmez. O daima nefsin kötü hasletlerini dile getirir ve bu durumdan son derece mustarıptır. Şairin şiirlerinde nefisle ilgili olan kısımlar çatışmaların hiç dinmediği bir cenk meydanını andırır.

Necip Fazıl Kısakürek, nefsinin kendisini sürüklediği yanlışları eserlerinde eleştirmekten kaçınmaz ve bu eleştiriler hafif düzeyde değil, bilakis acımasızca yapılır. Nitekim Eşref Şefik; “Necip Fazıl, yaptığı yanlışları kendi iç mahkemesinde o derece mübalağalı yargılar ki kendisini mazur görürsünüz.” (Kocahanoğlu, 1983: 26) demektedir. Necip Fazıl’la ilgili yapılan bu yorum, onun nefisine bakışını göstermesi ve iç dünyasında nefsini nasıl ağır bir şekilde yediğinin görülmesi

açısından önemlidir. Nitekim şairin Reis Bey adlı tiyatro eserinin kahramanı, mahkemede yargılanırken, savcının kendisini, eski davranışlarını hatırlatarak tahkir etmeye çalışması üzerine şu cevabı verir: “Sayın savcı eğer beni eski anlayış ve usulümle mahkûm ettireceklerse, ben zaten onun mahkûmuyum...” (Kısakürek, 1994: 118). Evet, bu ifadeler Necip Fazıl’ın kendi içinde nefisini yargılaması ve onu başka bir idare ölçüsünün cezasına gerek kalmadan mahkûm etmesi, ondaki büyük nefis muhasebesinin görülmesi açısından önemlidir.

3.2. Ruh

Sözlükte; “can, öz varlık, tin ” (Mutçalı, 2020: 384) şeklinde ifade edilmektedir. İnsan yapısındaki bütünlüğü ifade eden iki kavramdan biri beden diğeri ise ruhtur. Ruhun, “Canlılarda hayatı sağlayan unsur” (Yavuz, 2018: 187) şeklindeki tanımından hareketle insanın, görünen tarafı olan bedeninin ötesinde, ona canlılık veren ve onu ayakta tutan unsur, yani asıl varlığı olduğunu söylemek mümkündür. Necip Fazıl Kısakürek’in ruha yüklediği anlamın ne olduğuyla alakalı sağlıklı bilgi elde edebilmek için şairin eserlerine kaynaklık eden İslam dininde ve tasavvufta ruha bakışı incelemek gerekmektedir.

3.2.1. İslam Dininde Ruh

İslamiyet’te ayet ve hadislerle bakıldığında insanın ruh ve bedenden oluşan bir varlık olduğu bilgisine ulaşılır. “O ki, yarattığı her şeyi güzel yaptı. İnsanı yaratmaya da çamurdan başladı. Sonra onun neslini bir öz sudan, değersiz bir sudan yarattı. Sonra onu şekillendirip ona ruhundan üfledi. Sizin için iştme, görme ve idrak duygularını yarattı. Ne kadar az şükrediyorsunuz!” (Secde, 32/7-10) ayetinde insan bedeninin çamurdan yaratıldığı ve ona Allah tarafından ruh üflenip canlılık kazandırıldığı belirtilmiştir. Bu ayetteki ifadelerden, insanın beden ve ruh ikilisinden oluştuğunu görmekteyiz. Bir başka ayette ise şöyle buyrulmaktadır: “Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: “Ruh, Rabbinin bileceği bir şeydir. Size pek az ilim verilmiştir.” (İsrâ, 17/85) Bu ayet-i kerimde ise ruhun mahiyeti ile alakalı Peygamberimize sorulan sorular olduğu anlaşılmakta, yalnız ruh ile ilgili insana verilen bilginin kısıtlı olduğu belirtilmektedir. Buradan hareketle İslam bilginlerinin ruh kavramına yüklemiş oldukları farklı anlamlarda olmuştur. Fakat genel manada ruh kavramının kullanılışı bedene canlılık veren varlık anlamındadır.

Ayetlerin haricinde hadislerde de ruh ve beden kavramlarından bahsedilmektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz kendisine salât ü selâm getirene mukabele etmek için ruhunun Allah tarafından bedenine iade edileceğini söylemiştir (Nesâî, “Cumua”, 5). Hz. Muhammed’in (s.a.v.) bu ifadeleri, insan varlığının ruh-beden ikilisinden oluştuğuna vurgu yaparken, beden ölse bile ruhun diri kaldığı ve bedene canlılık veren ruh olduğu bilgisini bizlerin idrakine sunmaktadır.

Dolayısıyla Kur’an-ı Kerim’de ve hadislerde ruh ve beden ayrımının yapıldığını, ruhun bedene canlılık veren asıl mefhum olduğunu görmekteyiz. Bu noktadan hareketle Necip Fazıl’ın, şiirlerinde ruha atfettiği manayla, olayların özüne vakıf olmak gerektiğine, ayrıca görünenin ötesinde görünmeyen hakikatlere eğilmenin, eşya ve hadiselerdeki nirengi noktasının fark edilmesi açısından önemli olduğuna dikkat çekilmektedir.

3.2.2. Tasavvufta Ruh

Olaylara sıklıkla tasavvufi açıdan bakan bir şair olarak Necip Fazıl Kısakürek, şiirlerinde ruh kavramını hadiselerin batınına bakmak olarak ele alır. Bu nedenle tasavvuftaki ruh anlayışına değinip

bu noktadan şairin eserlerinde ele aldığı ruh mefhumu ile arasında bir bağlantı kurmak yerinde olacaktır.

Peygamberimize ruh ile ilgili sorular sorulması üzerine, ruhun bilgisinin Allah katında olduğuyla ilgili ayetin inmesi (İsrâ, 17/85), mutasavvıfların ruh ile ilgili çok fazla yorum yapmaktan kaçınmalarına neden olmuştur (Kılıç, 2018: 167). Mesela “Bil ki ruhu tanımanın temeli ve idrâkinin zirvesi son derece yüksek ve refî’dir. Akıl ve vusul kemendi ona ulaşmaz.” (Kaşânî, 2010: 92) şeklindeki ifade de, ruhu anlamanın akıl sınırlarını zorlayacak bir durum olacağı belirtilmektedir. Fakat her ne kadar ruhun akıl ile idrakinin tam olarak mümkün olamayacağı biliniyor ve kabul ediliyor olsa da bazı mutasavvıflar ruhun mahiyeti ile ilgili yorumlar yapmışlardır.

Önemli mutasavvıflardan İbn Arabî ruh için şunları söyler: “Cisimlerde canlılık dolaylı olduğu için onlar ölümlüdür ve yok olmaları söz konusudur. Çünkü cismin görünen canlılığı, ruhun canlılığının bir eseridir. Bu durum, yeryüzüne yansıyan güneş ışığının güneşten olmasına benzer. Güneş battığında, ışığı da kendisini takip eder ve yeryüzü karanlık kalır. Ruh da bedenden ayrılıp geldiği âleme gittiğinde, ruhtan canlı bedene yayılmış hayat kendisini takip eder ve beden görünüşte cansız olarak kalır” (İbn Arabî, 2007: 147). Bu ifadelerle insandaki asıl canlılığın kaynağı olarak ruha işaret edilirken, yeryüzüne yansıyan parıltılara kaynaklık eden güneş misaliyle, konunun net olarak anlaşılması sağlanmıştır. Buna göre ruhu kendisinden ayrılmış olan beden için canlılık söz konusu değildir ve o beden artık işlevsiz yani ölüm hâlinedir. Yeryüzünü ısıtan güneş kaybolduğunda cisimler üzerindeki ışık da kaybolur, bu cisimlere yansıyan ışık güneştedir. Bu bağlamda beden ve ruhtan oluşan insanoğlunun asıl canlılık kaynağı, nasıl ruhta ise, eşya ve hadiselerin kıymet noktası ve asıl bakılması gereken tarafı da zahirde değil, batındadır.

Necip Fazıl’ın, hocası Abdülhakim Arvasi’ye ruh ile ilgili sorduğu soruya aldığı cevap şöyle olmuştur: “Hani bazı otlar vardır ya; ezilir, kurutulur, kaynatılır ve her hâliyle hassasını muhafaza eder. Mesela ot müşhil tesirine malikse, yaşken de o, kurutulunca da, suyu içilince de, dumanı koklanınca da... İşte ottaki madde üstü hassa gibi bir şey, ruh...” (Kısakürek, 2016: 189) Görüntüde bir ot hâlinde olan varlığın, içinde taşıdığı görünmeyen faydalara teşbih edilen ruh kavramı, bu bağlamda insan için neredeyse bütün tesirlerin odağıdır. Her ne kadar insanın zahiren bedeni birtakım etkilere maruz kalsa da esasen derin izler ruhta oluşmaktadır.

Ruha yüklenen tüm manalardan anlaşılan asıl noktanın, görünenin ötesinde görünmeyen bir hakikatin varlığıdır. Bu hakikatin ise zahire kıyas edilemeyecek derecede önemli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Necip Fazıl’ın şiirlerinde asıl üzerinde durulananın, bedene canlılık veren ruh kabilinden olayların batını, yani iç muhtevasıdır.

3.2.3. Necip Fazıl’ın Ruha Yükllediği Anlamlar

Necip Fazıl Kısakürek’in eserlerinde ifadesini bulan “ruh” tam da asıl olandır! Yani, nasıl ki insanın bedeninin ötesinde gözle görülemeyen ruhunun bulunması, bedene canlılık vermesi ve asıl hayat kaynağını ifade etmesi gibi, olayların ve meselelerin zahiri görüntülerinden ziyade, batınına bakmak gerektiğini ifade etmekte ve eserlerinin ana omurgasını bu fikir oluşturmaktadır. Nitekim “Ruhçu odur ki, beş hasse kadrosu içindeki ham ve kaba madde âlemini, o kadronun dışında ve üstünde, gıyabında ve maverasında, üstün bir sebep kutbuna ilâştirerek mânalandırır.” (Kısakürek, 2019; 389) demek suretiyle hadiselerin ana gayesine ulaşmanın ancak beş duyu organının algılayamadığı metafizik boyutuna bakılarak mümkün olacağını belirtmektedir. Bu fikri adeta

perçinleyen bir başka ifade; “Ruhçuluk eşya ve hadiseleri, kendi içlerinden çıkan kuru müşahede ve kuru tecrübe, kuru akıl ve kuru bilgi kanunları üstünde, madde gözüyle görülemez ve ölçülemez müessirlere bağlamak anlayışıdır.” (Kısakürek, 2019: 389)

Necip Fazıl Kısakürek tam bir ruh insanıdır. Görünenin ötesinde görünmeyen, fakat varlığa bütün anlamını veren kısmı göz ardı etmenin onun nazarında bir anlamı yoktur. Necip Fazıl “ruh” kavramını o kadar önemser ve kullanır ki, çıkarmış olduğu Büyük Doğu mecmuaları kapanıp tekrar yayına başlayacağını duyurması üzerine o dönemde yaşayan ve maddeci olduğu anlaşılan bir yazar şöyle diyecektir: “Ama Necip Fazıl Kısakürek’in dergisinin bir iyiliği olur: “Madde” kelimesini son zamanlarda o kadar çok bağıra bağıra söylediler ki içimize bir tiksinti gelmişti; o, “ruh” kelimesini söyler de maddeye gene saygımız uyanır.” (Kısakürek, 1992: 31)

Bütün bunlar Necip Fazıl Kısakürek’in ruha, yani manaya verdiği değeri göstermesi açısından önemlidir. Dolayısıyla o tam anlamıyla bir ruh, yani mana şairidir!

3.3. Nefis ve Ruh İlişkisi

Nefis ve ruh arasında yoğun bir irtibatın olduğu bilinmektedir. Hatta insani ruh, hayvani ruh ve nebati ruh ayrımında hayvani ruhun, yani canlılık veren ruhun nefse karşılık geldiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle insanın manevi yönünü ruh oluştururken maddi ve bedeni yönünü de nefis oluşturmaktadır. Aynı şekilde “Bazı filozoflarla mutasavvıfların bir kısmı, ruh ile nefsin aynı şey olduğunu söyleyerek benliğin müspet tarafına ruh, menfisine de nefis derler.” (Yılmaz, 2015: 394) Burada nefis ve ruhun aynı mefhum olduğu ve insandaki kötü hasletlerin nefis, iyi özelliklerin ise ruh olarak adlandırıldığı ifade edilmektedir. “Diğer bazı mutasavvıflarsa, nefis ile ruhu ayrı ayrı varlıklar sayarak, bunların birbirlerini esaret altına almaya çalıştıklarını ifade ederler. Ruh insanın Allah’tan kaynaklanan yönlerinin bütünü, nefis de beden menşeli özelliklerinin tümü olduğu için, biri diğerini esir etme mücadelesi içindedir.” (Yılmaz, 2015: 394) Bu ifadelerde ise nefis ve ruhun ayrı ayrı şeyler olduğu ifade edilmektedir. Ancak nefis ve ruhun ister aynı ister ayrı şeyler olduğu kabul edilsin; nefsin kötülüğü, ruhun ise iyiliği temsil ettiği fikri değişmemektedir.

Nefsin insandaki olumsuz düşünce ve fiillerin kaynağı olduğu ve bunlardan kurtulmak için mücadele edilmesi gerektiği hususunun Necip Fazıl’ın eserlerinde dinî ve tasavvufi bağlamda ele alındığı görülmektedir. Ayrıca insandaki nefis, ruh, akıl ve kalp arasında tasavvufi bakışa göre birtakım bağlantılar bulunmaktadır. Şöyle ki; “Bir ruhta şehvet galip gelince, nefis; ruh haram şehveti yenince, akıl; ruh iman özelliklerine sahip olunca, kalp adını alır.” (Yılmaz, 2015: 309) Nitekim burada nefsin diğer olumsuzluklar yanında özellikle şehvani arzulara kapıldığı takdirde insan ruhunu tam anlamıyla esir aldığı ve özünden uzaklaştırdığı görülmektedir. Diğer yandan insandaki akıl unsurunun ise kişide kötü istek ve arzulara karşı bir kontrol mekanizması gibi çalışabileceği anlaşılmaktadır. Akl-ı selim olarak nitelenen ve doğruyu yanlıştan ayırt edebilme yetisine sahip olan akıl, insanın doğru ile yanlış arasında tercih hakkının olduğunun da bir göstergesidir. Bu tercih hakkı ise insanın tüm davranışlarından sorumlu tutulmasına sebep teşkil etmektedir.

Ruh kavramının insandaki müspet manaların kaynağını temsil etmesi yanında, “Hani, Rabbin meleklere şöyle demişti: ‘Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım, onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için saygı ile eğilin.’” (Sâd, 38/71-72) ayetinde insandaki ruh kavramının İlâhi bir nefha olduğunu göstermektedir. Allah’ın, insan bedenine “ruhundan” üflemesiyle dünya hayatı başlayan âdemoğlunun ebedi kurtuluşa kavuşmak maksadıyla yaptığı

hakikat yolculuğu, ruhuyla yaptığı bir eylemdir. Necip Fazıl da daima ötelere hasret olan ve hakikate ulaşmak çabası içindeki ruhunun, dünya ile yani nefsiyle olan mücadelesini şiirlerine sıkça yansıtmıştır.

Genel manada bakıldığında nefis-ruh ikilisi arasında derin bir ilişki olduğu görölmekte, dolayısıyla düşünen insanın dünyadan ahirete giden yolda bu ilişkiler ağını iyi tahlil ederek hayatını ona göre idame ettirmesi gerekmektedir.

4. MADDE ve MANA

İnsanoğlunun geçici dünya ve ebedi ahiret hayatıyla ilgili temel mevzularının nirengi noktası madde ve mana kavramlarıdır. Madde dünyaya, mana ise ahirete taalluk eden yönleriyle insanın başlıca meseleleri arasındadır. Bu bağlamda çalışmanın konusunu oluşturması nedeniyle bu iki kavrama yüklenilen anlamlara değinmek gerekmektedir.

4.1. Madde ve Maddecilik

Belirli bir hacmi ve kütlesi olan, beş duyu organıyla algılanabilen, evrende yer kaplayan her şey madde olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda maddeci olarak nitelendirilen insanlar her şeyin görünenden, duyulandan, hissedilenden ibaret olduğu zannı ve iddiasına sahip kişilerdir. Bu insanlar görünenin ötesinde bir görünmeyenin olduğunu kabul etmez, bu nedenle inanış ve yaşayışını bu fikir üzerine bina ederler. Onlar için her şey görünen bu dünyadan ibarettir, ölümden sonra bir hayat söz konusu değildir. Bu inançta olanlara göre, başka bir âlem (ahiret) var olmadığı gibi fizik ötesi, yani metafizik varlıklar da yoktur. İşte bu fikrin sahipleri maddeci ya da materyalist olarak tanımlanırlar. Diğer taraftan inanç boyutunda maddeci veya materyalist olmadığı hâlde hadiseleri sadece görünen tarafıyla yorumlayıp sığ düşüncelerle hayatını sürdüren, olaylara tek boyutuyla bakan, derinlemesine bir bakış ve muhakemeden yoksun olan insanların varlığı da söz konusudur. İşte Necip Fazıl eserlerinde daima bu iki insan tipine ait fikri eleştirmiştir.

Madde denildiği zaman dünya hayatına taalluk eden unsurlar akla gelmektedir. İnsanın dünya hayatında yaşamını devam ettirebilmesi de bu maddiyatla ilişkilidir. Yani insanın dünyaya olan ilgisi yiyecek, içecek kadar dahi olsa maddi unsurlara ihtiyacının olduğu bir gerçektir. Zira Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de, "Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır." (Âl-i İmran, 3/61) diye buyurmaktadır. Bu ayette, insanın dünyayla irtibatının nasıl olması gerektiğinin sınırı da çizilmiş olmaktadır. Bu sınır, dünyaya ve maddeye geçimini sağlayacak kadar kıymet hükmü vermekten ibarettir. Zira bir başka ayette "Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma." (Kasas, 28/77) şeklinde buyurulmakta, dünya ve ahiret dengesini iyi kurmak gerektiğine işaret edilmektedir.

4.2. Madde-Mana İlişkisi

İslamiyet'te madde ve mana bahsi, denge üzerine kurulması gereken bir bakış açısıyla değerlendirmeyi gerektirir. Müslüman için ebedi hayat yurdu olan ahiret son derece önemlidir. Bununla beraber ahirete hazırlık alanı olması bakımından dünya hayatı ve bu hayata taalluk eden maddiyat yok sayılamaz ve olması gereken nispette bir kıymet hükmüne tabi tutulur. Necip Fazıl: "Şair, eşya ve hadiselerin en mahrem maktında çarpan gizli nabzın davetlisidir ve bilmeden ebediyen Allah'ı arayacaktır." (Kısakürek, 1993: 388) ifadeleriyle şairin görevini, mananın peşinden gitmek ve onu aramak olarak ifade ederken, şairliği de olaylara sıradan insanların bakmadığı yerden bakan, olayların mana boyutuna dikkatleri çeken kişi olarak tanımlar. Bununla beraber Necip Fazıl Kısakürek düşüncesinde olayların ruh yani mana boyutu ön planda tutulurken işin madde boyutuna verilen kıymet hükmü yok sayılmaz. "Ruhun tecelli zemini olarak maddenin ehemmiyeti azim bir değer belirttiği için, daima bu ölçünün ışığı altında madde sahasına verilecek emek bakımından, İslâm inkılâbı, insanî sıhhat ve güzellik cehd ve tedbirlerini başa almaktadır." (Kısakürek, 2019: 261) Ruhun yani mana boyutunun, beş duyu organı ile algılama zeminine aktarılması bakımından

maddenin, yani dış görünüşün de nispeten önemli olduğunu belirtmektedir. Buna göre madde manaya; beden ruha; kabuk iç kısma delaleti bakımından önemlidir. Yine şairin kendi ifadesiyle: “Müşahhas plânda alâmetine malik bulunmaksızın hiçbir mücerredi kavrayamayacağımıza göre, esasların esası ruhumuzun sağlamlık, gerçeklik ve güzelliğine en canlı misal, maddemiz olacaktır.” (Kısakürek, 2019: 261) Dolayısıyla beden görülmeden ruhun; madde olmadan mananın; kabuk olmadan iç kısımdaki cevherin varlığına kanaat getirilemeyeceğine göre bu hassalar da önemsiz görülemeyecektir. Necip Fazıl’a göre bunlara verilmesi gereken önem bu ölçü nispetinde olmalıdır. Çünkü maddeye bunun üzerinde verilecek kıymet hükmü, kişiyi olayların asıl ruhuna malik olmaktan alıkoyacaktır.

5. ÇİLE ADLI ESERDE NEFİS VE RUH

Necip Fazıl Kısakürek bütün şiirlerini Çile adlı eserinde toplamıştır. Bu şiir kitabında şairin nefis ve ruh kavramlarına hangi açılardan yaklaştığı konusuna yer verilen bu bölümde örnek şiirlerle beraber nefse ve ruha dair değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Nefis ile ilgili şiirler genel olarak Çile kitabının “İnsan” isimli bölümünde yer almaktadır. Bu durum şaire göre nefsin, insanın baş meselelerinden biri olduğunu göstermektedir. Zira Necip Fazıl’ın kendisi de nefsinden çok çileler çekmiş bir insan olarak bu durumu şiirlerine yansıtmıştır.

Ruh kavramı da, Necip Fazıl Kısakürek’in hayatında ve eserlerinde nefis gibi vazgeçilmez bir mefhum olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair ruh sözcüğünü gerçek anlamıyla bedene canlılık veren görünmez varlık olarak kullanmanın yanı sıra ona daha çok olayların gerçek tarafını ifade eden bir kavram olarak eserlerinde yer vermiştir.

5.1. Nefsin Mahiyeti

Necip Fazıl bazı şiirlerinde gerek teşhis ve intak sanatı yoluyla nefsin dilinden gerekse şair olarak bizzat kendisi nefsin mahiyetine dair sözler serdetmektedir. Nefisle olan büyük mücadelede nefsin tavrıyla ilgili de birtakım teşbihlerde bulunmaktadır.

Geceler toprağa benimle inmiş.

Kasırğa benimle kopmuş denizde.

Sanırım vebalı elim gezinmiş,

Çürüyen ağaçta, hasta benizde.

Cinnet, şüphe, korku, benim eserim;

Sıcak kalbinizde gizlidir yerim,

Bir kurdum ki, sizi hep dış dış yerim,

Ve gezerim her gün elbisenizde... (Kısakürek, 2017: 69)

Şair bizzat “Nefs” ismini verdiği bu şiirde, adeta nefsin mahiyetini bir şiirle anlatmıştır. Şiirin dizelerinde konuşan ise nefsin kendisidir. İnsanın dünyada ve ahirette rahat etmemesi için elinden geleni yapan nefis, bu şiirde hem insanın dış âlemi hem de iç âleminde icra ettiği işlevleriyle kendisini anlatmaktadır. Buna göre gecenin korku verici oluşuna atıfla korku, cinnet ve şüphe kavramlarına yer verilmiş; fırtınaların mekânı olan denizle, vehimlerin yer tuttuğu kalp arasında bağ kurulmuş, bir meyvenin içinde gizli bir şekilde o meyveyi kemiren kurtçukla da vebalı olan bir elin sırlı bir şekilde gezinmesi teşbihiyle nefis konuşturulmuştur. Nitekim kâinatta yaşanan birtakım fiziki hadiselerin, geceyi toprağa indirenin, denizde kopan fırtınaların, çürüyen ağaçların... Hepsinin müsebbibi olarak nefsin kendisi gösterilmekte, insan ruhunda yaşanan keşmekeşlerin sebebinin nefis olduğu gerçeği ortaya konulmaktadır.

Birinci kıtada insanın başına açtığı işleri birtakım semboller kullanarak anlatan nefis, ikinci kıtada ilk kıtadaki sembollere karşılık gelecek vehimleri dile getirerek yaptıklarını direkt anlatmaktadır. İnsandaki şüphe, korku, cinnet gibi marazi duyguları meydana getirenin kendisi

olduğunu söyleyen nefis, bununla kalmayıp âdeta insanın damarlarında kan gibi dolaştığını, kalbinde ikamet ettiğini söylemektedir. Nihayetinde sondan bir önceki dizide nefse uyması takdirde insanın uğrayacağı hüsrânı; “Bir kurdum ki, sizi hep dış dış yerim” şeklinde ifade etmektedir. Bunun yanı sıra şair, “her gün elbisesimde gezen bir nefis” imajıyla nefsin bize ne kadar yakın, yapışık bir varlık olduğunu, beden elbisesinde konumlandığını vurgulamaktadır.

Göğsü yakut ve sâfir;

Kapıda bir misafir...

Sordum: Kimsin, nesin sen?

Dedi: Şeytandan sefir!

Nefs isimli o kâfir...

Yüzü kapkara zift;

Elinde kös ve nefir.

Sabit fikir burgusu,

Dili, çözülmez cifir.

Nefs isimli o kâfir... (Kısakürek, 2017: 72)

“Hep Nefs” başlıklı şiirinde şair, nefsin insan açısından sahip olduğu rolün mahiyetini, insandaki kötülük potansiyelinin kaynağı oluşunu ve kolay alt edilebilecek bir düşman olmadığını teşhislerle o derece farklı bir tarzda anlatmakta ki, bu şiirinde her ifade insan zihnine âdeta bir çivi gibi çakılmaktadır.

İlk kıtada insanın kapısını çalan bir misafir teşbihiyle nefse atıf yapan şair, onun “yakut ve sâfir” misali mukavemetli olduğuna, yani insan için kolay bir lokma, hatta düşman olmadığına vurgu yaparken; “şeytandan sefir” ifadesiyle gerçek anlamda nefsin görevini de ifşa etmektedir. Şeytan insanı dalalete sürüklemek görevini insandaki kötülük potansiyelinin kaynağı olan nefse yükleyerek onu kendisine bir nevi “sefir”, yani yardımcı olarak tayin ettiği bu sayede anlaşılmaktadır.

İkinci kıtada nefsin yüzünün rengi zift gibi kapkaradır. Bu ifade de yine nefsin kötülüğüne yapılan bir atıftır. Elinde kös taşıyan nefis kötülük ordusunun bir askeri gibi insana açtığı savaşın tellallığını yapmaktadır.

“Nefs isimli o kâfir” ifadesiyle Allah’a savaş açan ve bu sebeple ebedi cehennemi hak eden şeytanın “sefirliği” görevini üstlenen nefsin de küfür içinde olduğu vurgulanmaktadır. Zaten örtmek anlamındaki “küfir” mastarından türemiş olan kâfir kelimesinin hakikati örtücü vasfa sahip olmasından hareketle, nefis de insanın iyilik yapma meyil ve potansiyelini örtüp engellemekte, böylece kâfir olarak telakki edilmektedir.

5.2. Doyumsuz Olan Nefse Aldanmak

İnsanın, dünya hayatını sonlandıracak olan ölüm hadisesi karşısındaki korkusunu dile getirirken, tasavvufta sıkça söz konusu edilen “ölmeden önce ölünüz” (Aclûnî, 2001: II/346)

hadisinin sırrına vakıf olamadığını söyleyen şair, ömrü boyunca her gün yeniden doğan güneşlerin kendisine tanıdığı fırsatları yine nefsi yüzünden değerlendiremediğinden yakınmaktadır.

Köpek korkusuyla korktum ölümden,
Ölmeden ölmeyi anlayamadım.
Ne güneşler doğup battı üstümden;
Bir günü bir güne bağlayamadım.

Hırsıma ne şöhret yetti, ne de şan;
Döndüğüm her nokta dünyadan nişan.
Nefsimin ardından koştum perişan,
Ondan bir kıl bile avlayamadım... (Kısakürek, 2017: 71)

Ölmeden evvel ölmeyi anlayabilmek, şairin belirtmiş olduğu bu muazzam hakikatin sırrına ermek belki de insan için en büyük meseledir. Dünyada ölüm gelip insanı bulmadan kendisini hesaba çekmesi, ahirette hesap günü gelmeden kendisini gözden geçirmesi, her an ölecekmiş gibi yaşayarak hayatın muhasebesini yapması insan için en büyük kurtuluşun ilacı olacakken, nefis her defasında karşısına çıkarak bu ilaç reçetesini yırtmaktadır.

İkinci kıtada yine nefis ve yine doyumsuzluk... Nefisten dolayı insandaki hırs o derece büyük ki ne şan ne de şöhret o hırsa kâfi gelmekte, doymak bilmeyen nefsi hiçbir şey tatmin etmemektedir. Bir ömür nefsinin peşinden koşan şair “Ondan bir kıl bile avlayamadım.” demek suretiyle yine nefis karşısında insanın düştüğü çaresizliği anlatmaktadır. Diğer yandan ta ki insanın ahiretini mahvedecek dereceye ulaşınca hedefine ulaşacak olan nefse karşı her an uyanık olmak gerektiği hakikati hatırlatılmaktadır.

“Ticaretin tüm ziyan!” diye bir ses rüyada;
Mezarına birlikte girecek şeyi kazan!
Seni gözleyen eşya, bitpazarı dünyada,
Patiska kefen, çürük teneşir, isli kazan.

Minarede “ölü var!” diye bir acı salâ...
Er kişi niyetine saf saf namaz... Ne âlâ!
Böyledir de ölüme kimse inanmaz hâlâ!
Ne tabutu taşıyan, ne de toprağı kazan... (Kısakürek, 2017: 116)

Bu dizelerde şair, insanı dünya hayatında bekleyen mutlak son olan ölümle ilgili çarpıcı tespitler yapmakta ve ölüm karşısında tüm inancına rağmen insanın gösterdiği kayıtsızlık ifade edilmektedir. Her gün onlarca ölüm hadisesine şahit olan insanın bir gün kendisi için de geleceği muhakkak olan ölüm karşısındaki vurdumduymazlığına sebep olanda yine nefsin ta kendisidir.

İlk kıtada şair, öldükten sonra kabirde bize fayda sağlayacak iyi davranışları biriktirmek gerektiği ve dünyadaki sahip olduğumuz maddi hiçbir şeyi mezara götüremeyeceğimizi belirtmektedir. Bununla beraber insanın bitip tükenmeyen dünya hırslarıyla biriktirdiği mal-mülkten bize düşenin sadece “Patiska kefen, çürük teneşir, isli kazan” olduğu, bunların da kabre konulmadan önceki hazırlıkların araçları olduğu gerçeği hatırlatılmaktadır.

Son kıtadaki dizelerde insanoğlunun her gün belki şahit olduğu ölümler karşısındaki gafleti sorgulanmaktadır. Ölüm hakikatine inanan insanın bizzat şahit olduğu cenazelere rağmen, öznesinin kendisi olacağı bir ölüm hadisesinin bir gün gerçekleşmeyecekmiş gibi yaşıyor olması, ölüm gerçeğiyle ilgili bu kuralın kendi sırası geldiğinde bozulacağına inanırcasına bir hayat sürmesi, yani nihayetinde yine nefsin oyununa gelmesi söz konusu edilmektedir.

5.3. Nefse Söz Geçirememekten Yakınma

İslam dininde nefisle olan mücadelenin zorluğu birçok kaynakta vurgulanmaktadır. Bu anlamda Necip Fazıl’ın kendi nefsiyle olan savaşı da son derece zor olmaktadır. Necip Fazıl şiirlerinde bu hususu sürekli olarak dile getirirken, bununla beraber nefse söz geçirememekten dolayı da son derece mustarıptır.

Dünyayı yererken de yine onunla ilgim;

Nefse el süremiyor kara tahtada silgim... (Kısakürek, 2017: 84)

Bu dizelerde nefsin dünya ve dünyalıklarla yoğun irtibatı net bir şekilde ifade edilmektedir. Dünyanın aldatıcılığının farkına vardığı hâlde, insanın yine dünyalık heveslerin peşine düşmesindeki garipliğin yanında, nefse toz kondurmayan, onu silip atamayan tavrı yadırganmaktadır.

Ayrıca insanoğlunun teorik olarak dünyanın gelip geçiciliğini çok iyi bilmesine rağmen pratik yaşamında yine dünyalıkların peşinde koşturması ve ilgisini bu yöne çevirmesi eleştirilmektedir. Kendisini dünyaya bağlayanın nefsi olduğunu bilmesine rağmen, yine de onu yenmek için çok az çaba sarf ettiği vurgusu da söz konusudur.

Hep nefis çıkar karşıma, ölüp ölüp dirilsem;

İnsandan kaçmak kolay; kendimden kaçabilsem... (Kısakürek, 2017: 85)

Bu dizelerde nefsin, insanın başında amansız bir dert gibi onu bir türlü terk etmediğinden yakınılmaktadır. Nefis, her yerde ve her zaman insanın karşısına çıkmakta, bir türlü peşini bırakmamaktadır. Her şeyden, herkesten kaçabilmek kolay olsa da nefisten kurtulmak kolay değildir. Sanki nefsin nefesi her an insanın ensesindedir. Üstelik nefis, insanın başına öyle bir musallat olmaktadır ki manen ölüp dirilse bile onu terk etmemektedir.

Nefes alırken bile inkisar ve pişmanlık;

Kimse edemez bana, benim kadar düşmanlık. (Kısakürek, 2017: 308)

Nefes alışında bile büyük kırılmalar ve pişmanlıklar yaşadığını söyleyen şair, insanın kendi kendisine edeceği düşmanlığı kimsenin yapamayacağını ifade etmektedir. Çünkü insanoğlunun en büyük savaşı kendi nefsiyle olan savaşıdır. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) “Mücahid nefsiyle cihad edendir” (Tirmizî, “Fezâ’ilü’l-cihâd”, 2) buyurarak asıl mücahidin, yani kahramanın nefsiyle savaşan kişi olduğunu vurgulamaktadır.

5.4. Nefse Karşı Takınılması Gereken Tavır

Necip Fazıl, nefsiyle mücadele ederken, İslam dininin bu husustaki emir ve yasakları ve tasavvufi terbiyenin öğretileri bağlamında nasıl bir duruş sergilenmesi gerektiğinin de bilincindedir ve bunu bazı şiirlerine yansıtmıştır.

Allah dostu odur ki, nefsine tek pay biçmez;

Kırk yıl bir ekşi ayran özler de onu içmez. (Kısakürek, 2017: 87)

Şair bu şiirde nefsin karşısında insanın takınacağı tavrın nasıl olması gerektiğini ve bu tavır sonucunda insanın gelebileceği mertebeyi ifade etmektedir.

İnsan Allah'ın rızasını kazanmak istiyorsa ve bununla beraber “Allah dostu” diye tabir edilen Allah'ın iyi kulları zümresine dâhil olmak istiyorsa, nefsiyle arasını açmak durumundadır. Dünyada yaptığı hiçbir güzel işte nefsin hoşuna giden gösteriş ve egoya kalbinde yer vermeyerek nefsi sevindirmemeli ve onun istediğini yapmamalıdır. Yani yaptığı güzel davranışta nefsine pay biçmemelidir. Burada insanın mal-mülk elde etmemesi ve bunun için çalışmaması değil, bu dünyalıklara sahip olsa bile nefsin arzuladığı şekilde yaşamayıp bunları Allah yolunda harcamak gerektiği vurgusu yapılmış ve bu suretle “Allah dostu” olabilmek idealinin formülü bir bakıma verilmiştir. Şiirde geçen “ekşi ayran” ifadesi dünya nimetlerinin menfi ve fani yönünü temsil etmekte, kişinin onu içmeyip nefsinin bundan dahi mahrum etmesi ve dolayısıyla nefsinin isteklerine gem vurması beklenmekte, Allah dostu olan kişinin bunu başarabildiğine dikkat çekilmektedir.

Ey nefsiyle savaşı, iraden tutmasın pas!

Ayağımı toprağa basacağım de ve bas!... (Kısakürek, 2013: 223)

Nefsin elinden büyük ıstıraplar çeken şair bu şiirinde bütün sıkıntılara rağmen sarsılmaz bir duruş sergilenmesi konusunda, nefse karşı iradeli olmak gerektiğini vurgulamaktadır. Nefisle her daim savaşmak zorunda olan insan iradesinin sağlam ve yılmaz bir yapıda olması gerekirken, körelmemesi ve gaflete düşmemesi için de her daim uyanık olması gerektiği vurgulanmaktadır.

O erler ki, gönül fezasındalar,

Toprakta sürünme ezasındalar.

Yıldızları tesbih tesbih çeker de,

Namazda arka saf hizasındalar.

İçine nefis sızan ibadetlerin,

Birbiri ardınca kazasındalar.

Günü her dem dolup her dem başlayan,

Ezel senedinin imzasındalar.

Bir ân yabancıya kaysa gözleri,
Bir ömür gözyaşı cezasındalar.

Her rengi silici aşk ötesi renk;
O rengin kavuran beyzasındalar.

Ne cennet tasası ve ne cehennem;
Sadece Allah'ın rızasındalar. (Kısakürek, 2017: 388)

Bu şiirde nefsiyle olan mücadelesinde üstünlük kurabilmiş, nefsin arzularının kendilerini yönlendirmesine izin vermeyen, bu fani dünyanın geçiciliğini ebedi ahiret hayatına tercih etmeyen, bu sebeple de Allah'ın takvalı kulları arasında olanlar tarif edilmiştir.

Kendilerinden “O erler ki” diye bahsedilen erenlerin, madde âleminin prangalarından kurtulup “gönül fezasında” kendilerine yer buldukları belirtilmektedir. Nitekim yıldızları tespih taneleri misali çektikleri teşbihi kullanılarak erlerin manevi yükselişlerinin boyutu ortaya konulmuştur. Bu manevi yükselişe rağmen nefsin arzusu olan kibir ve gurur gibi kötü hasletlerden uzaktırlar ve namazda arka saflarda durarak gösteriş ve riyaya kapı aralama ihtimalinin de önüne geçmektedirler.

Bir an için ibadetlerine nefsin hilesi karışacak olsa derhal o ibadeti samimiyetten uzak bularak, tekrar manasına gelen, kaza etmektedirler. Onların derdi geçici dünya hayatı değil, ebedi ahiret hayatıdır. Allah'ın rızasından bir an uzaklaşacak olsalar, “bir ömür” gözyaşı dökerek bu hataya tövbe etmektedirler. “O erler ki” ibadetleri cennet arzusu ya da cehennem korkusuyla değil, sadece ve sadece Allah'ın rızasını kazanmak için yapmaktadırlar. Dolayısıyla o erler tasavvuftaki havf ve reca (korku ve ümit) makamını aşmış, rıza ve teslimiyet makamına ulaşmışlardır. İşte bu teslimiyet, nefsinden azade olmuş, onu esareti altına almış insan tipinin zaferi ve kurtuluşudur.

5.5. Nefsin Doyumsuzluğu

İnsanı dünyada ve ahirette mutsuz etmek isteyen nefsin hiçbir surette memnun olmayacağı ve istekleri ne kadar yerine getirilse de başka isteklerle insanın karşısına çıkacağı durumu söz konusudur. Necip Fazıl da nefsin bu doymak bilmeyen tavrından bîzâr olmuş ve şiirlerinde bunu dillendirmiştir.

Ruhuma bir kefen bezi yeter de,
Yetmez aç nefsime sırma ve ipek.
Çare yok, yüzünden düştüğüm derde;
Yesem de “toprakla karışık kepek...”

Güneşle bir tutsam girmez hizaya;
Dar bulur, sığmam der, dipsiz fezaya.

Kuyruk sallar, sonra hırlar ezâya;

Benim nefsim, benim nefsim ne köpek!... (Kısakürek, 2017: 70)

Birinci kıtada nefsin doyumsuzluğu karşısındaki çaresizliğini çarpıcı bir şekilde ifade eden şair, adeta kendisini ne yapacağını bilemez bir hâle getiren nefse karşı bir haykırış içindedir.

Nefis doymuyor ve asla doymayacaktır. Sırmalar ve ipeklerle bezense de arzu ettiği ne varsa yerine getirilse de isteklerinden vazgeçmeyecektir. Nefse verilen her taviz onun yeni isteklerine kapı aralayacak ve insanoğlunu nihayetinde çaresi olmayan dertlere tutsak edecektir.

İkinci kıtada şair nefsinden o kadar şikâyetçidir ki, onu köpek diye nitelendirmektedir. Saldırgan bir köpek nasıl insana musallat olur ve peşini bırakmaz ise nefis de bunun gibi insanı dünya ve ahiret saadetinden uzaklaştıran kadar emelinden vazgeçmemektedir. Ayrıca köpektaki aşırı doyumsuzluk ve ağzından akan salyalarla bir şeye aşırı derecedeki düşkünlük, nefsin köpeğe benzetilme nedenlerindendir. Güneş, feza gibi yücelik belirten imajları, uzay boşluğu gibi muazzam genişliğe sahip mekânı nazara sunan şair, nefsin doyumsuzluğunu bunlarla kıyaslayıp ona hangi payeleri verse de kâfi gelmeyeceğini dile getirmektedir.

Birazcık su ve kepek, şu kuduz nefse kifaf;

Dünyada varsa söyle, sabaha çıkan zıfaf!... (Kısakürek, 2017: 245)

Nefsinden çok çile çeken şair, kuduz köpek misali canavarlaşan ve azgınlaşan nefse, azık olarak biraz su ve kepeğin yeterli olacağını söylemekte, ancak yine de açgözlü nefsinin bir türlü doymak bilmediğinden yakınmaktadır. Nitekim burada şairin, “su ve kepek” ifadesi ile insanın gözünü bir avuç toprak doyurur sözüne işaret ettiğini, hatta “İnsanoğlunun bir vâdi dolusu altını olsa, bir vâdi daha ister. Onun gözünü topraktan başka bir şey doyurmaz...” (Buhârî, “Rikâk”, 10; Müslim, “Zekât”, 118) hadisine de telmihte bulunduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca dizeler, dünyada hiçbir saadet ve mutluluğun kalıcı olmadığı gerçeğini anlatırken asıl ve geçici olmayanın ahiret hayatı olduğunu da bizlere hatırlatmaktadır.

Gökte zamansızlık hangi noktada?

Elindeyse yıldız yıldız hecele!

Hüküm yazılıyken kara tahtada,

İnsan yine çare arar ecele!

Gençlik... Gelip geçti... Bir günlük süstü;

Nefsim doymamaktan dünyaya küstü.

Eser darmadağın, emek yüzüstü;

Toplayın eşyayı, işim acele! (Kısakürek, 2017: 114)

Nefsıyla çok zorlu bir mücadele veren şair, ilk iki mısrada zaman kavramının insan idrakinin sınırlarını aşacak bir mefhum olduğunu dile getirmekte, sonraki iki mısrada da insan için kaçınılmaz bir son olan ölüm gerçeği karşısında, nefsin bu hakikati insana uzakmış gibi göstererek birtakım telkinlerde bulunduğuna dikkat çekmektedir. Zira her insan eceli geldiği zaman ölüm olayıyla karşılaşacaktır, ayrıca her gün insanların ölmesi bu hakikati insana bir ibret olarak göstermesine

rağmen, nefis yine de ölümden kaçacak bir yol varmış gibi insanı bu mutlak sona hazırlamaktan alıkoymaktadır.

İkinci kıtada ise şair, nefsin hiçbir şekilde doymayacağını ve onun isteklerinin nihai bir noktasının olmadığını dile getirmektedir. İlk iki mısradan yine zaman kavramıyla ilişkili olarak insan ömrünün, bilhassa gençlik zamanlarının çok hızlı geçtiğinden bahsetmekte ve nefsin dünyaya doymadığını belirtmektedir. Devam eden son iki mısradan da insanın dünyada yapıp ettiği her şeyin ölüm hadisesiyle “darmadağın” bir vaziyette kalacağını ifade etmekte; “Toplayın eşyayı, işim acele!” mısraıyla da insana uzun gibi gelen zamanın aslında kısacık bir vakit olduğunu, bundan dolayı da insanın acil işlerdeki hassas tavrının dünya hayatı için de gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Doymayan nefis, gözünü kara toprak doyursun!

Soframıza açlığı besleyenler buyursun! (Kısakürek, 2017: 86)

Nefsin bitip tükenmez arzularının asla doyurulamayacağını ifade eden bu dizeler, şairin tasavvuftan aldığı mistik düşüncelerin de tezahürü gibidir. “Soframıza açlığı besleyenler buyursun” dizesi insanın nefsiyle mücadelesine atıf yaptığı gibi, bu mücadelede azim ve kararlılık içinde olanlara bir davet de vardır. Nitekim şiirde nefsin asla doymayacağı vurgulanmakta, onun arzu ve isteklerinin karşılandığı ölçüde artacağı bilincine ulaşp, nefse uymayanların, onunla mücadele edenlerin davet edildiği bir sofradan bahsedilmektedir. Ayrıca beyitte geçen “Açlığı beslemek” ifadesiyle tasavvufta, “Nefsin ve tenin isteklerini kesmek, asgariye indirmek ve az yemek” (Yılmaz, 2015: 191) gibi anlamlara gelen riyâzat ilkesine de bir atıf vardır. Nefsin isteklerini karşılamamak suretiyle onu terbiye etmek vurgusu yapılmıştır.

5.6. Nefis Muhasebesi

Dünya hayatı sona ermeden ölüm için hazırlık yapmak demek olan nefis muhasebesi, Necip Fazıl’ın eserlerinde sıklıkla rastlanılan bir durumdur. Sürekli olarak nefsiyle hesaplaşan şair onun hilelerinden kurtulmak çaresini aramaktadır.

Aynalar, bakmayın yüzüme dik dik;

İşte yakalandık, kelepçelendik!

Çıktınız umulmaz anda karşıma,

Başımın tokmağı indi başıma.

Suratımda her suç bir yarı imza,

Benmişim kendime en büyük ceza!

Ey dipsiz berraklık, ulvi mahkeme!

Acı, hapsettiğin sefil gölgeme!

Nur topu günlerin kanına girdim.

Kutsi emaneti yedim, bitirdim.

Doğmaz güneşlere bağlandı vade;

Dişlerinde, köpek nefsin, irade.
Günah, günah, hasad yerinde demet;
Merhamet, suçumdan aşkın merhamet!
Olur mu, dünyaya indirsem kepenk:
Gözyaşı döksem, Nuh Tufanına denk?

Çıkamam, aynalar, aynalar zindan.
Bakamam, aynada, aynada vicdan;
Beni beklemeyin, o bir hevesti;
Gelemem, aynalar yolumu kesti. (Kısakürek, 2017: 271)

Necip Fazıl Kısakürek bu şiirinde kendi iç benliğini ayna metaforuyla okuyucuya yansıtmaktadır. Şairin, hayatının her anında karşısına çıkan nefisle olan bitmez tükenmez büyük savaşı bu şiirinde de kendisini hissettirmektedir. “Benmişim kendime en büyük ceza” dizesinde insanın kendisine nefsi vasıtasıyla verebileceği zararı hiç kimsenin veremeyeceğini ifade edilmektedir.

Allah’ın kendisine vermiş olduğu ömür nimetini; “Dişlerinde, köpek nefsin, irade” ifadesiyle, nefsin insan iradesine tasallutunun bir sonucu olarak boş yere tükettiğini belirtmektedir. Bu tüketmenin nihayetinde elinde bir demet günah kaldığını ve dünyayla bağlantısını kesip “Nuh tufanına denk” bir gözyaşı dökmekten başka çaresinin bulunmadığını ifade etmektedir. Bununla beraber Allah’ın merhametinin ise tüm günahlardan aşkın olduğu hakikatiyle insanın asla ümitsiz olmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Şiirin son dizelerinde ise tüm benliğini kuşatan ıstıraplı ruh hâlini yine “ayna” imajıyla anlatan şair, yalnızlığın potasında kendisiyle baş başa kalıp erimek yolunu tercih etmektedir. Şair, büyük vicdan muhasebesiyle beraber, İslam’ın buyrukları içinde ruhunu yoğurup, kendisini saran ıstıraplardan kurtulmak istemektedir.

Bıçaklarım su oldu, boyuna bilenmekten;

Bitti benlik madenim her ân törpülenmekten. (Kısakürek, 2017: 283)

Şairin bir başka şiirinde ölmeden önce ölmek, yani hesap günü gelmeden nefsini hesaba çekmek iradesi olan nefis muhasebesi ve bu eylemin zorluğu bu dizelerde net bir şekilde anlatılmaktadır. Nefsin sürekli tetikte olarak insanı tuzağa düşürme gayretinin karşısında insanın çaresiz olmadığı, zira dinin insan hayatının her anını düzenleyen emir ve yasaklarıyla, nefisle olan mücadelede onu yalnız bırakmadığı bir gerçektir. Bu şiirde manasını bulan “nefis muhasebesi” insanı nefse karşı uyanık kılacak en büyük silahtır. Sürekli bir nefis muhasebesi içinde olan insan, dünyanın ve nefsin aldaticılığına karşı uyanık olmak hissiyatına malik olarak, bu büyük mücadelede kaybetmemek için çaba sarf edecektir.

5.7. Nefsani Arzuları Terk Etmek

Tasavvuftaki riyazet yani, nefsin isteklerini terk etmek ve bu suretle gerçek hakikate ulaşmak arzusu Necip Fazıl'ın birçok şiirinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Şair, riyazet ile mana yolunda gerçek hakikate ulaşacağını bilmektedir.

Bu dünyada renk, nakış, lezzet, ne varsa küsüm;

Gözümde son marifet, Azrail'e tebessüm... (Kısakürek, 2017: 147)

Bu şiirde Necip Fazıl, dünyada nefsin kendisine dayattığı bütün arzu ve isteklerle arasına mesafe koyduğunu anlatmakta, ölüm meleği Azrail'i tebessümle karşılamının ise marifet olduğunu belirtmektedir. İnsanın ölümü tebessümle karşılaması da dünya hayatındaki yaşantısına bağlıdır. Dolayısıyla Azrail'i tebessümle karşılamının, nefsin isteklerine karşı durularak yaşanan bir hayatla mümkün olacağı anlaşılmaktadır.

Bu kapıdan kol ve kanat kırılmadan geçilmez;

Eşten, dosttan, sevgiliden ayrılmadan geçilmez.

İçeride bir has oda, yeri samur döşeli;

Bu odadan gelsin diye çağrılmadan geçilmez.

Eti zehir, yağı zehir, balı zehir dünyada,

Bütün fani lezzetlere darılmadan geçilmez.

Varlık niçin, yokluk nasıl, yaşamak ne, topyekûn?

Aklı yele salıverip çıldırmadan geçilmez.

Kayalıklı boğazlarda yön arayan bir gemi;

Usta kaptan kılavuza varılmadan geçilmez.

Ne okudun, ne öğrendin, ne bildinse berhava;

Yer çökmeden, gök iki şak yarılmadan geçilmez.

Geçitlerin, kilitlerin yalnız O'nda şifresi;

İşte, işte o eteğe sarılmadan geçilmez! (Kısakürek, 2017: 134)

Bütün nefis mücadelelerinin nihayetinde, şair bu şiirle adeta kurtuluş reçetesini mısralara dökmektedir. Topyekûn tasavvufi öğretinin bir numunesi olarak kabul edilebilecek bu şiir; nefsin

bütün istek ve arzularına karşı takınılması gereken tavrın ne olması gerektiğiyle alakalı yolu da göstermektedir.

İlk iki dizede dünyadan ahirete giden yoldaki kurtuluş kapısından geçmek için insanın yapmakla yükümlü olduğu şeyleri anlatan şair, kişinin nefsini yenerek dünyaya ait her şeyi terketmesi gerektiğini belirtmektedir. Maddi bir kol ve kanadı kastetmeksizin, manevi olarak birtakım sıkıntılara göğüs germeden o kurtuluş kapısından geçilemeyeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca beşer planında dünyadaki sevdiklerimize de bir faniye duyulması gerekenden fazla bağlanılmaması ve gerektiğinde bu sevgiyi de kalbinden silmedikçe gerçek manada “o kapıdan” geçilemeyeceğini ifade etmektedir.

İkinci beyitte şairin kapı imgesiyle bağlantılı olabilecek bir odadan bahsedilmektedir ki, bu odayla anlatılmak istenene dair farklı çıkarımlar yapmak mümkündür. Buna göre, Allah’ın ancak sevgili kullarının misafiri edilebileceği manevi kurtuluşu çağrıştıran ve dünyadaki kulluk görevini hakkıyla yerine getirmiş insanların davet edileceği bir mekândır. O mekân, nefsanî arzularının boyunduruğu altına girmemiş olanların ebedi olarak kalacakları cennettir.

Üçüncü beyitte şair fani dünyanın gerçek yüzünü anlatmaktadır. Zahiren güzel görünen dünyevi şeylerin esasen bir kandırmacadan ibaret olduğu ifade edilmektedir. “Eti zehir, yağı zehir, balı zehir dünyada” demek suretiyle dile tatlı gelen bir balın içinde zehir olması gibi bir misalle bu dünyadaki zevkleri de dışı tatlı fakat içi zehirli bir yiyeceğe benzetmektedir. Tatlı gelen tarafına aldanılarak yenilen bir balın içindeki zehir insanı nasıl öldürmekteyse, dünyanın yalancı lezzetlerini ebedi ahiret hayatına tercih edenlerin akıbetinin de hüsrana olacağı vurgulanmaktadır.

Şair dördüncü beytin dizelerinde, varlığı sorgulayan ve dünyayı anlamlandırmaya çalışan insan zihninin, kendisine çizilen ilahî sınırı keşfederek buna göre davranması gerektiğini ve aklın içinden çıkamayacağı ilâhî sırları barındıran merhaleye geldiğinde ise tam bir teslimiyetle Allah’a sığınması gerektiğini belirtmektedir. İnsanoğlunun bütün mantık kaidelerini berhava edecek bir duruma gelerek tam bir teslimiyet hâline bürünmesi dışarıdan delilik olarak görünebilir, fakat bu, Allah katında gerçek manada aklın başında olmasının göstergesidir. Zira nefsin istek ve arzularına boyun eğmeyen kişi akıllıdır.

Beşinci beytin mısralarının işaret ettiği mana ise gemi ve kaptan imgeleriyle anlatılmaktadır. Nasıl ki fırtınalı bir denizde gemiyi ancak usta bir kaptan kıyıya ulaştırabilirse, netameli, keşmekeşlerle dolu olan dünya hayatında da insanın günahlardan uzak durması için bir yol göstericiye, yani rehber ihtiyacı olduğu ifade edilmektedir. Bu rehber, tasavvuf ehli için insanın elinden tutacak ve ona hakikat yolunu gösterecek şeyhidir, hocasıdır. Nitekim Necip Fazıl Kısakürek’in de Abdulhakim Arvasi Hazretleriyle tanıştıktan sonra hayatı değişmiş ve onun kılavuzluğunda yepyeni bir hayatla tanışmıştır.

Altıncı beyitte, içinde hakikati barındırmayan anlamak ve okumak eylemleriyle beraber topyekûn dünyaya ait hiçbir şeyin ahirette fayda sağlamayacağı anlatılmaktadır. Dünya hayatında sadece Allah’ın rızası doğrultusunda yapılan davranışların insana fayda sağlayacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca “Yer çökmeden, gök iki şak yarılmadan geçilmez.” ifadesi kıyamet tasviri olsa gerektir. Çünkü Kur’an’da kıyametle ilgili anlatımlarda birtakım doğa olaylarının olacağı belirtilmektedir. Bununla beraber en baştaki geçilmek istenen kapıdan varılacak yere kıyametin kopmasıyla ulaşılabileceği söylenmektedir.

Şair, son beyitte insan için kurtuluş yolunun bir eteğe sarılmaktan geçtiğini ifade etmektedir. Bütün nefsanî istekleri bir kenara bırakarak o eteğe sarılmak... İşte burada kastedilen kişi başta Hz. Muhammed (s.a.v.), sonra da müşid-i kâmil bir zattır. Zira Hz. Peygamber'in getirdiği ilâhî kurallar bütününe ve sünnetine sarılmak önem arz etmektedir. Nitekim Necip Fazıl Gençliğe Hitabesinde: "Tek cümleyle, Allah'ın, kâinatı yüzü suyu hürmetine yarattığı Sevgilisinin âlemleri manto gibi bürüyen eteğine tutunacak, O'ndan başka hiçbir tutanak, dayanak, sığınak, sarınak tanımayacak ve O'nun düşmanlarını ancak kubur farelerine denk muameleye lâyık görececek bir gençlik..." (Kısakürek, 2003: 237) şeklinde gençliği tanımlayan ifadeleriyle şiirdeki mananın da ne olduğuna işaret etmektedir.

5.8. Ruhun Yalnızlığı

Necip Fazıl'ın ruhu, bu dünyaya ve içindekilere yabancısıdır. Onun ruhu daima ötelerin hasretiyle yanıp kavrulmaktadır. Dolayısıyla şairin bu dünyadaki emeli; ruhunu nefsin tasallutundan kurtarıp, ötelerdeki gerçek mana âlemine ulaştırmaktır. Şair bunu yaparken bazen koskoca bir yalnızlık içindedir.

Ben, kimsesiz seyyahı, meçhûller caddesinin;

Ben, yankısından kaçan çocuk, kendi sesinin. (Kısakürek, 2017: 67)

Şairin hakikati arama yolunda içinde bulunduğu ruh hâlini en iyi anlatan şiirlerinden biri de "Ben" şiiridir. İlk mısra da kendisini meçhûller caddesinde kimsesiz bir seyyah gibi görmektedir. Herkesin kendisinden bihaber olduğunu ve yalnız kaldığını ifade eden şair, ikinci mısra da ise o kadar hassas bir yapıya bürünmüştür ki "kendi yankısından kaçan bir çocuk" misali naif bir edaya sahiptir.

Ben, sırtında taşıyan işlenmedik günahı;

Allah'ın körebesi, cinlerin padişahı. (Kısakürek, 2017: 67)

Bu dizeler şairin, mana âlemindeki hakikat yolculuğunda sırtındaki sorumluluğun ağırlığına işaret etmektedir. Şairin kalbi merhametle o derece dolmuştur ki işlenmedik bir günahın vebalini kendi boynunda görebilmektedir. Necip Fazıl'ın "Reis Bey" adlı tiyatro eserinde, piyesin kahramanı olan karakterin merhametle ilgili şu sözleri bu değerlendirmemizi güçlendirmektedir: "Amerika'da bir cinayet işlense de dünya çapında bir ses bütün insanlığa sorsa: Katil kim?.. Benim diye bağırabilirim. Soğuk kış geceleri, köprü altında yatan çıplakların vebali benim boynumda gömleğimin yakasında..." (Kısakürek, 1994: 123) Bu düşünceler insandaki merhametin bütün hissiyatını kaplamasıyla ortaya çıkan ulvi duygulardır.

"Allah'ın körebesi, cinlerin padişahı" mısraında ise ruhunu saran hakikat yolculuğu arzusuna ket vurmak isteyen nefsi, onu Allah'a ulaştıracak olan işaretlere karşı gözlerini kapatmanın peşindedir. Cinlerin padişahı derken de keşmekeşlerle dolu ruh hâlini, görünmezlik noktasında olan cinlere atıfla, cinlerin padişahı olacak derecede bir bilinmezlik âleminde olduğuna işaret ederek ortaya koymaktadır.

Ben, usanmaz bekçisi, yolcu inmez hanların;

Ben, tükenmez ormanı, ısınmaz külhanların. (Kısakürek, 2017: 67)

Şairin benliğindeki yalnızlık hissiyatını bu kısmın ilk mısraında da görebilmekteyiz. Yolcu inmez han ve usanmaz bekçi teşbihleri, hakikat yolunda beşerî anlamda daima yalnızlığına ve bu

yalnızlıktan usanmak gibi bir durumun olmadığına işaret etmektedir. İkinci mısrada, hamamların suyunun ısındığı yer olan külhan adındaki ocakta yakılan ve tükenmeyen odunlara kendi benliğini teşbih etmiştir. Hakikat yolunda çektiği ıstıraplarla, ateşte yanan odunlar gibi benliği yanmaktadır.

Ben, kutup yelkenlisi, buz tutmuş kayalarda;

Öksüzün altın bahtı, yıldızdan mahyalarda. (Kısakürek, 2017: 67)

Şair bu beyitte bir nebze nefsinden yakınmaktadır. Mana yolculuğunda nefsi âdetâ önünde buzdan kayalar misali engeller çıkarmaktadır. Bu engellerin ruhunda ortaya çıkardığı kederi, öksüz bir çocuğun durumuna benzetmiştir. Fakat bu keder nihayetinde “altın baht” ifadesiyle kayıp olarak görülmemekte ve “yıldızdan mahyalarda” imgesi, içinde bulunduğu hâlin Allah Teâlâ, yani en yüce varlık tarafından bilindiğine işaret etmektedir.

Ben, başı ağır gelmiş, boşlukta düşen fikir;

Benliğin dolabında, kör ve çilekeş beygir. (Kısakürek, 2017: 67)

Fikir çilesi şairin çok sık dile getirdiği bir ifadedir. Nitekim bu dizelerde, fikir ve düşüncelerden başı o kadar ağırlaşmıştır ki boşlukta düşer gibi bir hâle gelmiştir. Beytin ikinci mısraı, şairin benliğinde yaşadığı çileleri anlatmaktadır. Dolayısıyla şair bu dizelerde de hakikat yolunun yolcusu olarak nefsiyle doğrudan alakalı olan benliğin dolabında, kafesinde kör ve çilekeş bir at misali çektiği fikir çilelerini anlatmaktadır.

Ben, Allah diyenlerin boyunlarında vebâl;

Ben, bugünküne mazi, yarinkine istikbâl. (Kısakürek, 2017: 67)

Şiirin ikinci beytinde işlenmedik günahın vebalini boynunda taşıdığını ifade eden şair bu beytin ilk mısraında da benzer ifadelerle aynı duyguyu dile getirmektedir. İkinci mısradaki anlatımlar, şairin ruh hâlindeki geçmiş ve gelecek zamanların, pişmanlık ve endişelerinin ortaya çıkardığı buhranların, bugünün ve yarının insanına ibret vesikası olabilecek bir tablonun tezahürüdür.

Ben, ben, ben; haritada deniz görmüş, boğulmuş;

Dokuz köyün sahibi, dokuz köyden kovulmuş. (Kısakürek, 2017: 67)

Ruhu daima ötelerin peşinde olan şairin, benliği bu konuda o derece hassas bir noktaya ulaşmıştır ki, haritada bir deniz görüp boğulmak misali ince düşüncelerin kıskacındadır. İkinci mısrada, kültürümüzdeki “doğru söyleyenin dokuz köyden kovulacağı” atasözüne atıfla, hakikat yolcusunun yalnızlığı göze alabilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Hep ben, ayna ve hayal; hep ben, pervane ve mum;

Ölü ve Münker-Nekir; baş dönmesi, uçurum... (Kısakürek, 2017: 67)

Şair son beyitte, hep aynalardaki akisler gibi hayaller içinde ve mum ışığı etrafında ateşe âşık pervane misali hakikatin peşinden gitmektedir. Son olarak ölünün kabirde sorgu melekleri olan Münker ve Nekir’in karşısında düştüğü zor duruma benzer bir hâlin içinde olduğunu ifade etmektedir.

Ne azap, ne sitem bu yalnızlıktan,

Kime ne, aşılmaz duvar bendedir.

Süslenmiş gemiler geçse açıktan,

Sanırım gittiği diyar bendedir. (Kısakürek, 2017: 66)

Necip Fazıl bu dizelerde, büyük ruh buhranının iç dünyasındaki yansımalarını mısralara dökmüştür. Şairin ruhi ıstırapı nispetinde yalnızlığı da büyüktür. Fakat bu yalnızlık onun için bir azap olmadığı gibi sitem vesilesi de değildir. Çünkü kastettiği yalnızlık maddi, dünyevi bir yalnızlıktır, oysa Allah her an insana yakındır. Bu anlamda, “Kime ne, aşılmaz duvar bendedir.” diyerek, mana âleminin sırlarına vakıf olmak derdinde olan şairin bu hissiyatını anlamayan insanlardan kendisini soyutlayan bir duvar metaforundan bahsetmektedir. O yalnızlığı nispetinde dış dünyadan da uzaktır. “Süslenmiş gemiler geçse açıktan” mısraı bu uzaklığın bir simgesidir. Uzaklara doğru yelken açan gemilerin gittiği diyarlar kadar kendisini uzakta görmektedir.

5.9. Ruh Çilesi

Çile şiiri şairin yaşadığı büyük ruh buhranlarının, müşahhas planda en büyük yansıtıcısıdır. Şair bütün şiirlerini topladığı eserine de bu ismi vermekle bir bakıma şiirin kendi nazarındaki kıymet hükmünü ortaya koymaktadır.

Gâiblerden bir ses geldi: Bu adam,

Gezdiresin boşluğu ense kökünde!

Ve uçtu tepemden birdenbire dam;

Gök devrildi, künde üstüne künde... (Kısakürek, 2017: 16)

Birinci kıtada “gaiblerden gelen ses” şairin madde dünyasından ziyade mana âlemine açık olduğunu göstermektedir. Gaiplerden bir ses geliyor ve boşluğu ense kökünde gezdirmesini söylüyor. Burada boşluktan kasıt yılların boşa harcanması ve bir kul olarak üzerine düşen vazifelerin yapılmaması şeklinde düşünülmeye müsaittir. Sonrasında gelen iki dizede ise şair, başındaki sahte ve hakikati kapatan örtünün kalktığını, gerçeklerin gökten düşercesine karşısına dikildiğini ve artık gerçeklerle baş başa olduğunu ifade etmektedir.

Pencereye koştum: Kızıl kıyamet!

Dediklerin çıktı, ihtiyar bacı!

Sonsuzluk, elinde bir mavi tülbent,

Ok çekti yukardan, üstüme avcı. (Kısakürek, 2017: 16)

Burada şairin, ruh dünyasının bir kıyamet tablosu hâline dönüştüğünü görmekteyiz. Madde perdesinin kalkıp, sonsuzluk yani mana âleminin sırlarına vakıf olmasını, şair kendine has imge ve metaforlarla çarpıcı bir şekilde ifade etmektedir. İhtiyar bacı, mavi tülbent, kıyamet ve ok gibi tılsımlı imajlar şairin ruh dünyasında yaşadığı büyük buhranın tezahürleri olsa gerektir.

Ateşten zehrini tattım bu okun,

Bir anda kül etti can elmasımı.

Sanki burnum, değdi burnuna (yok)un,

Kustum, öz ağzımdan kafatasımı. (Kısakürek, 2017: 16)

Üçüncü kıtada, bir önceki kıtadaki gibi ruhunda yaşadığı kıyamet tablosunun benliğinde meydana getirdiği sarsıntıyı “Ateşten zehrini tattım bu okun” dizesiyle ifade ediyor. Bu sarsıntı ve yakıcı okun tesiriyle adeta yanıp küle dönerken, “Sanki burnum, değdi burnuna ‘yok’un” ifadesiyle bir lahza yoklukla karşılaşılıyor ve bu korkunç tablo karşısında ruhu, bütün kötülükleri “kusmakta”, yani onlardan sıyrılmaktadır.

Bir bardak su gibi çalkandı dünya;

Söndü istikamet, yıkıldı boşluk.

Al sana hakikat, al sana rüya!

İşte akıllılık, işte sarhoşluk! (Kısakürek, 2017: 17)

Dördüncü kıtada akıllılık ve sarhoşluk kıyası yapan şair, insandaki hangi hâlin gerçek anlamda akıllılık, hangisinin sarhoşluk olduğunun iyi bilinmesi gerektiğine dikkatleri çekmektedir. Bu kıtada da yine önceki dizelerde yaşanan kıyamet hâline atıf olabilecek ifadeler söz konusudur. Şair içinde bulunduğu hâlin tezahürü olarak, dünyasının bir bardaktaki su gibi çalkalandığını ifade ediyor. Ruhunda meydana gelen bu sarsıntıya kadar geçen süre içinde takip ettiği istikamet ve bunun oluşturduğu boşluğun yıkıldığını belirterek; bir hakikat-rüya ve akıllılık-sarhoşluk mukayesesi yapmaktadır. Bu kıyasta ifadesini bulan mana, ruhun hakikate uyanışıdır. Ayrıca dünyanın bir bardak su gibi çalkalanışı kıyametin kopma durumuna benzemektedir. Kıyametin kopmasıyla ruhun dirilişi yani gerçeğe uyanışı söz konusu olacaktır.

Ensemin örsünde bir demir balyoz,

Kapandım yatağa son çare diye.

Bir kanlı şafakta, bana çil horoz,

Yepyeni bir dünya etti hediye. (Kısakürek, 2017: 17)

Necip Fazıl Kısakürek’in ifadelerinde imaj ve metaforlar okuyucunun, kendisini anlatılan durumun içinde bulmasına neden olur. Beşinci kıtada da yine bu gözlemlenmektedir. Mana âleminde yaşadığı derin sarsıntı şairin “ensesine bir demir balyoz” gibi inmiş, onu ıstıraptan yataklara düşen bir hasta durumuna sokmuştur. Fakat takatsizlikten düştüğü yatakta kendisine “yepyeni bir dünyanın” müjdesi verilmektedir. Bu müjde de kullanılan metafor, sabah namazı saatinde öterek insanları namaza, yani kurtuluşa uyandıran “horozdan” esinlenmek suretiyle oluşturulmuştur diyebiliriz.

Bu nasıl bir dünya, hikâyesi zor;

Mekânı bir satıh, zamanı vehim.

Bütün bir kâinat muşamba dekor,

Bütün bir insanlık yalana teslim. (Kısakürek, 2017: 17)

Altıncı kıtada anlatılan, hakikatin farkında olmadan yaşayan insanların dünyasıdır. Ruhunun kapılarını gerçek manalara kapatanların dünyasına şaşkınlık içinde bakan şair bu dünyayı, anlatılması ve anlaşılması zor bir hikâyeye benzetmektedir. Ayrıca bu dünyanın yüzeyi, mukavemeti olmayan bir malzemeden yapılan ve örtü-sergi özelliği gösteren muşambaya benzetilerek yerilmiştir. İçi boş,

dekorlarla süslü, aldatıcı ve gerçek yüzü muşambalarla örtülü dayanıksız bu dünyanın insanların da koskoca bir “yalana teslim olmuş” şekilde hayatlarını devam ettirdikleri ifade edilmektedir.

Nesin sen, hakikat olsan da çekil!

Yetiş körlük, yetiş, takma gözde cam!

Otursun yerine bende her şekil;

Vatanım, sevgilim, dostum ve hocam! (Kısakürek, 2017: 17)

Yedinci kıtada, şairin yıkmaya çalıştığı sahte dünyaya bir seslenişi görmekteyiz. “Nesin sen, hakikat olsan da çekil!” diye haykıran şair, gerçekte boşluk ve sahtelikten başka bir şey olmayan dünyaya, artık peşimi bırak demektedir. Bununla beraber “körlük” ve “takma göz” imajlarıyla baştaki gözün değil, kalp gözünün gerçeği göreceğini belirtmektedir. Nihayet gönül gözüyle gördüğü gerçek dünyada, gerçek “vatan, sevgili, dost ve hocayı” da yerli yerine oturtmaktadır.

Aylarca gezindim, yıkık ve şaşkın,

Benliğim bir kazan ve aklım kepçe,

Deliler köyünden bir menzil aşkın,

Her fikir içimde bir çift kelepçe. (Kısakürek, 2017: 17)

Sekizinci kıta, şairin büyük iç muhasebesinin mısralara dökülüşünün ifadesidir. İçinde bulunduğu durumla, “yıkık ve şaşkın” dolaşan şair, bir kazana benzettiği keşmekeşlerle dolu benliğini aklıyla bir kepçe misali karıştırmaktadır. Bu karıştırma, zıtlıklarla dolu benliğinden kötülüklerle iyilikleri ayırmayı sağlayacak bir eylemdir. Yaşadığı hâli deliliğe teşbih eden şair kendisine âdeta “deliler köyünden” bir yer aramaktadır. Son mısra da ise benliğinde bulunan zıtlıkların fikir planına da aksettğini, olumlu ve olumsuz fikirlerin, bir çift kelepçe misali kollarına, aslında benliğine, hatta ruhuna vurulduğunu ifade etmektedir.

Niçin küçülüyor eşya uzakta?

Gözsüz görüyorum rüyada, nasıl?

Zamanın raksı ne, bir yuvarlakta?

Sonum varmış, onu öğrensem asıl? (Kısakürek, 2017: 17)

Dokuzuncu kıta, bir önceki kıtada ifadesini bulan “yıkık ve şaşkın” gezen şairin zihninin yakıcı sorularla yandığını göstermektedir. Bu mısralarda, metafizik âlemdeki soruları, fiziki âlemde kavramların kıyafetine giydirerek sormaktadır. “Eşya neden küçülür uzakta?”, “Gözsüz nasıl görülür rüyada?”, “Zamanın yuvarlak dünyadaki hareketi/dansı ne?” bu gibi imge ve metaforlarla bezeli ve cevabı şairin zihin dünyasında saklı olan soruları sorduktan sonra tekrar hakikatin peşinde olarak şair asıl soruyu sormaktadır: “Sonum varmış, onu öğrensem asıl?” Evet, Necip Fazıl, ölümlü olan bu dünyanın sonunda kendisini ebedi hayat yurdu olan ahiretin beklediğini ve asıl bu sonu öğrenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bir fikir ki, sıcak yarada kezzap,

Bir fikir ki, beyin zarında sülük.

Selâm, selâm sana haşmetli azap;

Yandıkça gelişen tılsımlı kütük. (Kısakürek, 2017: 18)

Onuncu kıta, ruhi planda sürekli mana âlemini kurcalayan şairin, zihnindeki fikirlerin ıstıraplı yönünün kezzap gibi oluşunu ortaya koymaktadır. Sorular ve fikirler “sıcak bir yarada” kezzabın verdiği tahrip edici ve yakıcı etki gibi şairin beynini acıtmaktadır. Şairin kafasındaki her düşünce “beyin zarına” yapışan bir sülük misali ruhuna türlü ıstıraplar vermektedir. Çektiği azap o kadar büyüktür ki onu selamlamaktan başka bir şey elinden gelmemektedir. Çünkü haşmetli ve büyük olan selamlanır. Çektiği çilelerden ruhu alev alan şair, son mısrada yanmasına rağmen geliştiğini ifade ederek yine zıtlıkları dikkat çekici bir tarzda ortaya koymaktadır. Şair, hakikat yolcusunun çektiği sıkıntılar onu yakıyor gibi görünse de aslında bunun bir yanma olmadığını, bilakis bir kurtuluş olduğunu şu dizelerde ifade etmektedir:

Rabbim, Rabbim, bildim bu işin, neymiş Türkçesi;

Senin aşkın ateştir, ateşin gül bahçesi... (Kısakürek, 2017: 51)

Buna göre şair, yukarıdaki beyitte yanmanın, aslında ilâhî aşkın ne demek olduğunu ateşle ve ateş renkli bir gül bahçesiyle açıklamakta, renk ilgisinden de yararlanarak bir yönüyle aşkın yakıcı bir ateş bir yönüyle de ferahlatıcı bir gül bahçesi oluşuna işarette bulunmaktadır. Aynı zamanda burada Hz. İbrahim’in ateşe atılması ve o ateşin gül bahçesine dönüşmesi mucizesine atıf yapılmakta, bunun aşk sayesinde gerçekleştiği ima edilmektedir.

Yalvardım: Gösterin bilmeceme yol!

Ey yedinci kat gök, esrarını aç!

Annemin duası, düş de perde ol!

Bir asâ kes bana, ihtiyar ağaç! (Kısakürek, 2017: 18)

On birinci kıtada, keşmekeşlerden yorgun düşmüş şair; yalvararak, bilmece olarak nitelediği ruhundaki olup bitenlere, çıkar bir yol gösterilmesini istemektedir. Sürekli olarak mana âlemini, öteleri gözleyen şair; imgelemlerle göğün yedinci katından esrarını açmasını beklemektedir. Burada yedinci kat ve gök metaforu, yüceliğin bir ifadesi olarak kullanılmış ve asıl yardımın Allah’tan istendiği anlamına yer verilmiştir. Nitekim şair üçüncü mısrada, “Annemin duası, düş de perde ol!” diyerek ilâhî yardım talebini dile getirmektedir. Son mısrada, “ihtiyar ağaç” imgesiyle kendisine bir asâ istemektedir. Asâ, tasavvufi geleneğe dervişlerin yürürken ellerinde bulundurdıkları bir değnektir. Şair de bu manevi yolculuğun bir aracı olarak asaya atıf yapmıştır. Üstelik ihtiyar ağaç, burada mürşid-i kâmilî simgelemekte, ondan istenen asa da müride yol gösteren, yardımcı olan bir rehber olarak karşılığını bulmaktadır.

Uyku, katillerin bile çeşmesi;

Yorgan, Allahsıza kadar sığınak.

Teselli pınarı, sabır memesi;

Size şerbet, bana kum dolu çanak. (Kısakürek, 2017: 18)

On ikinci kıtada, şair bir karşılaştırma yapmaktadır. Uyku, yorgan, pınar, meme imajlarını kullandığı bu karşılaştırmada, uyku katillere bile rahatlık verirken, yorgan Allahsıza bile bağrını açarken, teselli pınarından, sabır memesinden herkes kana kana “şerbet” içerken kendisinin bütün bu nasiplerden mahrum kaldığını ifade etmektedir. Şairin çektiği fikir çileleri, ruhi buhranlar o kadar

büyüktür ki, onun için ne uykuda bir dinlenme ne bir rahatlık, ne teselli, ne sabırdan ne de bir şerbetten hissesi vardır. Ona düşen pay ise kum dolu çanak, yani zihnini boşluğa yer bırakmayacak şekilde tamamen dolduran şüphe, vehim ve vesvese benzeri beyni yoran düşüncelerdir.

Bu mu, rüyalarda içtiğim cinnet,

Sırrını ararken patlayan gülle?

Yeşil asmalarda depreniş, şehvet;

Karınca sarayı, kupkuru kelle... (Kısakürek, 2017: 18)

On üçüncü kıtada da şairin hercümerçleri devam etmektedir. Rüyalar onun için artık bir cinnet hâline dönüşmüştür. Üzerinde inceleme yapılan bir güllenin patlaması gibi, mana âleminin sırlarına vakıf olmak isterken, sorunların çözülmez bir yumak hâlini almış olması şairde büyük şaşkınlıklar meydana getirmiştir. Son mısırda, asma ağaçlarının sürgün vermesindeki depreniş hâlini “şehvet”e benzeten şair, bu arzuların boyunduruğu altına giren insanın bu suretle çok aşağı seviyelere düşmesinin verdiği kahrolma hissinin ıstırapına vurgu yapmaktadır. Bu şehvetle, varlıkların en şerefli iken, en aşağı derekeye düşenlerin, toprak altındaki durumlarının hazin bir hâlde olduğu, “Karınca sarayı, kupkuru kelle” mısraıyla anlatılmaktadır. Nefsin istek ve arzularına boyun eğen insanların öldükten sonra azaba duçar olmaları, korkunç bir tablo gibi, karınca yuvası hâline gelmiş kafatasları olarak resmedilmiştir.

Akrep, nokta nokta ruhumu sokmuş,

Mevsimden mevsime girdim böylece.

Gördüm ki, ateşte, cımbızda yokmuş,

Fikir çilesinden büyük işkence. (Kısakürek, 2017: 18)

Şair on dördüncü kıtada ne ateşte ne de cımbızda fikir çilesinin verdiği azap kadar bir acının olmadığını, akrebe benzeyen düşüncelerin, ruhunu bir akrep sokması gibi acıttığını ve bu ıstırapların neticesinde girmiş olduğu farklı ruh hallerini çarpıcı teşbihlerle anlatmaktadır. Yaşadığı bu hâlden hâle geçişleri mevsimlerdeki değişimlere teşbih etmektedir.

Evet, her şey bende bir gizli düğüm;

Ne ölüm terleri döktüm, nelerden!

Dibi yok göklerden yeter ürktüğüm,

Yetişir çektiğim mesafelerden! (Kısakürek, 2017: 18)

Şiirin on beşinci kıtasında yaşadığı çetrefilli ruh hâlinin bir gizli düğüm şeklini aldığını söylemektedir. Ne çileler çektiğini “Ne ölüm terleri döktüm” sözleriyle ifade eden şair, sonsuz göklerden de ürktücü bir metafor olarak bahsetmektedir. Sonsuzluk, mesafeler, düğüm gibi imgelerle, ruhunun hâlini anlatan şairin bu ifadelerinde büyük bir haykırışın ve nefesine olan isyanın izlerini görmek de mümkündür.

Ufuk bir tilkidir, kaçak ve kurnaz;

Yollar bir yumaktır, uzun, dolaşık.

Her gece rüyamı yazan sihirbaz,

Tutuyor önümde bir mavi ışık. (Kısakürek, 2017: 19)

Şair hakikati aramaya devam ederken, bu mısralarda da yine önüne çıkan engellerden bahsetmektedir. Şairin emeli hakikate ulaşmaktır ve bu yüzden yoldadır. Fakat varmak istediği yerin ufku, bir tilki gibi kurnazca sürekli uzaklaşmakta ve kaybolmaktadır. Hedefin sürekli uzaklaşması tilkideki kurnazlığa teşbih edilirken, ikinci mısradaki yolların bir yumak misali uzun, dolaşık ve karmaşık olduğu belirtilmektedir. Bununla beraber üçüncü ve dördüncü mısralarda, şairin yine de umudunu kaybetmediği görülmektedir. Hedef ne kadar uzakta, yollar ne kadar dolaşık olursa olsun, rüyasında bu hakikat yolunda önünü aydınlatan bir ışığın bulunduğunu söylemektedir.

Büyücü, büyücü ne bana hıncın?

Bu kükürtlü duman, nedir inimde?

Camdan keskin, kıldan ince kılıcın,

Bir zehirli kıymık gibi, beynimde. (Kısakürek, 2017: 19)

Önceki dörtlükte hakikate ulaşmanın önündeki engellerden ileri gelen yakınma durumu burada da devam etmektedir. Şair, ruhunu saran ıstırapların müsebbibi olarak büyücü imgesini kullanmakta ve kendisine olan bu hıncın sebebini sormaktadır. Büyücü metaforuyla şair nefsinin kastetmektedir. Nefsiyle sürekli bir savaş hâlinde olan şair, kendisine olan bu hıncın sebebini sorgulamaktadır. İç benliğinde kükürtlü dumanı andıran bir havanın olduğunu söylerken, nefsinin kendisini rahat bırakmadığına işaret ederek ruhunu daima bunalttığını vurgulamaktadır. Nefsin amansız saldırılarını camdan keskin ve kıldan ince bir kılıca benzeten şair, bu düşüncelerin, beynini zehirli bir kıymık gibi yaraladığını ifade etmektedir.

Lûgat, bir isim ver bana hâlimden;

Herkesin bildiği dilden bir isim!

Eski esvaplarım, tutun elimden;

Aynalar, söyleyin bana, ben kimim? (Kısakürek, 2017: 19)

Şair, çektiği ıstıraplardan artık kendini tanıyamaz olmuş ve ben kimim sorusunu sormak gereği duymuştur. Kendisine ve hâl-i pür melaline lûgatten bir isim arayan şair, “Herkesin bildiği dilden bir isim!” ve tutunacak bir destek ararken eski dost ve ahablarından yardım istemekte, ben kimim, bu hâl nedir sorularına aynalardan yanıt beklemektedir. Ancak aynalar zahiri gösteren, asıl hakikatin görünenin ta kendisi olmadığını insana sezdirenen bir unsurdan ibarettir. Şair de bunun şuurunda olarak aynalara kim olduğunu sormakta ve görünenin ardındaki asıl gerçeği, yani kabuğu değil, özü anlamak ve anlamlandırmak için aynalardan cevap beklemektedir. Oysa asıl ayna şairin içindedir, gönül aynası bütün bu sorulara cevap verecek mahiyettedir.

Söyleyin, söyleyin, ben miyim yoksa,

Arzı boynuzunda taşıyan öküz?

Belâ mimarının seçtiği arsa;

Hayattan muhacir, eşyadan öksüz? (Kısakürek, 2017: 19)

Şair önceki dörtlükteki gibi kendini tanımlayacak sorular sormaya devam etmektedir. “Arzı boynuzunda taşıyan öküz?” ifadesiyle eski kültürde dünyanın öküzün boynuzu üzerinde olduğu

inancıyla, yüklendiği ağır sorumluluklar arasında bir bağ kurmaktadır. Şair çekmiş olduğu çilelerin kendisine yaşattığı sıkıntıların, dünyanın yükünü sırtlanmaktan farksız olduğunu ifade etmektedir. Üçüncü mısra da “mimar”dan kastın her şeyi yaratan Allah Teâlâ olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim İslami inanışta hayrın da şerrin de Allah tarafından yaratıldığı belirtilmektedir. “Bela Mimarı” ifadesiyle kâinatın Allah tarafından bir sınav için yaratılıp tanzim edildiğine ve seçilen bu arsanın imtihan dünyası olduğuna işaret edilmektedir. Zira “bela” kelimesi musibet anlamına geldiği gibi imtihan anlamına da gelmekte, bu âlemin insan için bir musibet ve meşakkat yurdu olmasının yanı sıra imtihan vesilesi olarak da kılındığını göstermektedir. Aynı zamanda dörtlükte, insanın dünyada bir muhacir gibi yolculuk hâlinde oluşuna ve bu dünyanın geçiciliğine de atıf vardır. Üstelik dünyadan geçip giderken yanında hiçbir eşya olmayacağı, yani mal ve mülkün, maddi olan şeylerin ahiret yolculuğunda insanı yalnız/öksüz bırakacağı ifade edilmektedir.

Ben ki, toz kanatlı bir kelebeğim,

Minicik gövdeme yüklü Kafdağı,

Bir zerreciğim ki, Arş’a gebeyim,

Dev sancılarımın budur kaynağı! (Kısakürek, 2017: 19)

Bundan önce iki kıtada daima kendisine bir isim arayan ve kim olduğu sorusunu soran şair nihayet bu kıtada kendisine bir cevap vermektedir. Ruh ıstıraplarından öyle bir hâle gelmiştir ki toz kanatlı bir kelebek gibi artık zayıf düşmüştür. Bir Kafdağı gibi büyüyen çileler, minicik gövdesine yüklenmiştir. Üçüncü mısra da insanın kâinatın küçük bir numunesi cihetiyle düşünülmesi ya da arşa gebe olmakla bu sancıların nihayetinde, kutlu bir doğumun olacağı, yani yeni bir dünyanın kapılarının aralanacağı ifade edilmiştir.

Ne yalanlarda var, ne hakikatte,

Gözümü yumdukça gördüğüm nakış.

Boşuna gezmişim, yok tabiatla,

İçimdeki kadar iniş ve çıkış. (Kısakürek, 2017: 19)

Şair bu dörtlükte yaşadığı hâli tasvir etmektedir. Ruhundaki hâllerin benzerinin hiçbir şeyde olamayacağını, içindeki kadar çalkantının, zıtlıkların ve buhranların tabiatla bulunamayacağını vurgulamaktadır. Necip Fazıl bu dizelerde, yalan-hakikat, iniş-çıkış gibi zıtlıkları bir arada kullanarak ruhsal durumunu anlatmakta ve benliğinin her an bu zıtlıkların kısaçları arasında acı çektiğini ifade etmektedir.

Gece bir hendeğe düşercesine,

Birden kucağına düştüm gerçeğin.

Sanki erdim çetin bilmeccesine,

Hem geçmiş zamanın, hem geleceğin. (Kısakürek, 2017: 20)

Şair bu dizelerde uzun süren manayı arama mücadelesinden sonra artık dinginlik safhasına geçeceğinin işaretini verir gibidir. “Gece bir hendeğe düşercesine” ifadesiyle kati bir tarzda hakikatle göz göze gelmiştir. Bu hakikate ulaşması, o güne dek kendisini bunaltan ve gelecekte de aklına gelmesi muhtemel tüm bilmece ve soruların cevabına ulaşmasını sağlamıştır. Geçmiş ve geleceğin

çetin bilmecesine erdiğini söyleyen şair, âdeta tasavvuf düşüncesinin zaman kavramına bakışını akla getirmektedir. Nitekim tasavvufta kişi ibnü'l-vakt olup, anı yaşamalı ve an-ı daimde olmalıdır. Dolayısıyla onun için ne geçmiş ne de gelecek vardır. O içinde bulunduğu anı en iyi şekilde yaşamak durumundadır. Buna göre şair de geçmiş ve gelecek bilmecesini çözmüş, bütün bir zamanı kuşatan Mutlak Hakikatin, Hakiki Varlığın an-ı daimde olduğu vakit anlaşılabileceğinin, marifet makamına bu hâlde iken ulaşılabilceğinin idrakine varmıştır.

Açıl susam, açıl! Açıldı kapı;

Atlas sedirinde mâverâ dede.

Yandı sırça saray, ilâhî yapı,

Binbir âvizeyle uçsuz maddede. (Kısakürek, 2017: 20)

Bir önceki dörtlükte ulaşmak istediği hakikatin kendisine görüldüğü işaretini veren şair nihayet bu dörtlükte hakikatin kapısı önünde, masallarda kullanılan: ‘Açıl susam açıl!’ ifadesini dillendirmiş ve kapı açılmıştır. Bu kapı; şairin çektiği çilelerden azade olacağı kurtuluşun kapısıdır. Bu kapıdan geçtiğinde içerde “mavera dede” imgesiyle kişiselleştirdiği hakikati, sağlamlığı ifade eden atlas bir sedirde görmüştür.

Atomlarda cümbüş, donanma, şenlik;

Ve çevre çevre nur, çevre çevre nur.

İçiçe mimarî, içiçe benlik;

Bildim seni ey Rab, bilinmez meşhur! (Kısakürek, 2017: 20)

Hakikat kapısını aralayan şairin ruhu artık bir şenlik havasındadır. Çevresi nurlarla bezeli hâle gelmiş ve benliğini sağlam bir mimarinin silüetine büründürmüştür. Bütün bunlarla beraber yüce Yaratıcıyı bilmiştir ki bu bilmek, onun için bütün sancılarını dindirecek bir merhemdir. Tasavvufta önemli bir düstur olan ve hadis olduğu da ileri sürülen (Uludağ, 2006: 527) “Nefsini bilen Rabbini bilir.” (Aclûnî, 2001: II/309) ifadesi şairin bu dörtlükte anlatmak istediği manayı tam olarak açıklamaktadır. Nefsini yani kendisini tanıyan insan; yaratılışındaki sanata bakarak bunun mükemmel ve eksiksiz bir varlığın eseri olduğunu bilecektir. Bir başka ifadeyle: “hakikî varlığın ve mutlak failin O Subhânehu olduğunu icmâli olarak bildikten sonra, fiiller, havadis ve inenlerin tafsîlatlı suretlerinde ilâhî sıfatları ve zâtı yeniden tanımak.” (Kaşânî, 2010: 79/80) şuuruyla, Allah’ın hakiki varlık olduğunu bilip, bununla beraber, yeryüzündeki yaratılanlardan hareketle O’nun zatını, tam ve eksiksiz olduğunu idrak etmek bilincine ulaşılacaktır.

Nizam köpürüyor, med vakti deniz;

Nizam köpürüyor, ta çenemde su.

Suda bir gizli yol, pırıltılı iz;

Suda ezel fikri, ebed duygusu. (Kısakürek, 2017: 20)

Bir önceki dörtlükte şenlik havasında olan ve nurlarla çevrelenen benliğinin sevincini anlatmaya devam eden şair, artık bir ömür aradığı nizamı bulmuştur. Denizlerde gelgit olaylarının meydana geldiği vakte verilen isim olan med kavramıyla içindeki coşkuyu anlatmakta, su metaforuyla her yanda, her yerde, ezel ve ebed yani sonsuz hakikatin izlerini müşahade ettiğini ifade

etmektedir. Öte yandan tasavvufta deniz, vahdeti sembolize etmekte, dolayısıyla ezel fikri ve ebed duygusunu suda bulduğunu söyleyen şair, âdeta Hakiki Varlığa bu sayede ulaştığını ima etmiş olmaktadır.

Kaçır beni âhenk, al beni birlik;

Artık barınmamam gölge varlıkta.

Ver cüceye, onun olsun şairlik,

Şimdi gözüm, büyük sanatkârlıkta. (Kısakürek, 2017: 20)

Şairin ruhu artık aradığı ahengi bulmuştur. Eski ıstıraplara bir daha dönmek için; “Kaçır beni âhenk, al beni birlik” demektir. Buradaki birlik Allah’ın birliğidir, yani vahdettir. Şair gerçek hakikati bulduktan sonra, sahte dünyanın gölgesinde barınamayacağını belirtmektedir. Necip Fazıl hakikati bulduğu anda şairliğini elinin tersiyle iterek, asıl rütbenin Allah’a kullukta olduğunu ifade eder. “Büyük sanatkârlık” da onun için dünyalık payeler değil yine Allah’a kulluktur. Bu durumu başka bir şiirinde de şöyle dile getirmektedir:

“Anladım işi, sanat, Allah’ı aramakmış;

Marifet bu; gerisi yalnız çelik-çomakmış...(Kısakürek, 2017: 39)

Bu dizeler izaha çalıştığımız dörtlüğün açıklayıcısı gibidir. Şair, Allah’ı aramaktan başka her şeyin bir oyundan ibaret olduğunu vurgulamaktadır.

Öteler, öteler; gayemin malı;

Mesafe ekinim, zaman madenim.

Gökte saman yolu benim olmalı;

Dipsizlik gölünde, inciler benim. (Kısakürek, 2017: 20)

Zihni ve ruhu daima maddenin değil mananın, yani ötelerin peşinde olan şair bu dörtlükte de bunu dile getirmektedir. Asıl gayesinin öteler olduğunu, bu yolculuktaki mesafeleri ekin gibi biçerek kat edeceğini belirtmektedir. Bunları yaparken geçen zaman kendisine “maden” yani kuvvet olacaktır. Bu yolculuğun nihayetinde kazanacağı mana kıymetini, “samanyolu” ve “inci” imgeleriyle anlatan şair, elde edeceği kıymetin, göklerde ve yerdeki her şeyden daha değerli olduğunu vurgulamaktadır.

Diz çök ey zorlu nefis, önümde diz çök!

Heybem hayat dolu, deste ve yumak.

Sen, bütün dalların birleştiği kök;

Biricik meselem, Sonsuza varmak... (Kısakürek, 2017: 20)

Şair bütün hissiyatını müşahhas hâle getirdiği Çile şiirinin son kıtasında, bütün mücadelesini, asıl gayesini ve asıl meselesini dile getirmektedir. Bu çileli yolda karşısına dikilen en büyük engel olan nefesine de bir sesleniş vardır. Nitekim “Diz çök ey zorlu nefis, önümde diz çök!” diye haykırıp, nefesine diz çök demek suretiyle peşini bırakması yönünde serzenişte bulunmaktadır. Bu zorlu nefse rağmen, “Heybem hayat dolu, deste ve yumak” diyerek bu zorlukla baş edebilecek gücün kendisinde olduğunu da belirtmektedir.

Tasavvufta, tek bir hakikatin varlığını ifade eden, yani Allah'tan başka var her şeyin Allah'ın varlığından kendilerinde bulundurdıkları nispette varlık gösterebilecekleri anlamına gelen (Uluç, 2005: 89) 'vahdet-i vücûd' öğretisi, "Sen, bütün dalların birleştiği kök" mısraında dile getirilmiştir. Çünkü bütün bir şiirde anlatılanların, kullanılan imaj, sembol ve teşbihlerin bizleri mutlak hakikate götüren işaretler olduğunu görmekteyiz. Zaten "bütün dalların birleştiği kök" ifadesiyle şair, cümle mahlûkatın Allah'ın varlığından bir iz taşıdığı, O'na götüren bir işaret olduğu fikrine atıf yapmaktadır. Eserden müessire doğru bir gidiş bilinci vardır. Bütün yolların O'na çıkması misali, bütün dallar da o kökte birleşmektedir. Zira dönüş O'nadır (Bakara, 2/156). Nihayet şair son mısrada bütün ıstıraplarının neticesinde Allah'ın yardımıyla kurtuluş yolunu bulmuş ve mesut bir edayla "Biricik meselem, Sonsuza varmak..." demiştir.

Sırtımda, taşınmaz yükü göklerin;

Herkes koşar, zıplar, ben yürüyemem!

İsterseniz hayat aşını verin;

Sayılı nimetler bal olsa yemem! (Kısakürek, 2017: 23)

Necip Fazıl, yürüdüğü hakikat yolundaki büyük mücadelesinde taşıdığı yükün farkındadır. Bu yol Allah'ın rızasını kazanma yoludur. İnsanın zaten dünyaya gönderiliş amacı imtihan olduğu için bu şuura eren insanlar elbette türlü zorluklarla karşılaşacaklarının farkındadırlar. Şair bunu, "Sırtımda, taşınmaz yükü göklerin" mısraıyla anlatmakta ve imtihan sırrının sorumluluğunu bilmeyenlerin koşsa bile kendisinin bu sorumluluk altında yürüyecek mecalinin kalmadığını dile getirmektedir. Fakat bu öyle kutsal bir çiledir ki, şair dünyanın hangi nimeti kendisine verilse onları değil, bu çileyi tercih edeceğini ifade etmektedir.

5.10. Ruhtaki Vahdet Düşüncesi

Allah'ın varlığının bir ve tek olmasını ifade eden vahdet düşüncesi, Necip Fazıl'ın şiirlerinde temel konulardandır. Zira şairin zaten bütün hedefi fani dünyanın aldaticılığından sıyrılıp, bir ve tek olan Yaratıcıya ulaşmaktır.

Yön yön sarılmışım ne yana baksam;

Sarılan olur da, saran olmaz mı?

Kim bu yüzü çizen sanatkâr ressam;

Geçip de aynaya, soran olmaz mı? (Kısakürek, 2017: 24)

Bu şiirde hakikatin ve yaratıcının varlığına dair deliller sunulmaktadır. İlk kıta bu delillerin ifade edildiği bölümdür. İslami literatürde Allah'ın varlığının delilleri arasında olan ve "Bu âlemde görülen varlıkların hal ve niteliklerinden yola çıkarak Allah'ın varlığına ulaşmak" (Özarslan, 2013: 30) şeklinde tarif edilen hudûs delili bağlamında, Allah'ın varlığının ispatı yapılmıştır. Şair ne yana baksa, nerede olsa bir kudret tarafından kuşatıldığını ifade etmektedir. Madem sarılan, kuşatılan var, buna inanıyoruz, kuşatanın varlığına nasıl inanmayız? Şair, yaratılıştaki mükemmelliğe bakıp da bunu yaratan kimdir diye akıl yürüterek, Allah'ın varlığının ispatını mısralara dökmektedir.

Bir parçacığım ben, bütüne hasret;

Zaman döne dursun, o güne hasret;

Ruhumsa zamanın üstüne hasret;

Ebediyet boyu bir an... Olmaz mı? (Kısakürek, 2017: 24)

İnsanoğlu dünyada bir gurbette gibidir. Asıl vatani ise ahiret hayatıdır. Bu dünya eksikliklerin dünyasıdır ve insan ruhu daima tam olanın yani vahdetin peşindedir, fitratında bu vardır. “Bir parçacığım ben, bütüne hasret” mısraı da şairin bu şuurla, eksiklikler dünyasında her şeyin tam olduğu bir hayatın hasretini çektiğini göstermektedir. Ayrıca ruhu, şairin sürekli olarak ifade ettiği zaman ve madde üstü âleme ve mahşer gününe hasrettir.

Yaram var, havanlar dövemez merhem;

Yüküm var, bulamaz pazarlar dirhem.

Ne çıkar, bir yola düşmemiş gölgem;

Yollar ki, Allah’a çıkar, bendedir. (Kısakürek, 2017: 66)

Bu dizelerde şairin hissiyatı yakıcı ifadelerle dile gelmektedir. Ne yarasına merhem dövecek bir havan, ne de yüküne paha biçecek bir pazar yoktur. Merhem bulamayacağı yara manevi yaralar, yani ruhi ıstıraplardır. “Yüküm var, bulamaz pazarlar dirhem” mısraında kastettiği yük de yine nefsiyle olan mücadelesinde ruhunun üstlendiği büyük sorumluluktur. Halk arasında ve bilhassa halk türkülerinde, dertlilerin dertlerine pazarda müşteri aramak gibi mecazi ifadeler söz konusudur. Şair bu mecaza atfen böyle bir söz söylemiştir. “Ne çıkar, bir yola düşmemiş gölgem” ifadesi, şairin yine dünya hayatından soyutlanmasını ifade eder. Dünyada hiçbir yerde yürümeyecek ve bu suretle gölgesinin bir yola düşmeyeceğini belirtirken son mısra da yine bu soyutlanma ve yalnızlığın bir ehemmiyeti olmadığını, çünkü insanın nihayet varacağı yerin vahdet âleminin olacağını ve bundan büyük servetin de olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca gölgenin bir yola düşmemesi, vahdet-i vücud düşüncesi bağlamında da yorumlanabilir. Zira bu düşünceye göre yaratılmış âlem, aynalardaki yansımalar yahut gölgelerden ibarettir. Dolayısıyla zaten tüm varlıkların gölgelerden ibaret olması ayrıca bir gölgenin oluşumuna engeldir. Yani gölgenin gölgesi olamaz. Tasavvufta bu durum bütün varlıkların tek varlıkta toplandığı şeklinde yorumlanmıştır. Tasavvuf ehlinde olan İbnü’l-Arabî “Hak halkın aynıdır” cümlesini, “Hâk Teâlâ vücûd itibâriyle her şeyin hakikatidir mânâsında kullanmıştır. Bu, eşyanın zatlari, taayyunleri, özellikleri yönünden aynıdır demek değildir.” (Eraydın, 2011: 275) Nitekim Necip Fazıl da bu fani ve itibari varlığımızın Mutlak Varlık karşısındaki durumunu ortaya koyar nitelikte, gölgesinin bir yola düşmediğini söylerken yine yol ve yolculuk metaforuyla düşüncelerini aktarmaktadır.

İşte şüpheli aklı çatlatan korkunç nokta:

O ki sonsuz var, nasıl aranır dipsiz yok’ta?

Olur ve olmaz her şey, yokluk da O’nun kulu;

Bu noktaya vardın mı, el tutuk, dil burkulu. (Kısakürek, 2017: 309)

Mutlak hakikati anlamak noktasında şüphe duyan aklın sonsuz olan Allah’ın varlığını sonlu olan maddede arayarak nasıl bir hataya düştüğünü anlatmaktadır şair. Görünür görünmez her şeyi yaratanın, olmazları olduranın Allah olduğunu anladıktan sonra, artık insanın tüm benliğiyle O’na teslim olduğunu ifade etmektedir.

Sabah, akşam, öğlende,

Aklım büyük şölende.

Bütünlük, o “bir”dedir.

Sayı sayı bölende. (Kısakürek, 2017: 274)

Şairin zihni sürekli, büyük şölen olarak adlandırdığı mahşer gününün yani Allah’a kavuşmanın hasreti içindedir. Bütün manaların Allah’ın birliğinde toplandığını, bütün zerrelere sayı sayı bölerek Yaradan’a ulaşmanın mümkün olduğunu belirtmektedir. Burada sayı sembolizmine de yer veren şair, sayıları bölen bir’de bütünlüğün olduğuna, yani her sayının temelini, çıkış kaynağının bir olduğuna dikkat çekmektedir. Nitekim 2, 3 ve diğer bütün sayılar birden oluşmakta, aynı zamanda bire bölünebilmektedirler.

Bilmez yaşayan ölü;

Asıl haber ölende.

Tek hat, tek yön, burada;

Giden de bir, gelen de. (Kısakürek, 2017: 274)

Hakikatten habersiz yaşayanların gerçekte ölü oldukları fikri bu dizelerde de karşımıza çıkmaktadır. Bedenen yaşayıp ruhlarını hakikate kapatanların, asıl haberin ölenlerde, yani dünyaya gözlerini yumup hakikate açanlarda olduğunu bilmediklerini söyleyen şair, aslında bütün yolların bu gerçeğe çıktığını ifade etmektedir.

O’nunla buluşmak var,

Sıra bize gelende.

O’na deki: Ey Resul

Ölümsüzlük kölende... (Kısakürek, 2017: 274)

Şair, ölüm sırası kendisine geldiğinde Yaratanla buluşacağını belirtirken, ölümsüzlük sırrının, yani ebedi kurtuluşun Hz. Peygamber’in izinden gitmekte olduğunu vurgulamaktadır. Buradaki peygambere kölelik, kulun kopmaz bir zincirle, tam bir sadakat ve teslimiyetle Allah ve Resul’üne bağlılığının simgesidir. Dolayısıyla bu hâl üzere yaşayanın ölümsüzlüğe kavuşacağı vurgulanmaktadır. Şair bu hakikati bir başka şiirinde de şöyle ifade etmektedir;

Düşünün, ben ne büyük rütbeye tutukluyum!

Çünkü O’nun kulunun kölesinin kuluyum! (Kısakürek, 2017: 83)

Şair en büyük rütbeyi onu Allah’a ulaştıracak olan kölelikte bulunduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu kölelik insana ebedi kurtuluşu sağlayacak olan bir rütbedir. Bu nedenle dünyalık hiçbir makam bu köleliğe denk gelemmez!

5.11. Ruhun Hakikate Hasreti

Necip Fazıl metafizik metaforları şiirlerinde çok sık kullanmaktadır. Şair hakikati ararken, ruhu daima öteleri arzulamaktadır. Onun içindeki manaya olan bağlılık ve bu hâlin pratikteki karşılığı olan ibadet boyutu bazı şiirlerinde karşılığını bulmaktadır.

Taş merdivenler gibi, aşınmış ayaklardan,
Secde yerine çarpa çarpa alnım aşınsa!
Göklerin kamçısıyla yediğim dayaklardan,
Erisem de, tabutum boşmuş gibi taşınsa! (Kısakürek, 2017: 25)

Şair sürekli Allah’a secde etmek arzusundadır. Taş merdivenlerin sürekli kullanılması neticesinde aşınması misali, alnının secde hareketiyle o tarzda aşınmasını arzulamaktadır. “Göklerin kamçısıyla yediğim dayaklardan” ifadesinde şair, hakikat yolunda ruhunun nefsinden çektiği sıkıntı ve sancıların çokluğundan şikâyet yerine, adeta artması yönünde bir talepte bulunmaktadır. Çünkü bu sancılar onu maddi kirlerden arındıracak ve günahların ağırlığından kurtaracaktır. Bu durumdan mülhemle mecazi olarak öldüğünde tabutu boşmuş gibi taşınacaktır.

Bir garip insan olsam, benzemez hiç kimseye;
Tek hece bilmez, tek renk görmez, tek ses işitmez.
Karanlığı yoğursam nura döndüresiye,
Tırmansam o âna ki, yekparedir ve bitmez. (Kısakürek, 2017: 25)

Necip Fazıl’ın çilelerden, ıstıraplardan yakınmasının yanında bu ıstırapların neticede ebedi bir kurtuluşa vesile olacağı bilinci, eserlerinin bazı yerlerinde umut ve huzura dair ifadelere de yer vermesini sağlamıştır. “Bir garip insan olsam, benzemez hiç kimseye” ifadesiyle kutsal çileler içinde yalnız kalmayı, kalabalıklar içinde olmaya tercih ettiğini göstermektedir. Bu yalnızlıktan herkes habersiz olup, şair de herkesten habersiz bir hayatı, “Tek hece bilmez, tek renk görmez, tek ses işitmez” sözleriyle yeğlemektedir. Tek başına içindeki mana karanlıklarını aydınlığa döndürünceye kadar yoğurmaktır gayesi. Nihayet ruhu ebedi birlik ve bütünlüğe, hatta tasavvuftaki bekabillah mertebesine tırmanmak arzusundadır. Zira ancak o mertebede an-ı daimde kalabilecektir.

Seni aramam için beni uzağa attın!
Âlemi benim, beni kendin için yarattın! (Kısakürek, 2017: 42)

Necip Fazıl, insanın dünyaya geliş gayesinin esasen Allah’ı aramak olduğunu ifade etmektedir. Allah’ın bu dünyayı insan için yaratıp insanı dünyaya göndermesi, imtihana tabi tutarak neticede emir ve yasaklarına kimlerin uyacağını görmek istemesi şairin “Âlemi benim, beni kendin için yarattın” ifadesinde karşılığını bulmaktadır. Bu dizelerde şair, tasavvuftaki kenzi-i mahfi hadisi olarak da ifade edilen ve “Ben bir gizli hazine idim, bilinmek istedim ve âlemleri yarattım.” (Aclûnî, 2001: II/155) şeklinde buyurulan bu kutsi hadise de atıfta bulunarak, Allah Teâlâ’nın bilinmek için kâinatı ve özelde insanı yarattığını, dünya denen bu uzak yere, ayrılığın en dip noktasına attığını vurgulamaktadır. Zira O’nu tanımak ancak ayrılıkla, yani O’ndan uzak kalmakla mümkün olabilecektir. Dolayısıyla şair burada uzağa atılmasındaki hikmeti ortaya koymakta, âlemin, insan için, insanın da O’nun için yaratıldığını söylemektedir.

Bilmezdim, iş bütünde;
Bu ömür derdim, bitmez.
Bir yuvarlak üstünde
Git, git, giderdim, bitmez. (Kısakürek, 2017: 295)

Şair, dünyada gördüğü her zerrede her parçada bulması gerektiği şeyin bütün olduğunu, fakat bunu daha önce bilmediğini ifade eder. Bütünden kasıt bütün her şeyin mutlak yaratıcının tecellisi olduğudur, yani Yaratan bütünü-vahdeti, O'nun tecellisi olan her şey ise parçayı temsil eder. Şair yeni farkına vardığı bu vahdete erme yolculuğunun bir ömür boyu bitmeyeceğini ve bu yuvarlak dünya üzerinde devam edip duracağını ifade etmektedir. Yuvarlak kelimesi ile hem dünya hem de devir (döngü) kastedilmiş olabilecek düzeydedir. Dolayısıyla şairin derdinin bir türlü bitmemesi bu döngünün bir sonunun olmamasından, yani başlanan noktaya tekrar geri dönmek gibi bir durumdan kaynaklanmaktadır. Bu itibarla şair, “Git, git giderim bitmez” demektedir, bu çözümsüzlükten yakınmaktadır.

Bir deli kafacıktım;

Sonsuzluğa acıktım.

Farz et denize çıktım,

Su biter, derdim bitmez. (Kısakürek, 2017: 295)

Hakikatin peşinde olan benliğiyle sonsuzluğun derdinde olan şair, denizlerin büyüklüğüne nispetle, ruh dünyasında mananın kendisine yüklediği derdin bitmeyeceğini ifade etmektedir. Öte yandan sonsuzluğun özlemini yaşadığını ifade eden şair, sularla lebalep dolu olan denize ulaşsa dahi, suyun tükeneceğini, ancak bu özlemin, yani aşk derdinin bir türlü bitmeyeceğini vurgulamaktadır. Burada yer verilen deniz imajı, anlaşıldığı kadarıyla, bizatihi vahdeti temsil etmekten ziyade, vahdetin tecelli mahalli olan kesreti temsil etmektedir.

5.12. Yalnızlığa Karşın Gerçek Yakınlık

Hakikatin farkında olmayan insan için kalabalıklar içinde yaşamak onu yalnızlıktan kurtarmayacaktır. İnsanın yalnızlıktan kurtulması ise sadece kulluğunun bilincinde olup, ruhunu gerçek hakikatin yani Allah'ın emrine vermesiyle mümkün olmaktadır.

Bütün insanlığı dövsen havanda,

Zerre zerre herkes yine yalnız.

Boşlukta yol alan uçsuz kervanda,

Her şey tek başına, dağ, taş ve yıldız. (Kısakürek, 2017: 27)

Şair burada gerçek yakınlığı dile getirirken mana âlemindeki ruhen yalnızlığını vurgulamaktadır. Şaire göre bedeni yakınlık bir anlam ifade etmemektedir. Nitekim bütün insanlar bir havanda dövülse dahi ruh olarak yine de yalnızdır. Burada herkesin ahirette hesaba çekilirken bir başkasından fayda bulamayacağı anlamı da çıkarılabilmektedir. İlk dörtlüğün son iki mısraı da bu yalnızlığı pekiştirmek kabilinden ifadeleri barındırmaktadır. İnsandaki bu yalnızlık ruhta, yani manadadır.

Herkes bir vücutsuz hayal peşinde;

Eşini kaybetmiş herkes eşinde.

İçinizde yiv yiv derinleşin de,

Çıksın karşınıza en yakınınız! (Kısakürek, 2017: 27)

Bu dörtlükte insanlığın gereğey aykırı bir hayalin peşinden gittiğey anlatılmakta, herkesin bütün bedeni yakınlığay rağmen o nispette birbirinden uzak olduğuy belirtilmektedir. Gerçek yakınlığay ulaşımanın i âlemdeki muhasebeyle mümkün olacağını ifade etmektedir. Bu muhasebe sonucunda ulaşılabilecek gerçek yakınlık ise Allah'tır. Allah insana en yakın olandır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Allah, insana şah damarından daha yakın olduğuy buyurmaktadır. (Kaf, 50/16)

O ki, pınar başında çeker suya hasreti;

Kadınında kadına, yurdunda yurda hasret.

Yalan dünyada bütün görünüşler iğreti;

Her şey, o şeye hazin benzeyişten ibaret. (Kısakürek, 2017: 29)

Şair, bu dünyada hiçbir şeyin gerçek anlamda var olmadığını, tüm görünüşlerin gerçek âlemin sureti mahiyetinde yansımalar olduğuy ifade etmektedir. Bu hakikat Kur'an-ı Kerim'de: "İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğuy müjdele. Cennetlerin meyvelerinden kendilerine her rızık verilişinde, 'Bu (tıpkı) daha önce (dünyada iken) bize verilen rızık!' diyecekler. Hâlbuki bu rızık onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için orada tertemiz eşler de vardır. Onlar orada ebedi kalacaklardır." (Bakara, 2/25) şeklinde buyrularak ifade edilmiştir. İnsanın bu sahte görünüşler dünyasında asıllarının olduğuy âleme olan hasretini, "O ki, pınar başında çeker suya hasreti" dizelerinde ve devamında görmek mümkündür. Bu dünyanın yalan ve geçici olduğuy, bu geicilikteki insanın durumunun ise, gerçek âlemi hazin bir bekleyiş haline benzetildiğey görülmektedir. Gerçek âlem ebedi hayat yurdu olan ahirettir ve insan fıtratı gereğey bu ebediliğey hasret olarak yaşar.

Var olan yoklukların ömrünü sürüyorum!

Aşklar bomboş kuruntu, hürriyetler esaret!

Yalnız, "Rakip" ismiyle Allah'ı görüyorum!

Bir yokluk ki, bu dünya, var olandan işaret... (Kısakürek, 2017: 29)

Bu dörtlükte, "Var olan yoklukların ömrünü sürüyorum" diyerek yine dünyanın geiciliğey ve yaşanan hayatın var gibi görünen yokluklar olduğuy gereğey vurgu yapan şair, aşklarla beraber her şeyin boş olduğuy dünyada, her şeyi her an gözeten manasına gelen Allah'ın "Rakip" isminden başka bir şeyin kendisine grnmediğey belirtmektedir.

Her defa haberi taze bir müjde;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

Tek mısralardan sonra "O var." cümlesi kullanılarak yazılan bu şiirde şair, Allah inancına sahip olan insanın endişe edeceğey bir kaybının olamayacağını ifade etmektedir. İlk mısradaki "taze haber" ifadesi vahye atıf yapmaktadır. Kur'an-ı Kerim'deki hükümlerin herhangi bir zaman dilimine münhasır değil, kıyamete kadar tüm insanlğay yeni vahyolunmuş gibi yol gösterici bir müjde olduğuy ifade etmektedir.

Her defasında, geç, gafletten vecde;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

Bu mısırada insana seslenen şair, Allah'ı unutmak hâli sayılabilecek gafletten vecd hâline yani Allah'ı anma ve mana âlemine uyanma hâline geçmesini istemektedir, Çünkü Allah her an insanı görmekte iken, O'nu bir an bile unutarak yaşamak büyük talihsizliktir.

Ne sen varsın, ne ben, ne yâr, ne kimse;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

Bu mısırada şair, hakikatte hiç kimsenin olmadığını, yani Mutlak Varlık olan Allah dışında her şeyin fani olduğu gerçeğini vurgulamaktadır.

Bütün sevdiklerin elden gittiyse;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

İnsanın bu dünyada bütün sevdikleri elinden gitse bile ne gam! Çünkü Allah var ve bu manada üzülecek bir durum yoktur. Asıl kayıp, Allah'ın emir ve yasaklarına uymaksızın geçirilen bir hayattır.

Kalacak kim var ki, dost tomarından?

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

Şair, nihayet insanın dünyada yanında hiç kimsenin kalmayacağını, herkesin ve insanın kendisinin de öleceğini ve Allah'tan başka her şeyin kendisini terk edeceğini vurgulamaktadır.

Sana daha yakın şah damarından;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

Kaf Suresi'nin 50. ayetinde geçtiği üzere, Allah'ın insana şahdamarından daha yakın olduğu hakikati burada da ifade edilmektedir.

Arama, ilaç yok eczahanede!

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

Dünya insan için imtihanın bir parçası olarak türlü zorlukların olduğu bir mekândır. Bu zorluklara karşı insan için gereken desteğin de yine Allah'ın yardımında olduğu gerçeği bu mısırada dile getirilmektedir. Şair insanoğluna ve kendi nefesine, sıkıntıları için başka yerde bir çare aramanın anlamsız olduğunu, bu dertlerin ilacının eczanede değil Allah'ta olduğunu hatırlatmaktadır.

Gayede, sebepte ve bahanede;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

İnsanın tüm amacında, dünya ve ahirete ait olup biten olayların, bütün meselelerin sebep ve sonucunda, temelinde Allah'ın koyduğu düzenin işleyişi söz konusudur. İnsanoğlu gerçekleşen hadiselerin zahirine bakarak kuru şekilcilik nazarıyla değil, olaylardaki hikmet boyutuna dikkat ederek yaşamalıdır. Çünkü her şeyde, her yerde Allah var!

Sevdiğini ebed boyu tutan dinç;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

Şair burada, insanın fani olan şeylerden sıyrılıp Allah'ın yolundan gittiği takdirde ve Allah'ın sevgisine mazhar olacak bir hayat yaşadığında, Rabbinin hiçbir zaman onu yalnız bırakmayacağını ifade etmektedir.

Ölümsüzlük şevki, ilâhî sevinç;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

Şair bu mısra da Allah inancı ve sevgisinin insana, fıtratında olan “ölümsüzlük” arzusunu sevinçli bir şekilde yaşatacağını belirtmektedir. Allah’ın varlığının bu sevince sebep olduğu ifade edilmektedir.

Yıkılmaz dayanak, kırılmaz destek;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

İnsan yapısı itibarıyla zayıf bir varlıktır. Dünya hayatında hayalleri sınırsız olmasına karşın ulaşabileceği yer son derece sınırlıdır. Bu sebeple insan kendi zayıflığının farkında olmalı ve kendisine dayanak ve destek olarak Allah’ı seçmelidir. Çünkü Allah’tan başka bize destek olduğunu sandığımız şeyler de bizim gibi fanidir. Baki olan ise yalnız Allah’tır ve ondan başka bir destek de insan için yoktur.

Tekten de tek, bir tek, tek başına tek;

O var! (Kısakürek, 2017: 32)

Son mısra da şair, “De ki: O Allah birdir” (İhlas, 112/1) ayetindeki hakikate atıf yapmıştır. Allah’ın zati sıfatlarından, O’nun bir ve tek olmasını ifade eden vahdâniyet sıfatı, “Tekten de tek, bir tek, tek başına tek” ifadeleriyle dile getirilmiştir.

O ki, kadını var, kadına hasret;

Hasret, kelimeye, kelimelerde.

Bir damla bal tatsa, tadına hasret;

Peşinden koştukça ufuk ilerde. (Kısakürek, 2017: 33)

Bu dizelerde şair yine insanın hasretini dile getirmektedir. Bu hasret, insanın fıtratı gereği ebedi hayata olan hasrettir. “Kadın”, “kelime”, “bal” imgeleriyle insanın dünyada sahip olduğunu düşündüğü her şeyin geçiciliğine dikkat çekerken bunlara dünyada asla doyum olamayacağını ve bu sebeple tam manasıyla gerçeğe ulaşılacak yer olan ahiretin hasretini çektiğini ifade etmektedir. Öte yandan bal, tasavvufu da sembolize etmektedir. Zira nasıl ki bal ne kadar tatlı bir nimettir dense, tadı anlatılmaya çalışılsa da tatmadan bilinmeyeceği gibi, bir hâl ilmi olan tasavvuf için de “tatmayan bilmez” denmekte, âdetâ bu ilim bal ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Şairin, balın bu sembolik yönüne işaret etmiş olması da mümkündür. “Peşinden koştukça ufuk ilerde” mısra ise dünyalıkların peşinden koşmanın boşuna bir çaba olduğunu, nefsin asla doymayacağını ve isteklerinin duracağı nihai bir menzil olmayacağını belirtmektedir. Nefsin peşinden koşan insan aslında varılamayacak ufukların peşindedir.

Allah’ım, eşyanın hicâbındasın!

Sensin suda, kuşta, telde ses veren.

Nice hasret varsa gıyâbındasın;

Aynalarda sensin, seni gösteren... (Kısakürek, 2017: 33)

Şair tam bir teslimiyetle yansımalarından ibaret olduğu ifade edilen dünyadaki tüm varlıkları yaratanın Allah olduğunu belirtmektedir. Allah Teâlâ zatını varlıklardan gizlemiş, isim ve sıfatlarını kâinatta izhar etmiştir. Dolayısıyla şair bu tasavvufi düşüncenin de etkisiyle Allah'ın, eşyanın hicabında olduğunu, yani eşyayı zatına bir örtü yapıp onu gizlediğini ifade etmektedir. “Aynalarda sensin seni gösteren” ifadesinde ayna, yansıma veya görüntünün bir vasıtası olarak genel manada bu âlemi, özelde ise gönlü karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Buna göre âlem, Allah'ın isim ve sıfatlarının bir tecelli mahalli olarak aynaya, gönül de ilâhî cemalin tecelli ettiği yer olarak yine aynaya benzetilmektedir.

“Bir”i deşerken her ân beynini yiyen adam

Sayılar köpürdükçe “Allah bir!” diyen adam... (Kısakürek, 2017: 371)

Allah'ın birliği hakkında tefekkür eden ve zihnini kanatırcasına bu manayı düşünen insan, bütün sayı ve mantık kaidelerini aştıktan sonra ruhunda yalnız Allah'ın birliği şuuruyla kalmaktadır. Bu hâle ermek ise şairin yegâne emeli ve arzusudur. Ayrıca burada tasavvuf düşüncesi bağlamında sayılara yüklenen anlamlara da atıfta bulunmaktadır. Zira bir sayısı Allah Teâlâ'yı sembolize etmekte, iki tane birin birlikteliği ile yani iki birin yan yana gelmesi ile 11 sayısı elde edilmekte ve bu durum böyle devam etmektedir. Dolayısıyla sayıların temelinde 1 olduğu gibi, varlığın temelinde de bir ve tek olan, eşi benzeri bulunmayan Allah Teâlâ vardır. Diğer varlıklar ondan zuhur etmiştir, yani O'nun tecellilerinden ibarettir. “Sayıların köpürmesi” ifadesiyle âdeti birden diğer sayıların fışkırarak çıkması, yani zuhur etmesi meselesine, hatta bir bakıma sudur nazariyesine atıf yapılmaktadır.

Bu yük senden Allah'ım, çekeceğim, naçarım!

Senden sana sığınır, senden sana kaçarım! (Kısakürek, 2017: 56)

Şair, nefsiyle olan mücadelesinde çektiği ruhi ıstıraplara çareyi Allah'ın katında aramaktadır. “Bu yük senden Allah'ım, çekeceğim, naçarım!” dizesinde insanın bu dünyaya imtihan maksadıyla gönderildiği hakikatine işaret edilmiş ve bu hakikatin insana yüklediği sorumluluğu yerine getirmek zorunda olduğu, bundan başka bir çaresinin olmadığı belirtilmiştir. “Senden sana sığınır, senden sana kaçarım!” mısraında ise imtihanda olan insanın başına gelen sıkıntılar ne olursa olsun Allah'a sığınmaktan başka çaresinin olmadığı dile getirilmiştir.

Sana şah damarından daha da yakın Allah;

Günah mı dedin; O'ndan uzağa düşmek günah... (Kısakürek, 2017: 58)

Allah'ın insana şah damarından daha yakın olduğu gerçeği daha önceki şiirlerde de vurgulanmıştı. Kur'an-ı Kerim'de “Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız.” (Kaf, 50/16) buyrularak bu hakikat açık bir şekilde vurgulanmıştır. Bu şiirde ise Yaratan'ı kendisine yakın olduğu hâlde, insanın bu hakikat şuurundan uzak bir hayat yaşamasının, gaflette olmasının günah olduğu vurgulanmaktadır.

Rabbim, Rabbim, Yüce Rab, âlemlerin Rabbi, sen!

Sana yönelsin diye icad eden kalbi, sen!

Senden uzaklık ateş, sana yakınlık ateş!

Azap var mı âlemde fikir çilesine eş? (Kısakürek, 2017: 233)

İnsanoğlunun yaratılmasındaki gayeyi Allah’a yönelmek olarak ifade eden şair, Allah’a uzak olmanın insan için hüsrân olduğunu “ateş” imgesiyle belirtirken, Allah’a yakın olmanın ise insanın yaratılış mahiyeti açısından mümkün olamayacağını yine, “sana yakınlık ateş” şeklinde ifade etmiştir. Nitekim A’raf suresi 143. Ayette Hz. Musa’nın Allah’ı görmek istemesi, fakat Allah’ın bir dağa tecelli etmesiyle dağın paramparça olması ve Hz. Musa’nın bu isteğinden vazgeçmesi “sana yakınlık ateş” ifadesindeki hakikatin nerden geldiğini bize açıklamaktadır. Son mısırda da yine şair, fikir çilesindeki ıstırapın hiçbir şeyde olmadığını ifade etmektedir.

5.13. Ruh İçin Gurbet Olması Açısından Dünya

Şair dünyanın varlık hakikatinin ne olduğunu anlatırken, ona bu manadaki yaklaşımın nasıl olması gerektiğiyle alakalı da bir mesaj vermektedir.

Bu dünya bir tamamdan eksiklikler âlemi;

Kopuşlar, ayrılıklar, kesiklikler âlemi... (Kısakürek, 2017: 372)

“Tamam’dan eksiklikler âlemi” derken, asıl olan kalıcı yaşam yurdu ahirete nispetle bu dünyanın her manada eksik olduğunu bütün bu görünen güzelliklerin, aslının ve eksiksiz hâlinin ahirette bulunduğunu vurgulamaktadır. Nitekim bir ayette Allah, dünya hayatının geçiciliği ve ahiretin asıl vatan olduğuyla alakalı şöyle buyurmaktadır: “(Oysa onların tek gerçek kabul ettikleri) bu dünya hayatı hakikatte sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir; âhiret yurduna gelince işte asıl hayat odur; keşke bunu bilselerdi!” (Ankebut, 29/64) İşte bu ayette ifade edilen manayı, şair de mısralarında anlatmaya çalışmıştır. Öte yandan bu dünya; tam manasıyla mükemmel olan varlık tarafından yaratılan, belli bir nizam ve bütünlük üzere var ettiği bir yerdir. Ancak bu, tek tek parçaların bir araya gelmesiyle oluşturduğu bir bütünlüktür. Ondan dolayı şair, bu dünyanın tamamdan eksiklikler âlemi olduğunu söylemektedir.

5.14. Ruhun Vecd Hâlinde Olması

Hakikate ulaşmak için insanın sarsılmaz bir imana sahip olması gerektiği gerçeği, Necip Fazıl’ın eserlerinde vurgu yapılan bir husustur. Şair, tasavvufî bir bakış açısıyla insandaki farklı ruh hallerinin tahlilini yapmaktadır.

Yum gözünü, kalbine her ân yokluğu üfür!

“Kendinden geçmek iman, kendinde olmak küfür.” (Kısakürek, 2017: 349)

“Genellikle hüznü gerektiren keder; aşk ve iştıyak sarhoşluğu içinde kendinden geçmek, yüksek heyecan” (Yılmaz, 2015: 203) anlamına gelen vecd, bu beyitte ifadesini bulan bir mefhum olmuştur. Nitekim şair de vecd kavramının anlamı çerçevesinde, insanın kendinden geçmesini iman, kendinde olmasını küfür olarak nitelendirmiştir. Öte yandan “kendinden geçmek”, ilâhî hakikatlere kapı aralamak, gayb âleminin sırlarına vakıf olma bahtiyarlığına erişmek demek olup bu anlamda kişiyi vahdete götüren iman ile bir tutulmuştur. “Kendinde olmak” ise bilakis, benlik perdesini aralayamamak, nefis hicabını kaldıramamak ve böylece iman nurundan mahrum kalmak demektir ki bu da küfre benzetilmiştir. Zira “küfr” kelimesi, örtmek anlamına gelmekte, bu anlamda kişinin maddi yönüne, varlığına saplanıp kalarak kendinden geçmemesi ve vahdete ulaşma yolundaki en büyük engeli kaldıramaması burada şair tarafından küfür olarak görülmüştür.

5.15. İmanın Ruha Verdiği Huzur

İnsanın ebedi kurtuluşunun çaresi olan iman hem dünyada hem de ahirette insanı huzura kavuşturacak yegâne servettir. Bu itibarla Necip Fazıl bu bilinçte olan bir şair olarak bazı eserlerinde bu hakikate vurgu yapmıştır.

Bir sevinç var ki kalbte, Arşı doldurur sesi;

O ne sonsuz sevinçtir, ebediyet neş’esi... (Kısakürek, 2017: 108)

İnsanı gerçek manada sevinçli ve mutlu kılacak olanın Allah’a teslimiyet olduğu bu dizelerde ifade edilmektedir. Nitekim “Bilesiniz ki gönüller ancak Allah’ı zikrederek huzura kavuşur.” (Rad, 13/28) ayeti de bu hakikate vurgu yapmaktadır. Öyle bir sevinç var ki kalpte, buna sebep olan şey hakikat yolculuğu, yani maddi âlemi terk edip mana âlemine talip olmaktır. İşte bunun insanı sonsuz, bitip tükenmeyen bir sevince ve mutluluğa eristireceği ifade edilmektedir.

Aç kapıyı, haber var,

Ötenin ötesinden!

Dudaklarda şarkılar,

Kurtuluş bestesinden. (Kısakürek, 2017: 415)

Şair bu dörtlükte “aç kapıyı” derken âdeta insanlardan gönül kapılarını açmalarını istemektedir. Ötelerden yani Allah’ın göndermiş olduğu hakikatlerden “kurtuluş bestesi” olarak bahseden şair, bu manaları insanların ruhlarında hissetmelerini ve kalplerine nakşetmelerini istemektedir. Çünkü bu hakikatler insanın sonsuz kurtuluşuna vesile olacak manaları barındırmaktadır.

Biz geldik, bilen bilsin!

Gönül gönül girilsin,

İnsanlar devşirilsin,

Sonsuzluk destesinden... (Kısakürek, 2017: 415)

Necip Fazıl, Osmanlı Devleti’nde devşirme usulüne de atfen kullandığı devşirme sözcüğüyle, sonsuz kurtuluşu sağlayacak hakikatlerle, gaflet içinde olan kalplerin devşirilmesini, yani gafletten hakikate doğru bir değişimin olmasını istemektedir.

5.16. Yeniden Diriliş ve Ruh

Necip Fazıl Kısakürek ruh kavramını eşine az rastlanır bir tarzda tasvir etmiştir. Ruh, insan bedenine canlılık veren görünmez mefhum oluşuyla yani gerçek anlamıyla ifade etmenin yanında, insanın, mana dünyasını ve hakikati kavrama yönünü doğrudan ifade eden bir unsur olarak da anlatmıştır. Bu anlamda Necip Fazıl’ın şiirleri, içerdiği imgeler ve metaforlar açısından son derece dikkate değerdir.

Şairin ruh kavramıyla genel manada olayın dış görünüşünden ziyade iç manasını kastettiğini çalışmamızın başlarında belirtmiştik. Şairin, “Ruh” adını verdiği şiirde ise insana dünyada canlılık veren, ölüm hadisesiyle de bedenden ayrılan ruhun, öldükten sonra kabirden tekrar dirilişiyle ilgili

hususlara yer verdiği görülmektedir. Ayrıca dizeleri birbiri ardınca adeta zincirin halkaları gibi anlamca bağlı bir tarzda kaleme aldığı dikkat çekmektedir.

Ya bin yıl, ya bin asır sonra o gün gelecek.

Koklarken küllerimi mezarımda bir böcek, (Kısakürek, 2017: 122)

İlk mısrada, “Ya bin yıl, ya bin asır sonra o gün gelecek” ifadesinde anlamını bulan ve gelmesi beklenen gün kıyamet günüdür. Bin yıl ya da bin asır sonra kıyamet kopabilir, bu tarih insan için meçhuldür. Zira “kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi Allah’ın katındadır.” (A’raf, 7/187). Şair o güne kadar geçen süre içerisinde âdeta küle dönen bedeninin, böceklerin kokladığı bir hâlde olacağından bahsetmektedir.

O kadar yanacak ki, bir yüksüklük toprağım,

Yerden bir damar gibi kopup fışkıracam! (Kısakürek, 2017: 122)

Bu kısımda, “yerden bir damar gibi fışkıracam” dizesiyle, öldükten sonraki yeniden dirilişe işaret edilmektedir. İlk mısrada toprağın yüksek bir basınç altında kalarak, metaforik bir imgelemle yanmasının ifade edilmesi; ikinci mısradaki toprağın altından fışkırır gibi anlatılan yeniden dirilme olayının öncesindeki çarpıcı olacağı tahmin edilen sahneye bir işarettir.

Ve birden bakacağım, her tarafım bitişmiş,

Başım, toprak altında bir mâden gibi pişmiş. (Kısakürek, 2017: 123)

Dirilişle beraber bütün vücut azalarının yerli yerine geldiğini ve bununla beraber kabir hayatında beklenen sürede yaşanan hâli belirtmek maksadıyla “Başım, toprak altında bir mâden gibi pişmiş” ifadesi kullanılmıştır.

Nefesten daha ince bir ipek kumaş derim;

Fosfordan daha parlak, ince uzun ellerim. (Kısakürek, 2017: 123)

Yeniden dirilen insanın azaları ve topyekûn bedeni, dünyadakine nispetle daha parlak bir görünüşte olacağı hayal edilerek birtakım teşbihlerle anlatılmıştır.

Dalacağım kendimin hayran hayran seyrine,

Diyeceğim; Bu dönen şeyler eski yerine,

Benim diye baktığım şeyler miydi bir zaman?

Külümün rüyası mı yoksa gördüğüm?.. Aman! (Kısakürek, 2017: 123)

Yeniden diriliş anındaki sahne, insanı hayrete düşürecek bir durum gibi tasvir edilirken, dünyada kendi bedeni olarak baktığı organlarının yeniden bir araya getirilmesiyle bu durumun hayal mi, gerçek mi olduğu şeklinde bir ikileme neden olacağı belirtilmiştir.

Başımda açılacak fânilerin seması,

Ve onların toprağa gerçek diye teması,

Bir tatlı vehim gibi içimi bayıltacak;

Toprağın, koşacağım, üzerinde yalınayak;

Şehrin, dolaşacağım kuş gibi etrafında;

Bir beyaz hayaletin upuzun çarşafında,
Gezeceğim, doğduğum evin odalarını.
Geceleyin, koskoca şehrin lâmbalarını,
Bir keskin üfleyişim söndürmeye yetecek;
Korku, şehrin çelikten sesini tüketecek.
Her şey susacak o ân, çalınacak kapılar;
Kiremitleri yaprak yaprak alan bir rüzgâr,
Ağzımdan haykırarak, uzun, gizli, çapraşık...
Erişilmez fikir ki, düğüm düğüm dolaşık... (Kısakürek, 2017: 123)

Şair, âdeta hayalete benzer bir varlık gibi, dünya üzerinde bir anda farklı mekânlarda dolaşarak bir zamanlar yaşadığı fani dünyayı seyretmektedir. Şairin hayal dünyasındaki imgeler ve metaforlar insan aklının sınırlarını zorlamaktadır. Kabirde beden elbisesini tekrar giyen ruhunun dünyaya gelip de bir seyrüseferde bulunması, insanda korku tahayyülünün de üzerinde bir etki bırakmaktadır. Şairin benliğindeki vehimler, ruhundaki buhranlar, anlatımlarında ürpertici bir üslubu meydana getirmektedir.

Sarıldıkça boşanan yumak, çözülen demet;
Başı görünmez hayâl, sonu gelmez nedâmet... (Kısakürek, 2017: 123)

İp misali olan zaman yumağına ömrümüze ait her günü sarmaya çalışsak da aslında geçen o her gün yumaktan çözülen ip gibi eksilmekte, giderek bizi bir sona sürüklemektedir. Bu kulluk bilincinden yoksun bir şekilde ve gaflet içerisinde yaşanan hayatın ise başı bir hayal, sonu ise pişmanlık olsa gerektir.

5.17. Ruhun Vehimlerden Kurtulup Hakka Erişmeye Çalışması

Necip Fazıl'ın ruhu adeta vehimlerin kuşatması altındır. Bu vehimler onda boş kuruntular olarak değil, hakikate ulaşmak uğruna çektiği ıstırapların sancıları olarak tezahür eder.

Ruhum kelle şekeri, vehimlerse karınca;
Kömürden kara rengim, onlar beni sarınca... (Kısakürek, 2017: 217)

Şairdeki ruh ve manaya olan bağlılık, onu vehimler içinde bırakmıştır. Karıncaların şekeri sarıp yemesi gibi vehimler de şairin ruhunu kemirmektedir. Şairdeki büyük ruh buhranlarının nedeni de esasen bu vehimlerdir. “Kömürden kara rengim, onlar beni sarınca” dizesiyle, tıpkı karıncaların şekeri sarmasıyla birlikte beyaz olan şekerin yerini kömür gibi karalığa bıraktığı gibi, vehimlerin de şairin ruhunu sarmasıyla onu karanlığa gark ettiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla şair, vehimlerin ruhunu sarmasıyla beraber içinde bulunduğu kötü ve kötümser hâlini burada tasvir etmektedir.

Hasreti denizlerin,
Denizler kadar derin
Ve o kadar bucaksız...
Ta karşımda, yapraksız,

Kullanılmış bir takvim...

Üzerinde bir resim:

Azgın, sonsuz bir deniz;

Kaygısız, düşüncesiz, (Kısakürek, 2017: 222)

“Takvimdeki Deniz” şiiri, Necip Fazıl’ın ötelere arama gayretinin ve manaya yolculuk özleminin somutlaştığı bir eseridir. Eşya ve hadiselerin ötesindeki sırırmak şairin yegâne gayesidir. Bu gayenin neticesinde bir olan Allah’a ulaşmak arzusu vardır. Çünkü bu arzu insanın tek çıkış yoludur ve şair bunun bilincindedir.

Bir takvim üzerinde bulunan deniz resmi, şairi hasretini duyduğu ötelere alıp götürmeye yetmektedir. O kadar muazzam bir muhayyilesi vardır ki şairin, özlemiyle yanıp tutuştuğu ötelere adeta yaşamaktadır.

Necip Fazıl Kısakürek şiirin bu kısmına kadar hasretini çektiği mana âlemine benzettiği denizi anlatmaktadır. Uçsuz bucaksız ve derin olarak nitelendirdiği deniz metaforu, kendi iç âlemini yansıtmaktadır. Yapıksız kullanılmış bir takvim imajı, ömür sermayesinin tükenmekte olduğuna işaret etmektedir. Şairin ömrü zaman değirmeninin taşları arasında gittikçe ufalanarak azalmaktadır.

Çalkanyor boşlukta.

Resimdeyse bir nokta:

Yana yatmış bir gemi...

Kaybettiği âlemi

Arıyor deryalarda. (Kısakürek, 2017: 222)

Bu bölümde geçen resimdeki gemi bizzat şairin kendisidir. Uçsuz bucaksız denizde kaybettiği âlemi arayan gemi misali şair de benliğini aramaktadır. Şair; fırtınalı bir denizde yol alan gemi gibi hakikat yolculuğuna çıkmıştır. Ruhu asıl âlemini yani “kaybettiği âlemi” aramaktadır. Zira bu dünya insanın geçici olarak kaldığı bir mekândır ve asıl vatanı değildir. Geminin bir nokta gibi resimde görünüyormuş olması da insanın hakikat içerisindeki konumunun küçüklüğüne işaret etmektedir. Zira deniz-derya vahdeti, Mutlak Hakikati simgelemekte, dolayısıyla şair bu hakikate göre bulunduğu konumun bir damla mesabesinde kaldığını ifade etmektedir. Nitekim şair çalışmanın bir yerinde değindiğimiz şiirinde “Öyle bir devim ki ben, hakikatte pireyim” ifadesiyle de yine bu hakikate işaret etmektedir.

Bu resim rüyalarda

Gibi aklımı çeldi;

Bana sahici geldi. (Kısakürek, 2017: 222)

Geçtim kendi kendimden,

Yüzüme, o resimden,

Köpükler vurdu sandım;

Duymuş gibi tılandım,

Ciğerimde bir yosun.

Artık beni kim tutsun?

Denizler oldu tasam.

Yakar, onu bulmazsam,

Beni bu hasret, dedim,

Varırım elbet, dedim,

Bir ömür geze geze

Takvimdeki denize. (Kısakürek, 2017: 223)

Şair, takvim üzerinde gördüğü, rüyalarındaki gibi aklını çelen ve sahici gelen resmin içindedir artık. Gördüğü bu resmi, rüyadaki gerçeklik nispetinde yaşamaktadır. Kendisinden o derece geçmiştir ki resimde denizden yüzüne köpükler vurmuşçasına, denizdeki yosunlar ciğerine kaçmış gibi gerçek bir manzaradır şairin yaşadığı. Denizden köpük ve yosunlar, hakikatin şairin benliğinde bıraktığı izlere işaretler. Bütün bu yaşananlar şairde, takvimdeki denize teşbih ettiği hakikatin, tek tasası olmasına neden olmuştur. Artık içini yakıp kavuran arzu, hakikate ulaşmak isteğidir. Bu hasreti sonlandırmak için de ömür boyu sürececek bir mana yolculuğuna çıkmıştır. Yukarıdaki dizeler tasavvufi boyutta değerlendirilecek olursa, resim dünyadaki renk ve şekilleri, rüya dünya hayatını, köpük ve yosunlar yaratılmış olan varlıkları, yani kesret âlemini, deniz ise vahdeti temsil etmektedir. Nitekim şair, rüya kadar bir gerçekliğe sahip olan bu müşahede (fenomenler) âleminde geçerek, bir ömür boyu vahdet olan denize ulaşma arzusunda olduğunu dile getirmektedir.

Ne var, bana ne oldu,

Odama nasıl doldu,

Birdenbire bu meltem?

Ve dalgalandı perdem,

Havalandı kâğıtlar.

Odamda kıyamet var! (Kısakürek, 2017: 223)

Bu bölüm, şairin içinde bulunduğu ruh hâline kendisinin bile ne derece şaşırdığını ortaya koymaktadır. Kendi kendisiyle konuşan şair, bu hâle nasıl geldiğini, bir meltemi andıran havanın odasına nasıl dolduğunu sorgulamaktadır. Bütün bu sorgulamalar hakikatte şairin iç dünyasına yöneliktir. Odasının perdeleri havalanmış, benliği kıyameti yaşar gibi bir hâle bürünmüştür. Buradaki odadan kasıt şairin gönül evi olsa gerektir. Esen bir meltem ile gönlü altüst olan şair, içerisine düştüğü keşmekeşliği tasvir etmektedir.

Ah yolculuk, yolculuk!

Ne kadar baygın, soluk,

O gün bizde betbeniz;

Ve ne titrek kalbimiz

Ve eşyamız ne küskün!

Yola çıktığımız gün,
Bir sıraya dizilmiş,
Gözyaşlarını silmiş,
Bakarlar sinsi sinsi.
Niçin o anda hepsi,
Bir kuş gibi hafifler,
Arkandan geleyim der?
Niçin o güne kadar,
Dilsiz duran ne kadar
Eşya varsa dirilir,
Yolumuza serpilir? (Kısakürek, 2017: 223)
Ufak böcekler gibi,
Gezer onların kalbi,
Üstünde döşemenin. (Kısakürek, 2017: 224)

Bu dizelerin hemen başında bahsedilen yolculuk, vahdete vuslat, hakikate erme yolculuğudur. Bu, şairin benzini solduran, kalbini titreten bir yolculuktur. Dizelerde geçen eşya kavramı, dünyadaki, insanı hakikat yolculuğundan alıkoyan maddi varlıklardır. Burada hakikatin peşinden gitmeye karar veren kişinin önüne çıkan engeller dile getirilmektedir. Hakikat gibi bir derdi olmadığı dönemde kişiyi meşgul etmeyen maddiyat, söz konusu dünyadan geçip, gerçek varlığa yönelik olunca, âdeta dirilerek hakikat yolcusunun önünde bir set gibi durmaktadır. Ve insanın kalbinde ufak böcekler gibi gezinen vesvese ve vehimleri andırmaktadır.

Gizli bir didişmenin
Saati çalar o an;
Birden bakar ki, insan,
Her şey karma karışık.
Ayırmak olmaz artık
Bir kalbi bir taraktan;
Ve kalb ağlayaraktan,
Çekilir geri geri,
Terk eder bu mahşeri.
Bu mahşerin içinden
O gün ben de geçtim, ben;
Nem varsa, evim, anam,
Çocukluğum, hatıram

Ve ne sevdalar serde,
Bıraktım gerilerde,
Kaçar gibi yangından.
Rüzgârların ardından,
Baktım da süzgün süzgün,
Kurşun yükünü gönlün,
Tüy gibi hafiflettim,
Denize hicret ettim... (Kısakürek, 2017: 224)

Şiirin sonlarına doğru şairin benliğini saran karmaşıklıklar, vehimlerin içinde yarattığı didişmeler hat safhaya çıkmaktadır. Fakat karanlığın en koyu olduğu anın aydınlığa en yakın olduğu zamana denk gelmesi misali şairin keşmekeşliklerinin zirve yaptığı noktada “Denize hicret ettim” diyerek vahdete vuslatın gerçekleştiğini ifade etmektedir. Fakat bu vuslat gerçekleşene kadar şairin ruhu âdeti mahşeri yaşamış, çocukluğuna dair hatıraları, en yakınındaki insanları ve sevdalarını geride bırakmıştır. Kendisini hakikat yolculuğundan alıkoyacak ne varsa onlardan yangından kaçır gibi kaçmıştır. Nihayet bu zorlu yolculuğun neticesinde, takvimdeki denize varmayı hicret olarak isimlendirmektedir. Şairin “hicret” kavramını kullanması da önemlidir. Zira İslam tarihinde çok önemli bir yere sahip olan ve Peygamberimizin (s.a.v.) Mekke’den Medine’ye yolculuğunu anlatan hicret kavramı, bu şiirde Necip Fazıl’ın ruhunun maddeden manaya yolculuğunu ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Sesimi alıp da kaybetse rüzgâr,
Versem gözlerimi bir sonsuz renge!
İçimde bir mahşer uğultusu var;
Ruhumdur çağıran, tenimi cenge.

Gözlerim bir kuyu, dilim kördüğüm,
Bir görünmez âlem olsa gördüğüm;
Mermer bir kabuğa girip, ördüğüm,
Kapansam içimden gelen âhenge... (Kısakürek, 2017: 227)

Şairin içindeki sonsuzluk düşüncesi, onu hakikat yolcusu olmaya ve mana âleminin sırlarını çözmeye isteğine sevk etmiştir. Şairin ruh hâlinin sebep olduğu ve benliğinin haykırışı diyebileceğimiz, sesi rüzgâra vermek ve gözlerini sonsuz bir noktaya çevirmek isteği, daima öteleri aramanın bir tezahürüdür. Benliğindeki çılgınları mahşer uğultusuna benzeten şair, ruhunun kendisini bir savaşa davet ettiğini söyler. Bu savaş hakikat yolculuğunda nefsiyle olan savaşıdır.

İkinci kıtada, gözlerinin bir kuyu gibi karanlık ve dilinin tutmaz olduğunu, fakat buna rağmen bilinmez bir âlemi gördüğünü ifade eder. Bu âlem, fizik ötesi âlemdir. Maddi dünyanın ötesindeki hakikati bildiren dünyadır.

Yolculuk; her zaman düşündüm onu.

İçimde bu azgın dâvet ne demek?

Oraya, nerdeyse güneşin sonu,

Uçmak, kayıp gitmek, kaçıp dönmemek. (Kısakürek, 2017: 228)

Necip Fazıl Kısakürek içinde daima ötelere yolculuk arzusunu taşıyan mananın şairidir. Bu şiirine de bizzat hayalini kurduğu o kutsi yolculuğa atfen “Yolculuk” adını vermiştir. Fani âleme yabancı olan ruhu daima öteleri aramaktadır.

İlk dörtlükte yolculuğu her zaman düşündüğünü ifade eden şair, kendisine ruhundaki hakikat yolculuğuna olan davetin anlamını sormaktadır. “Oraya, nerdeyse güneşin sonu” dizesinde sonsuzluğa uzanan yolu aramakta ve o yolu bulduktan sonra bir daha geri dönmemek arzusunu dile getirmektedir. Öte yandan bu mısra da güneşin tasavvufta vahdeti temsil ettiğine dair anlayışa da atıf vardır. Nitekim şair sonu olmayan güneşe, dönüşün olmadığı o vahdet âlemine yolculuk yaptığını ima etmektedir.

Altımdan kaydıldı bir el minderi;

Herkes yatağında, ben ayaktayım.

Bir gece, rüyada gördüğüm yeri,

Gözlerim yumulu, aramaktayım. (Kısakürek, 2017: 228)

Şairin anlatımlarındaki metaforlar son derce çarpıcıdır. “Altımdan kaydıldı bir el minderi” mısraı şairin birdenbire bir boşluğa düştüğüne delalet etmektedir. Ve kaldırımlar şiirinde belirttiği, “İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık” ifadeleri gibi bu şiirde de yalnızlığını dile getiren şair, rüyalarında gördüğü mana âlemine ait hakikatlerin peşindedir.

Beni çağırmakta yabancı dostlar;

Bu dostlar ne güzel, dilsiz ve adsız.

Eski evde, şimdi bir başka ev var:

Avlusu karanlık, suları tatsız. (Kısakürek, 2017: 228)

Şair, ötelere kendisini çağıran belli belirsiz seslere dost nazarıyla bakmaktadır. Şair sahteliklerle dolu dünyadan sıyrılarak kendi iç dünyasında dilsiz ve adsız dostlar edinmiştir. Şair anlaşılmayan hâlini metafizik imgelere arz etmektedir. Ötelere duyduğu sesler, kendisini hakikat âlemine yol almaya davet eden mana yüklü iç sesleridir. Ve artık şairin tahayyülünde hiçbir şey eskisi gibi değildir. Kendisini çeken yeni dünyaya nispetle, eskiye ait her şey ona yabancısıdır.

Her akşam, aynı yer, aynı saatte,

Güneşten eşyama düşen bir çubuk;

Yangın varmış gibi, yukarı katta,

Arkamdan gel diyor, sessiz ve çabuk! (Kısakürek, 2017: 228)

Şairin iç dünyasını ötelere davet eden imgeler arasında, güneş de vardır. Buradaki güneş metaforu şairin hakikat yolculuğunda ulaşacağı aydınlığa işaretler. Bu anlamda şairin ruhuna ıstırap veren bohem hayatından onu çekip alacak mana parıltıları güneşle ifade edilmektedir.

Başım, artık onu taşımak ne zor!

Başım, günden güne kayıtsız bana.

Dalında bir yaprak gibi dönüyor,

Acı rüzgârların çektiği yana... (Kısakürek, 2017: 228)

Necip Fazıl Kısakürek'in benliği daima büyük ıstırapların cereyan ettiği bir alan olmuştur. Zihnindeki düşünceler bir akrep sokması gibi kendisine zaman zaman ıstıraplar vermektedir. İç dünyası metafizik âlemin özlemiyle kavruşan şair, son kıtada artık başını ağırlıktan taşıyamaz hale geldiğini ve kuru bir yaprağın rüzgârın önünde acıyla savrulması gibi çileli fikirlerin de kendi başını o tarzda savurduğunu ifade etmektedir.

Hâtıra küpü, devril, sen de ey hayal, gömül!

Sonu gelmez visalin gayrından vazgeç, gönül!

O visal, can sendeyken canını etmek feda;

Elveda toprak, güneş, anne ve yâr elveda! (Kısakürek, 2017: 233)

Şair bu dizelerde âdeta kendini sevgiliye ulaşmaktan alıkoyacak her şeye karşı haykırmaktadır. Allah aşkından başka her şeyden vazgeçmesi için gönlüne hitap etmektedir. Tasavvuftaki “ölmeden evvel ölünüz” sırrını yani ölüm insanı gelip bulmadan ölüme her anlamda hazırlıklı olmak ve canı dahi hiç tereddüt etmeden vermek gerektiğini, “O visal, can sendeyken canını etmek feda” dizesiyle ifade etmektedir. Son olarak ise gerçeğe ulaşmak için her şeyden vazgeçmek gerektiğini bilen şair, bütün faniliklere veda etmektedir.

Necip Fazıl'ın maddeye mukabil manaya, dış görünüşten ziyade muhtevaya verdiği önemin dikkate değer bir örneği olan bu dizeler, aynı zamanda şairin hakikat yolculuğu ve sevgiliye kavuşma idealinin de şiirleşmiş hâlidir. Buradaki sevgiliden kasıt beşerî bir sevgili değil, hakikat yolculuğunda ulaşılabilir İlâhî sevgilidir. Nitekim şiire verdiği isim olan “visal” sözcüğü de sevgiliye kavuşmak manasına gelmektedir.

Yoksa göz, görüyorum sanmanın öksesi mi?

Fezada dipsiz sükût, duyulmazın sesi mi? (Kısakürek, 2017: 233)

Bu beyitte şair, görünenin ötesindeki hakikatin farkında olmayan gözün gerçekte görmediğini ve sadece gördüğünü sandığını ifade etmektedir. Ona göre olayların batınından habersiz olanların gözleri ve kulakları gerçekten habersizdir ve sadece zandan ibaret bir hayat yaşamaktadırlar.

Yaşamak zor, ölmek zor, erişmekse zor mu zor?

Çilesiz suratlara tüküresim geliyor! (Kısakürek, 2017: 233)

Şair ölümün zorluğundan bahsederken, yaşamının zorluğuna da dikkat çekmektedir. Bununla beraber en büyük zorluğun hakikate erişmek olduğunu vurgulamaktadır. Hakikate ulaşmak

çabasımdan uzak olan ve bunun çilesini çekmeye talip olmayanların “yüzüne tüküresim geliyor” diyerek bu güruha karşı tavrını dile getirmektedir.

Evet, ben, bir kapalı hududu aşıyorum;

Ölen ölüyor, bense ölümü yaşıyorum! (Kısakürek, 2017: 233)

Bu dizelerde, şair hakikate ulaşmak için, zahiren kapalı görünen hudutları aşarak birtakım sırlara vakıf olduğunu ifade etmektedir. Bedenen ölen insanların ölüm hadisesinden sıyrıldığını, fakat kendisinin ruhundaki ıstıraplarla ölmeden ölümü yaşadığını belirtmektedir. Birçok yerde fikir çilesinden büyük azabın olmadığını ifade eden şair, bu çilenin kendisine yaşarken ölümü yaşattığını vurgulamaktadır.

Kazanda su kaynasa sanki ben pişiyorum;

Bir kuş bir kuşu öldürse, ben can çekişiyorum... (Kısakürek, 2017: 282)

Şair her zerresiyle ruhundaki hakikat sancısını hissetmektedir. Dış dünyada olup biten her hadise onun benliğinde büyük yaralar açmaktadır. Bu durum şairin içine doğru yoğunlaşmasıyla ne derece hassas bir hâle geldiğini gösterir. Şairin bütün derdi hakikat arzusudur, bu nedenle maddeye ait her şey hassas ruhunu incitmektedir.

5.18. Ruhi İstırapların Kaynağı Olarak Fikir Çilesi

Necip Fazıl Kısakürek, fikir dünyamızda en çok fikir çilesi çekmiş mütefekkirlerimizdendir. Bu durumu hayatında ve hayatının bir yansıması olan eserlerinde müşahade etmek mümkündür.

Onu, beyni kanayan soylu kafalara sor;

Ölüm zorların zoru, yaşamak ondan da zor... (Kısakürek, 2017: 285)

Şairin eserlerinin birçok yerinde bahsettiği fikir çilesi, bu beyitte geçen beynin kanaması olayıyla ilişkilidir. Fikir çilesi çeken insanın beyni âdeta kanar gibidir, yani müthiş ıstırapların alanı olmuştur. Fakat bu çileyi çekmek işi insana bir soyluluk kazandırır. Çünkü hakikate kafa yormak bu uğurda fikir çilesi çekmek herkesin katlanabileceği bir sıkıntı değildir. Bununla beraber ölüm ne kadar zor olursa olsun, fikir çilesiyle yaşamının her an ölmek gibi zor bir hayat olduğu vurgulanmaktadır. Hakikate talip olmak da bu zor hayatı gerektirmektedir.

Seni dağladılar, değil mi kalbim,

Her yanın, içi su dolu kabarcık.

Bulunmaz bu hâlden anlar bir ilim;

Akıl yırtık çuval, sökük dağarcık. (Kısakürek, 2017: 294)

Necip Fazıl çektiği ruh sancılarının kalbindeki aksini bu şiirde anlatmaktadır. Maddi dünyayı bırakıp hakikatin mana âleminde atan kalbi, nefsin ve dünyevi birtakım şeylerin etkisinde kızgın bir demirle dağlanmış gibidir. Her yanı içi su dolu kabarcıklar gibi olan kalbinin bu hâline çare bulacak bir ilim de yoktur. Bu tablo karşısında akıl çaresiz kalmaktadır. Şair bu kıtada kalbinin her taraftan dağlandığını ve bu yanmanın etkisiyle su dolu kabarcıklarla kuşatıldığını söylemekte, gönül dünyasının maddi ve fani olan şeylerle kaplandığını ve bu yaralı gönlüne, yırtık çuvalı ve sökük

dağarcığı andıran aklının çare bulamayacağını, yani akla dayalı bir ilmin bu hâlini açıklayamayacağını ifade etmektedir. Bu aşk ateşiyle kavrulmuş gönül derdinin çaresi yine o derdin kendisindedir ve bunu anlamak ancak hâl ilmiyle (tasavvuf) olabilecektir.

Sensin gökten gelen oklara hedef;

Oyası ateşle işlenen gergef.

Çekme üç beş günlük dünyaya esef!

Dayan kalbim, üç beş nefes katarcık! (Kısakürek, 2017: 294)

Kalbinin hedef olduğu oklar şairin ifadesiyle gökten gelmektedir. Bu ise şairin kalbinin, maddi değil manevi ıstırapların altında ezildiğini göstermektedir. Birinci kıtada kızgın demirle dağlanmış gibi olduğunu ifade eden kalbi, ateşle işlenen motiflere ev sahipliği yapmaktadır. Son iki mısırda bütün bu acılara rağmen şair kendisini ve kalbini teselli etmektedir. Üç günlük dünyaya tahammül etmesi gerektiğini belirtmektedir.

Azap, saçlarıma ak,

Yüzüme çizgi serdi,

Ruhumu, çırılçıplak,

Soyup çarımı gerdi. (Kısakürek, 2017: 301)

Şairin ruhunda yaşadığı ıstırapların aynı zamanda bedeni üzerinde de derinden etkili olduğu görülmektedir. Şairin yüzündeki çizgiler ve başındaki saçlarına düşen aklar, ruhundaki azabın tezahürüdür. Öyle büyük bir azap ki bu, ruhunu âdeta çırılçıplak soyup çarımı gerer gibi şaire büyük acılar yaşatmıştır. Burada Hz. İsa'nın çarımı gerildiği yönündeki batıl itikada atıf yapıldığı görülmektedir.

Bağrım, çizgi çizgi kan;

Beni seyretti hayran.

Bir kadın oldu o ân,

Kendini bana verdi... (Kısakürek, 2017: 301)

Şairin ruhunun çektiği ıstıraplar o dereceye ulaşmıştır ki, bağrında çizgi çizgi kanlar meydana getirmiştir. Şairin bütün benliğini Allah'a teslim etmesinin ardından, çektiği azaplar bir kadına dönüşerek kendini şaire vermiştir, yani onun üzerinde yakıcı etkiler bırakmaz hâle gelmiştir. Burada hakikat yolunda çekilen sıkıntıların bizi esir alamayacağı, tam tersine insanın, Allah'ın yardımıyla bu acıları kontrol altına alabileceği vurgulanmaktadır. Bu durum, âdeta kadının hayran kaldığı bir erkeğe ram olmasına benzetilmektedir.

Bilmem hangi âlemden bu toprağa düşeli;

Yataklara serildim, cam kırığı döşeli...

Kafam bir cenk meydanı, kokusu kan ve barut,

Elindeyse düşünme, gücün yeterse unut! (Kısakürek, 2017: 308)

Necip Fazıl Kısakürek'in bizzat "Hâlim" adını verdiği ve kendisini anlattığı bu şiir, şairin ruh hâlini tahlil etmemiz açısından son derece önem arz etmektedir. Şiirin başlarında içinde bulunduğu hâle nasıl düştüğünü sorgulayan şair, âdeta cam kırıklarıyla dolu yataklarda yatacasına bir ıstırapın içinde olduğunu anlatmaktadır. Cenk meydanına benzeyen kafası, çileli düşüncelerle, kokusu kan ve barut olan bir savaş alanına dönmüş ve bunları unutmaya, düşünmemeye imkânın olmadığını, böyle bir şeyin elden gelmediğini söyleyerek ıstıraplarla dolu zihninin durumunu tasvir etmiştir.

Lâfımın dostusunuz, çilemin yabancıısı,

Yok mudur, sizin köyde, çeken fikir sancısı? (Kısakürek, 2017: 433)

Necip Fazıl, fikir çilesini en üst noktada yaşamış ve bunu da birçok eserinde dile getirmiş bir şairdir. Bu beyit içinde bulunduğu hâli güzel bir şekilde anlatmaktadır. Söylediği sözlere alkış tutanların, bu söylemlerin şairin başına açtığı sıkıntılara karşı vurdumduymaz bir vefasızlık örneği sergiledikleri vurgulanmaktadır. Fikirlerinin neticesinde çektiği sıkıntılarda kendisini yalnız bırakanlara "Yok mudur, sizin köyde, çeken fikir sancısı?" sorusunu sorarak, fikir çilesine karşı bu yabancılaşma cevap aramaktadır. Yani bu durumu yaşayan veya şahit olanların mutlaka kendi durumunu anlaması gerektiği konusunda serzenişte bulunmaktadır.

Zıpkın düşüncelerden kalbim iğne yastığı,

Çökecekmiş gibi yer ayağımın bastığı... (Kısakürek, 2017: 316)

Düşünceler şairin zihninde birer fikir çilesine dönüşürken kalbinde de âdeta zıpkınla deler gibi acı tesirler bırakmaktadır. Her düşünce ve her fikir, şairin zihnî derinliklerine doğru büyük yaralar açmaktadır. Üstelik bu yaralar onu bazen boşlukta yol alıyormuş hissine sevk etmektedir.

Bıçak soksan gölgeme,

Sıcacık kanım damlar.

Gir de bir bak ülkeme:

Başsız başsız adamlar... (Kısakürek, 2017: 418)

Şair benliğine işleyen manayı ve ruhu o derece içselleştirmiştir ki, gölgesine dahi bıçak sokulsa kanatacağını ifade ederek bu duruma dikkat çekmektedir. Kendi ruhundaki manayla ilgili hassasiyete karşın bu bilinçten tamamen uzak olan insanları, "başsız adamlar" olarak nitelermektedir. Burada başsızlık; düşünemeyen, olayların ruhuna vakıf olamayan insan tipine işarettir.

5.19. Ruhun Huzursuzluk Hâli

Necip Fazıl'ın ruhu hakikatin peşinden giderken, diğer yandan dünyaya karşı bir yabancılaşma ve ondan uzaklaşma söz konusudur. Tasavvuftaki nefsi dünyalık lezzetlerden arındırmak da bunu gerektirmektedir.

Taş taş üstüne koysam, bozuk diyorlar, devir!

Bir ok çeksem, diyorlar; peşinden koş ve çevir! (Kısakürek, 2017: 308)

Şairin ruhundaki huzursuzluk hâlinin tezahürü olan bu dizeler, kimseye yaranmanın mümkün olamayacağını ortaya koyarken, kendisinden beklentilerin olağanüstü zorlukta olduğunu ifade etmektedir. Bir oku atıp peşinden koşup tutmak, imkânsız başarmak demektir. Bu da bir insanın

sırtına çok ağır yükler yüklemek olsa gerektir. Necip Fazıl'ın dünyaya yabancılaşan ruhundaki huzursuzluk, insanlara karşı bir serzenişe dönüşmektedir.

Balonunu kaçırmış, çocuk gibi ağla dur!

Rabbim böyle emretmiş, ya dize gel, ya kudur!

Hayat bir zar içinde, hayatı örten bir zar;

Bana da hayat yeri “Bağlum” köyünde mezar... (Kısakürek, 2017: 309)

Şair, insanın hakikat karşısında sergilemesi gereken tavrın, balonunu kaybeden bir çocuğun ağlayışındaki saflık ve samimiyet gibi Allah'a teslimiyet şeklinde olması gerektiğini ifade etmektedir. “Rabbim böyle emretmiş ya dize gel ya kudur” dizesi, bir insanın, Allah'ın emir ve yasaklarını ya toptan kabul etmek ya da reddederek azgınlardan ve sapkınlardan olmak gibi bir seçeneğe sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Son olarak hayatın aslında bir zar gibi ne kadar kırılgan, hassas ve ölümle iç içe olduğunu anlatan şair, kendisine hayat yeri olarak şeyhi Abdulhakim Arvasi'nin kabrinin bulunduğu Bağlum'da bir mezarı tercih etmektedir. Şairin dünyayla olan ilgisi günden güne azalırken ahirete, yani gerçek hakikate ulaşma arzusu artmaktadır.

Çocukken haftalar bana asırdı;

Derken saat oldu, derken saniye...

İlk düşünce, beni yokluk ısırdı:

Sonum yokluk olsa bu varlık niye? (Kısakürek, 2017: 310)

Şairin son yazmış olduğu şiir olan “Zehir” şiiri, onun varlık ve yokluk muhasebesini yaptığı ve neticede âdeta varlığın, hatta ahiretin varlığının ispatını gözler önüne serdiği bir eseridir. İlk dördünlüğün ilk iki mısraı, insandaki zaman kavramının göreceli olduğundan, durumlara göre nasıl uzayıp kısaldığından bahsetmektedir. Çocukluk yıllarında bir asır gibi geçen hafta, yaş ilerledikçe saat ve hatta saniye gibi geçmeye başlamaktadır. Bu durum zamandaki görecelilik anlayışını (izafiyet teorisi) izah açısından önemli bir tespittir. Zaman kavramı insanın içinde bulunduğu psikolojik durum ve yaşına göre hızlı ya da yavaş geçmektedir.

Son iki mısra da şairin, daima derin düşüncelerin kısılcığında olan zihnini bu defa âdeta bir akrep gibi yokluk düşüncesi sokmaktadır. Fakat bu düşünceye verdiği cevap ölümden sonraki hayatı inkâr ederek yok olunacağını savunanların bu iddiasını kökten çürütecek cinstendir. “Sonum yokluk olsa bu varlık niye?” bu soru esasen bütün inkârcı iddiaları berhava edecek ve onlara cevap teşkil edecek bir manayı barındırmaktadır. Eğer insan öldükten sonra yok olacak ise dünyadaki bunca düzenin, insanlar arasındaki bu farklılıkların bir anlamının olmayacağını ifade etmektedir. Dünyadaki varlık ve bu varlıkla beraber insanlar arasındaki kimi zaman maddi, kimi zaman sağlıklı ilgili olan farklılıklar, dünyanın bir imtihan yeri olduğunu, öldükten sonra da bu imtihandaki yaşayışa göre muamele görüleceğinin ispatıdır.

Yokluk, sen de yoksun, bir var bir yoksun!

İnsanoğlu kendi varından yoksun...

Gelsin beni yokluk akrebi soksun!

Bir zehir ki, hayat özü fâniye... (Kısakürek, 2017: 310)

Necip Fazıl bu dörtlükte, yokluk kavramı üzerinden birtakım felsefî tahliller yapmak suretiyle, asıl yok olanın yokluğun bizzat kendisinin olduğunu belirtmektedir. Burada insanoğlunun kendi varlık sırrına ermekten acizken yokluk iddiasında bulunmasını eleştirmektedir. Bu dörtlük, felsefî görüşlerden biri olan ve hiçbir gerçekliği kabul etmeyen (Bolay, 1987: 188) hiççilik (Nihilizm) fikrine de bir eleştiri mahiyetindedir. Hiçliği savunan ve bütün değer yargılarına karşı olumsuz bir tutum sergileyen bu görüş, Necip Fazıl'ın, tamamen zıt olarak ortaya koyduğu fikirler tarafından çürütülmektedir. Nihayet şiire adını veren zehir imgesiyle bir yokluk akrebinin kışkacında sokulmayı yeğleyen şair, bu zehrin kendisine hayatın ta kendisini, yani ebedi kurtuluşun reçetesini bulduracak bir öz niteliği taşıyacağını ifade etmektedir.

6. ÇİLE ADLI ESERDE MADDE VE MANA

Necip Fazıl'ın şiirleri baştan aşağı maddenin karşısında mana savunuculuğu üzerine inşa edilmiş gibidir. Şair olayların batınında var olan gerçek hakikati görmeyip, zahiren görüneni âdeta bir mercek vasıtasıyla büyütme suretiyle gözlere sadece dış şekli gösteren bakış açısının daima karşısında durmuştur. Ona göre bu, durum ve hadiseleri sathi bir görüşle ele almak suretiyle manayı perdelemekten başka bir şey değildir. Necip Fazıl'ın “Bir Adam Yaratmak” adlı tiyatro eserinde, olayları tamamıyla mantık kaideleri etrafında değerlendirenlere karşı piyesin kahramanı şöyle der: “Hâdiselerin sırrı en az mantığındadır. Nasıl ki tablonun kıymeti en az çerçevesindeyse. Çerçeveyle ne uğraşırsın? Tabloya bak.” (Kısakürek, 2019: 44) Bu ifadelerde şairin mana boyutunu önemsemeyip madde tarafıyla ilgilenen bakış açısına eleştirisi söz konusudur. Tablo örneğinde çerçeveye bakan göz asıl kıymet hükmü olan tabloyu unutmuştur. Bu bağlamda olayların asıl manasını ve özünü yani perde arkasındaki gerçeği göz ardı ederek şekle yani madde boyutuna bakmak ve bu açıdan değerlendirmek hakikati görmemek ve aldanmaktır.

6.1.Hakikat Karşısında Takınılması Gereken Tavr

İnsanın sahip olduğu dünyalık varlıklar, onu gerçek hakikatin karşısında kibir ve gurur gibi menfi tavırlara sürüklememelidir. Kulluk bilinci mütevazı bir duruş sergilemeyi gerektirmektedir.

Öyle bir devim ki, ben, hakikatte piyeyim,

Bir delik gösterin de, utancımın gireyim... (Kısakürek, 2017: 105)

Şair bu beyitte insanın sahip olduğu gerçek gücün maddi, yani dünyalık herhangi bir varlıkta olmadığını belirtmektedir. “Öyle bir devim ki, ben, hakikatte piyeyim” ifadesinde; hakikat karşısında şairin bütün benlik duygularından sıyrıldığını ve utancından girecek bir delik aramak kabilinden mahcup ve haddini bilen bir duruş sergilediğini ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle hakikate teslim olmayı, gerçek yükselişin yani dev olmanın sebebi olarak görmektedir. Bunun yanı sıra insan, sahip olduğu özellikler itibarıyla, halifelik makamında oluşu ve benzeri manevi yönleriyle bir deve benzerken, gözle görülemeyen bir mikroba dahi hükmedemeyecek derecede acziyet sahibi oluşu yönüyle de pire mesabesindedir.

Kuyruğu etrafında dönen kedi hayrette;

Âlim ki hayreti yok, ne boş yere hayrette! (Kısakürek, 2017: 365)

Necip Fazıl, olayların mana boyutuna vakıf olmayı ve bu şuuru içselleştirmeyi son derece önemsemiştir. Bir kedinin dahi kendi kuyruğunun hayreti içinde olabileceğini buna karşın âlim olduğuna dair iddiada bulunan bir kişinin, sadece şekli olarak ilimlere vakıf olup bunların ruhuna, yani manasına ehemmiyet vermemesini boş bir gayret olarak nitelendirmiştir.

“Zehirle pişmiş aşı yemeye kimler gelir?”

Dilsizce, yalnız Allah demeye kimler gelir? (Kısakürek, 2017: 40)

Eşya ve hadiselerin maddi boyutundan sıyrılarak mana boyutunun sırrına ermek isteyen insanların bu merhaleye ulaşmaları elbette kolay olmayan bir iştir. Şair bu şiirinde işte bunu, yani dünyevilikten kurtulmak amacıyla olan insanların çektikleri ya da çekecekleri sıkıntıyı “Zehirle pişmiş aşı yemeye kimler gelir?” sorusunu sorarak ifade etmektedir. Bu yolda çekilecek ıstırap, zehirle pişmiş aşın sebep olacağı sıkıntıya eş bir ıstıraptır. Maddi şekilciliğe karşı daima manayı

önceleyen şair son mısra da “Dilsizce, yalnız Allah demeye kimler gelir” derken, sessiz sedasız sadece Allah’ı zikretmekte ve âdetâ bizi Allah bilsin yeter tavrıyla yine manaya talip olma duruşu sergilemekte ve insanları buna davet etmektedir.

6.2. Manaya Doğru Yolculuk

Kaldırımlar şiiri Necip Fazıl Kısakürek’in kendisini aradığı mana yolculuğunun bariz bir şekilde görüldüğü şiirlerinin başında gelir. Şair sürekli olarak bir arayış içindedir. Maddenin ötesindeki manayı, görünenin arkasında var olan ve zahiren görünmeyen hakikati aramaktadır.

Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;

Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.

Yolumun karanlığa sapanan noktasında,

Sanki beni bekleyen bir hayâl görüyorum. (Kısakürek, 2017: 156)

Necip Fazıl şiirin ilk dördlüğünde yalnızlık içinde bir sokak ortasında yürümektedir. Bu yürüyüşte arkasına bakmayan şair, yolunun karanlıklara yönelen kısmında kendisini bekleyen bir hayalden bahsetmektedir. Bu hayalin mahiyeti şairin muhayyilesinde saklıdır.

Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık;

Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.

İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık;

Biri benim, biri de serseri kaldırımlar. (Kısakürek, 2017: 157)

Şairin yolculuğu ikinci dördlükte de devam etmektedir. Bu mısralar, şairin yolculuğunun güneşin ıslıl ıslıl parıldadığı gündüz vaktinde değil, kara bulutlarla kaplanmış gece vaktinde geçtiği izlenimini vermektedir. Şair burada karanlıklar içinde yürürken herkesin uykuda olduğu sadece kendisinin kaldırımlar üzerinde uyanık olduğunu belirtmektedir. Şairin yolculuğunun soğuk ve karanlık bir gecede geçmesi, aslında belirsizlikler ve keşmekeşlikler içerisinde manayı aramanın yani hakikat yolcusu olmanın zorluğuna işaret etmektedir. Ayrıca burada işlenen yalnızlık imajında, her insanın kendi içine doğru olan hakikat yolculuğunda da yalnız oluşuna bir işaret vardır.

İçimde damla damla bir korku birikiyor;

Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler...

Üstüme camlarını, hep simsiyah, dikeyor;

Gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi evler. (Kısakürek, 2017: 157)

Şair, soğuk ve karanlık gecede yürürken birtakım teşbihler yaparak içine düştüğü korku hâlini anlatmaktadır. Devler tarafından sokakların başının kesildiği, evlerin karanlık pencerelerinin ise gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi gözlerini şaire diktiği ifade edilirken, korku verici ve yolları kesici varlık ve kapalı karanlık mekânlarla şairin içine düştüğü çıkmazlar ortaya konulmaktadır. Aynı zamanda kör bir ev imajıyla şair, sanki gönül dünyasının o anda karanlıklar içinde kaybolduğu, hakikat nurundan mahrum kaldığı düşüncesine kapı aralamaktadır. Bu tablonun ürkütücülüğü insanın içindeki hakikat yolculuğunda nefsiyle olan mücadelesinin çok çetin olduğunu nazara sunmaktadır.

Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;

Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.

Kaldırımlar, duyulur, ses kesilince sesi;

Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır. (Kısakürek, 2017: 157)

Şair, hakikat yolculuğundaki yalnızlığını kaldırımlara benzetmekte ve kaldırımlardaki yalnızlıkta bir bakıma kendisini bulmaktadır. “Çilekeş yalnızlara” anne rolü biçtiği kaldırımlarda anne şefkati sıcaklığını duymakta ve belki de bu duyguya sarılmaktadır. Nitekim yalnızlığını bir nebze olsun hafifleten, içinde bir insan misali yaşayan yine kaldırımlardır. Kısacası kaldırımlar bu yalnızlığa yoldaş olan sestir ve şairin içinde kıvrılan, seslerin çıkmasını sağlayarak sessizlikleri bozan, yalnızlığını gideren bir lisandır.

Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta;

Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum!

Aman, sabah olmasın, bu karanlık sokakta;

Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum! (Kısakürek, 2017: 157)

Bir önceki dörtlükte kaldırımlara anne teşbihiyle yaklaşan şair bu dörtlükte de bunu sürdürmekte ve bu yalnızlıktan yorgun düşmüş ruhuna kaldırımlardan, çocuğa süt veren anne misali gıda almaktadır. Son iki mısra da karanlık olarak bahsettiği sokakların kasveti, şairin iç dünyasındaki buhranlara benzemektedir. Fakat karanlık ve zorlu da olsa, hakikat yolculuğunun sonunda aydınlığın olduğu bir gerçektir.

Ben gideyim, yol gitsin, ben gideyim, yol gitsin;

İki yanımdan aksın, bir sel gibi fenerler.

Tak, tak, ayak sesimi aç köpekler işitsin;

Yolumun zafer tâkı, gölgeden taş kemerler. (Kısakürek, 2017: 157)

Şair; “Ben gideyim, yol gitsin, ben gideyim, yol gitsin” mısrayla yolculuğunun hiç bitmemesini arzulamaktadır. Kaldırımlar üzerinde dizili olan gece lambalarının, yağmurun oluşturduğu seller gibi ona arkadaşlık etmesini istemektedir. Gecenin ıssızlığında ayak seslerini belirgin bir şekilde köpeklerle duyurmaktaki mana, şairin hakikat yolculuğunda kararlılığına ve adımlarını emin bir şekilde atmasına işarettir. Şairi bu kararlılığın sonunda bekleyen zafer anıtı ise gölgeden taş kemerlerdir. Bu taş kemerler İslam kültüründeki mimari eserlerde bulunan yapıları çağrıştırmaktadır. Ayrıca aç köpek imajı ile nefse, nefsin doyumsuzluğuna atıf yapılırken, gölgeden taş kemerler ile insanın karanlık ve donuk yönüne, yani olumsuz taraflarına, hakikate kapalı olan taşlaşmış kapkara yüreğine işaret edilmektedir.

Ne sabahı göreyim, ne sabah görüneyim;

Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları!

Islak bir yorgan gibi, sımsıkı bürüneyim;

Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları. (Kısakürek, 2017: 158)

Necip Fazıl'ın ruh dünyası daima karanlıklardaki vakur ve sert havanın duruşundan izler taşımaktadır. Çünkü şairin benliğindeki keşmekeşler gün ışığına değil gece karanlığına benzemektedir. Bu yüzden bu dizelerde ifade ettiği gibi ne sabahı görmek ne de sabah görünmek istemeyen şair, dörtlüğün son iki mısraında kaldırımlarda bulduğu anne şefkatini bu defa da karanlıklardan beklemekte ve karanlıkları bir yorgan gibi üzerine örtmek istemektedir. Zira şairin ruh hâli buhranlarla doludur, bu duruma yakışan imge ise karanlıklardır.

Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya;

Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi.

Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,

Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi... (Kısakürek, 2017: 158)

Bir önceki dörtlükte karanlıkları bir yorgan gibi üzerine örtmek isteyen şair, bu mısralarda karanlıkları yorgan yaptığı gibi kaldırım taşlarını da yatak yapmak suretiyle, alnındaki ateşe çareyi buz gibi kaldırım taşlarında aramaktadır. Yatağını ve yorganını bulduktan sonra, sokakların sessizlik içinde bir uykuya dalması gibi şair de hakikat yolculuğunda bu uyku misali ölmeyi istemekte, yani aslında yeniden dirilmek arzusunu dile getirmektedir. Buradaki ölüm teması İslam inancında ölümle beraber yeniden diriliş gerçeğini akla getirmektedir.

Başını bir gâyeye satmış kahraman gibi,

Etinle, kemiğinle, sokakların malısın!

Kurulup şiltesine bir tahtirevan gibi,

Sonsuz mesafelerin üstünden aşmalısın! (Kısakürek, 2017: 159)

Şair, kaldırımların ikinci şiirinin ilk dörtlüğünde kendisine koyduğu hedefle ilgili anlatımlara yer vermektedir. Sokaklar nezdinde hakikate giden yolu vurgulayan şair, varmak istediği gayeye bütün varlığını feda etmekten çekinmeyen bir kahraman edasındadır. Şair tüm benliğiyle hakikatin “malı” olduğunu ifade ettikten sonra, bir tahtirevan üzerinde gidercesine önündeki uzun mesafeleri aşmak niyetindedir.

Fahişe yataklardan kaçtığın günden beri,

Erimiş ruhlarınız bir derdin potasında.

Senin gölgeni içmiş, onun gözbebekleri;

Onun taşı erimiş, senin kafatasında. (Kısakürek, 2017: 159)

Bu dörtlükte şairin hakikat yolculuğuna çıkmadan önceki bohem hayatının “fahişe” ifadesiyle yerildiğine şahit olmaktayız. “Fahişe yataklardan kaçtığın günden beri” diyerek bohem hayatından sıyrıldığı günden beri ruhunun bir derdin potasında eridiğini ifade etmektedir. Şairin duçar olduğu bu dert, İslam hakikatini içinde barındıran sonsuzluğa ulaşmak derdidir. Devamında gelen mısralarda, yine karanlıkta üzerinde yürüdüğü kaldırımlarla hemhal olmasına teşbihle, ruhunun topyekûn hakikatin içinde erimesi anlatılmaktadır.

İkinizin de ne eş, ne arkadaşınız var;

Sükût gibi münzevî, çığlık gibi hürsünüz.

Dünyada taşınacak bir kuru başınız var;

Onu da, hangi diyar olsa götürürsünüz. (Kısakürek, 2017: 159)

Kaldırımların can acıtan yalnızlığıyla kendi benliğini özdeşleştiren şair ne eş ne de arkadaşının olmadığını söylerken, çalışmamızın “nefis” kısmında yer verdiğimiz “Geçilmez” şiirinde, “Bu kapıdan kol ve kanat kırılmadan geçilmez/Eşten, dosttan, sevgiliden ayrılmadan geçilmez” (Kısakürek, 2017: 134) şeklinde ifade ettiği hakikat yolculuğuna koyulurken geçilecek kapıdan, eş, dost ve sevgiliden vazgeçmeden girilemeyeceği gerçeğine benzer bir yaklaşımı sergilemektedir. Şair kaldırımlarla beraber öyle bir yalnızlık içindedir ki, bir sükût gibi insanlardan uzaktadır ve o nispette çılgılık misali hürriyeti yaşamaktadır. Ruhunun mana âlemindeki yolculuğundan kendisini alıkoyacak engellerden sıyrılmanın verdiği hürriyet, ona hakikatin peşinde istediği yere gitme salâhiyeti kazandırmıştır. Başını hangi diyar olsa götürmekteki kasıt da bu gerçeğe işaret olsa gerektir. Zira nefis ve benlik, madde ve dünyalıklar itibarıyla bütün yüklerinden kurtulmuş ve bir tüy kadar hafiflemiş biri olarak şair, artık istediği diyara gidebilecek, gayb âleminin sırlarına vakıf olabilecek durumdadır.

Yağız atlı süvari, koştur, atını, koştur!

Sonunda kabre çıkar bu yolun kıvrımları.

Ne kaldırımlar kadar seni anlayan olur,

Ne senin anladığın kadar, kaldırımları... (Kısakürek, 2017: 159)

Dünyada insan için tüm yolculukların sonu kabirdir. Şairin yağız atlı bir süvariye benzettiği kendisi için de bu gerçek vakidir. Karanlıklar içinde buz gibi kaldırımlar üzerinde uzun mesafeleri aştıktan sonra yolun kıvrımlarının kendisini ulaştıracağı nihai nokta mezardır. Kendini yağız bir at üzerindeki süvari, yani bu kötü, meşakkatli ve fani dünyanın yolcusu olarak gören şair, bu yolun kıvrımlarının kabre, öte âleme çıktığını söylemekte, sonunda varılacak yerin hakiki âlem olduğuna işarette bulunmaktadır. İşte bunun şuurunda olan şair hakikat yolculuğunda her şeyi bıraktıktan sonra kendisine arkadaş olarak seçtiği kaldırımların kendisini en iyi anlayacak bir sırdaş olduğunu, kaldırımları da kendisinden başka anlayacak kimsenin olamayacağını ifade etmektedir.

Bir esmer kadındır ki, kaldırımlarda gece,

Vecd içinde başı dik, hayalini sürükler.

Simsiyah gözlerine, bir ân, gözüm değince,

Yolumu bekleyen genç, haydi düş peşime der. (Kısakürek, 2017: 160)

Şairin gece karanlığında kaldırımlar üzerindeki yolculuğu devam etmektedir. Betondan duvarların ördüğü kalabalık büyük şehirlerde, insanların bu kalabalığa karşın içinde bulunduğu yalnızlık tıpkı şairin mana yolculuğundaki ruhi yalnızlığını anlatır. Karanlıkları esmer bir kadına benzetirken ondaki vecd hâlini ve kararlı duruştan kendi içindeki mana yolculuğu rolüne bir pay çıkarmaktadır. Gecenin karanlığında kendisini çağıran hayal, aslında hakikatin şairi kendisine çağırmasına bir işarettir.

Ondan bir temas gibi rüzgâr beni bürür de,

Tutmak, tutmak isterim, onu göğsüme alıp.

Bir türlü yetişemem, fecre kadar yürür de,

Heyhat, o bir ince ruh, bense etten bir kalıp. (Kısakürek, 2017: 160)

Bir önceki dörtlükte karanlıklar içinde peşinden gittiği hayale bu kıtada yaklaşan şair, ona tutunmak ve bırakmamak arzusundadır. Fakat karartıyı ufuk çizgisine kadar takip etmekte ve bir türlü yetişememektedir. Ufku ince bir ruh, kendisini de etten bir kalıp olarak niteleyen şair, bu dörtlükte takip ettikçe uzaklaşan ufuk çizgisiyle ulaşmak istediği hakikate giden yolun uzunluğuna dikkat çekmektedir.

Arkamdan bir kahkaha duysam yaralanırım;

Onu bir başkasına râm oluyor sanırım,

Görsem pencerelerde soyunan bir karaltı.

Varsın, bugün bir acı duymasın gözyaşından;

Bana rahat bir döşek serince yerin altı,

Bilirim, kalkmayacak, bir yâr gibi başımdan... (Kısakürek, 2017: 160)

Şair kaldırımlar üçlemesini tamamladığı bu son üçer mısralık kıtalarda, karanlıklar içinde geçen yolculuğunu, sesler ve hayaller arasındaki yürüyüşünü noktalamaktadır. Asıl karanlığın ise öldükten sonra kabirde olacağını ve bir uçurum gibi insanı içine alacağını “Bilirim, kalkmayacak, bir yâr gibi başımdan” mısrasıyla ifade etmektedir.

6.3. Manayı Kendi İçinde Aramak

Hakikate talip olan şair, manaya giden yolun başlangıcının insanın içinde yani kendi benliğinde olduğunu bilmektedir. Zira Allah bir ayette: “İnsan için ancak çalıştığı vardır.” (Necm, 53/39) diye buyurmaktadır. Dolayısıyla insan hedefine ancak kendi öz gayreti ile ulaşabilecektir.

Düşün o divâneyi “her şey içimde” diyen;

Ateş denilse yanan, su denilse eriyen... (Kısakürek, 2017: 89)

Şair hakikatin peşine düşen mana âleminin yolcusunu “divane” olarak nitelendirdiği bu beyitte, her şeyin insanın içinde yani ruhunda olduğunu belirtmektedir. Maddi görünüşleri aşır hakikati yani manayı arzulayanlar divane gibi görünse de gerçek akıllılar onlardır. Üstelik bu öyle bir divanelik ki bir nevi kendinden geçme hâlidir. İkinci mısra da “Ben” şiirinde ifade ettiği “haritada deniz görüp de boğulmak” misali ateş sözcüğünü duyduğunda yanan, su kelimesinde eriyen hassas bir ruh yapısına işaret etmektedir.

6.4. Manayı Ötelerde Aramak

Necip Fazıl’a göre şair, dünyanın maddi boyutuna takılıp kalan değil; daima öteleri gözleyen, metafizik alemi tasavvur eden ve nihayet hakikati arayan insandır.

Ben şairim, gâibi kurcalayan çilingir;

Canlı cenazelerin başında Münker-Nekir...(Kısakürek, 2017: 90)

Necip Fazıl, Çile adlı şiir kitabının Poetika kısmında, şiirin ana gayesinin, mutlak hakikati usullerin en ince ve en giriftiyle aramak olduğunu ifade etmektedir(Kısakürek, 2017: 476). Bu bağlamda şair de mutlak hakikatin arayıcısıdır. “Ben şairim, gaibi kurcalayan çilingir” mısraı da bu gerçeğe işaret eder. Gaipten kasıt hakikattir. Hakikati aramak yolunda olduğunu söyleyen şair ikinci mısrada, hakikatten habersiz yaşayan insanları aslında yaşamıyor kabul etmekte, aynı zamanda Munker-Nekir meleklerinin kabirdeki sorgu sırasında ölüye yaşattığı zorluğun benzerini âdeta canlı cenaze konumundaki bu tür insanlara da yaşattığını dile getirmektedir. Maddi âleme takılıp kalmak suretiyle hakikati düşünmeyen ve ona kafa yormayanları, mana âlemini araştıran, kurcalayan kendi tavrı bizzat rahatsız etmektedir.

Diyorlar bana: Kalsın şiir de söz de yerde!

Sen araştı, göklere çıkan merdiven nerde? (Kısakürek, 2017: 38)

Şairin zihni hep manayı aramak gayretindedir. Çünkü onun için mana âleminin sırlarına vakıf olmaktan başka bir gaye yoktur. Çile şiirinde “şairliği cüceye” veren ve gözünün büyük sanatkârlıkta, yani Allah’a hakkıyla kul olmakta olduğunu söyleyen şair; bu şiirde de yine söz ve şiiri yerde bırakıp gökleri, yani gerçek hakikati aramak isteğini dile getirmektedir. Onun için yalnız hakikate ulaşmak makbul bir eylemdir, bunun dışındakiler yine bir şiirinde belirttiği gibi “çelik-çomak” oyunu kabilinden gereksiz işlerdir.

Her şeyde bir tükeniş, her oluştta bir bitiş;

Gökten ses: Ölümsüzler kfilesine yetiş! (Kısakürek, 2017: 454)

Şair, hakikatin dışında her şeyin bir tükeniş ve bitiş içinde olduğunu belirtirken faniliğin kaçınılmaz bir hâl arz ettiğine dikkat çekmektedir. İnsan için ebedi âleme taalluk etmeyen her şeyin tükenmeye mahkûm olduğunu ifade eden şair, bu durum karşısında insanı göklerden çağıran bir ses olduğunu söylemektedir. Göklerden gelen sesle işaret edilen Allah’ın vahyi olabileceği gibi, keşif ve ilham eseri olarak kulun kulağına ve gönlüne ilâhî hitabın ulaşması da olabilir. Bu sesin ölümsüzler kfilesine yetiş demesi, hakikat yolunun yolcularından olmak gerektiğine yapılan vurgudur.

6.5. Yaşanmamış Sayılan Yıllar

Necip Fazıl, Abdulhâkim Arvasi ile tanıştığı ve hakikati bulduğu zamana kadar geçen süreyi âdeta yok saymaktadır. Şairin bütün benliğiyle mana âleminin sırlarına ermek gayesini de bu aşamadan sonra gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Tam otuz yıl saatim işleşi ben durmuşum;

Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum... (Kısakürek, 2017: 35)

Şair, İslami hassasiyetten yoksun kaldığı dönemleri yaşanmamış kabul eder. Ona göre insan için hakikat sırrına eremeden yaşadığı zamanlar yok hükmündedir. “Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum” ifadesinde insanoğlunu var eden gerçeği bilmemenin durumunu, gökyüzünde uçtuğu hâlde ondan habersiz olan uçurtmanın hâline benzetmiştir. Uçurtma gökyüzünde uçar, fakat onu bilmez, çünkü cansızdır. İşte insan, içinde bulunduğu mana ve hakikatten habersiz ise uçurtma gibi cansızdır, yani yaşamıyordur. Necip Fazıl’ın bu beytinde kendisiyle ilgili ifade ettiği mana Klasik Türk Edebiyatı şairlerinden Hayâlî Bey’in,

Cihân-ârâ cihân içindedir ârâyı bilmezler

O mâhiler ki deryâ içredir, deryâyı bilmezler. (Hayâlî, 1992: 107)

beytinde genel bir bakış açısı ile anlatılmaktadır. Hayâlî Bey, kâinatı yaratan Allah'ın bütün tecellileriyle kâinatta olduğunu fakat gaflet içinde olan insanların hakikati görmediklerini belirtirken, bu durumu denizin içinde olup da sudan ve denizden habersiz olan balığın durumuna benzeterek anlatmaktadır. Necip Fazıl'da otuz yaşına kadar olan hayat serüvenini, hakikatin içinde bulunduğu hâlde ondan habersiz bir şekilde geçirdiği için yaşanmamış kabul etmektedir.

6.6. Hakikat Yolunda İlerleyenlerin Manen Desteklenmesi

Gayesi hakikate ulaşmak olanların destekçisi, Hakk ve hakikatin sahibi olan Allah'tır. İslam tarihi, doğru yolun yolcularının hiçbir zaman yalnız kalmadığına, daima Allah'ın yardımıyla desteklendiklerine dair örneklerle doludur.

“Feza (uzay) Pilotu” şiiri Necip Fazıl Kısakürek'in, maddeci zihniyetin akli putlaştırır derecede yüceltmesine karşın, asıl kuvvetin manada olduğunu vurguladığı eseridir.

Bir pilot imajıyla yirminci asrın, bilim ve akli her şeyin üstünde tutan insanına seslenen şair, teknolojik olarak yaşanan gelişmelerin Allah'ın koyduğu yasaları değiştiremeyeceğini ve bunlara engel olamayacağını vurgulamaktadır.

Yirminci asrın ablak yüzlü feza pilotu!

Buldun mu Ay yüzünde ölüme çare otu?

Bir odun parçasına at diye binen çocuk!

Başında çelik külâh, sırtında plastik gocuk.

Uzakları yenmiş Fâtih edasındasın!

Dipsizliğin dibini bulmak sevdasındasın!.. (Kısakürek, 2017: 410)

Şair burada, bir çocuğun odun parçasına at diye bindiği zamanki gerçek dışı sevince benzeyen ve adeta hayal âleminde yaşayan maddeci insandaki gayesizliğe işaret etmektedir. Bununla beraber bütün kâinatı yaratan Allah'ı inkâr ederek bir hedefe ulaşabileceğini sanmak gibi yanlış bir zanda olduğunu belirtmektedir.

Allah'a dil çıkarır gibi küstah bir yarış...

Farkında değilsin ki, Ay dünyaya bir karış. (Kısakürek, 2017: 410)

Olayların manasını görmeyip sadece maddi planda değerlendirerek her şeyin akıl unsurunun bir eseri olduğunu sanan insan tipinin; “Allah'a dil çıkarır gibi küstah bir yarış” içinde olduğunu ifade ederken “Farkında değilsin ki, Ay dünyaya bir karış” dizesiyle maddeci insanın akla biçtiği bütün üstün rollere rağmen hakikati göremediğini vurgulamaktadır.

Fezada milyarlarca ışık yılı, mesâfe;

Seninki, saniyelik zafer, ilmî hurâfe! (Kısakürek, 2017: 411)

Şair, Allah'ın uzayda yarattığı milyarlarca varlığa nispetle, feza pilotunun bu varlıkların belki milyarda birini keşfiyle sergilediği zafer tavrının esasen hakikatten uzak hurafe bir ilimden farksız olduğunu dile getirmektedir.

Kavanozda, kendini deryada sanan balık;

Ne acı vahşet, mağrur ilimdeki kabalık; (Kısakürek, 2017: 411)

Şair bu dizelerde, bir kavanozda bulunan az miktardaki suyun içinde yaşayan balığın, kavanozun dışındaki dünyadan habersiz, her şeyi o kavanozdan ibaret sanması gibi maddeci aklın da bütün mana hakikatlerinden habersiz yaşadığını vurgulamaktadır. Olup bitenleri gözüyle gördüğü dünyadan ibaret sayarak bununla mağrur olmasını son derece trajikomik ve o nispette acı bir vahşet olarak nitelendirmektedir.

Fezada “Allah diye bir şey yok” iddiası!!!

Gel gör, kaç füzeye denk, bir müminin duası; (Kısakürek, 2017: 411)

Necip Fazıl Kısakürek bu dizelerle belki de şiirlerinde ifade ettiği bütün bir manayı özetlemiştir. Uzayda Allah hakikatinin olmadığını iddia eden maddeci insana karşı, bir Müslümanın duasının rakamlarla ifade edilemeyecek kadar çok füzeden daha etkili olduğunu söylerken aslında mecazi bir anlatımla, bir müminin duasının Allah’ın izniyle bütün bir madde alemini berhava edecek tesirde olduğunu ifade etmektedir. Şairin dua ve füze kıyası mecazi bir ifadedir. Zira mananın üstünlüğü, kıyası kabil olmayan bir gerçektir.

Rafa kaldırmak için ruhlarını dürdüler,

Güneş diye kalpteki güneşi söndürdüler.

Bilmediler; kalbtedir, kalbtedir asıl feza;

Kalbtedir, ölümsüzlük kefilî kutsî imza. (Kısakürek, 2017: 411)

Şair hakikatin ruhlara ulaşmaması için maddeci aklın insan benliğini manadan uzak tuttuğunu ve maddi güneşi gösterip asıl aydınlık ve kurtuluş kaynağı olan kalpteki ışığı kararttıklarını vurgulamaktadır. Şair, uzayda insanlık adına gelişme arayanların, hakikatte insanlığa bu dünyada terakki, ahirette de ebedi kurtuluş sağlayacak olan sonsuz fezanın hakikatini içinde barındıran kalp olduğunu görmediklerini ifade etmektedir. Hâlbuki kalp Allah’ın arşı ve evi olarak görülmüş, Allah Teâlâ hiçbir yere sığmamış, mümin kulunun kalbine sığımıştır (Aclûnî, 2001: II/229). Dolayısıyla kalp ilâhî hakikatleri kavrama ve Allah’ı tanıyıp O’na aşk ile ulaşma noktasında fezadan çok daha muazzam bir genişliğe sahiptir.

Sayıdan sonsuzluğa sınıf geçirtecek not;

Bizdedir ve bizdedir Arş’a giden astronot.

Ve mekândan arınmış ve zamandan ilerde,

Fezayı teslim alma sırrı bizimkilerde. (Kısakürek, 2017: 411)

Şair bu bölümde dünyevi birtakım ilerlemeleri başarı olarak görenlere hitap etmekte, asıl başarı ve ilerlemenin “biz” diye kişiselleştirdiği hakikatin sırrına ermek ve Allah’ın emir ve yasaklarına uymak gayretinde olanlarda olduğunu ifade etmektedir. Çünkü maddi ilerleme fani âlemin kısa hayatıyla ilgiliyken, manevi terakkinin hem dünyaya hem de ahirete müspet yönde taalluk eden tarafları vardır.

Bizimkiler ışığa gem vurur da binerler;

Yerden göğe çıkmazlar, gökten yere inerler... (Kısakürek, 2017: 411)

Necip Fazıl şiiirinin son iki mısraında uçak veya benzeri bir araca binerek bununla küstah bir tavır sergileyen maddeci zihniyetle âdeta alay etmektedir. Onların bu araçlarına nispetle, “Bizimkiler ışığa gem vurur da binerler” demek suretiyle, hakikat yolcusunun adeta ışığa hükmedeceği şeklinde mecazi bir ifadeyle kimin önde veya kimin üstün olduğunu çarpıcı bir tarzda ortaya koymaktadır.

Yokuşlar kaybolur, çıkarız düze,

Kavuşuruz sonu gelmez gündüze,

Sapan taşlarının yanında füze,

Başka âlemlerle farkımız bizim. (Kısakürek, 2017: 412)

Dörtlükte, imtihan dünyasında olan insanın hakikate ermek yolunda önüne çıkan engellerin bir gün kaybolacağı ve nihayetinde artık gecesi olmayan bir gündüze, yani ebedi kurtuluşa kavuşacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca teknolojik olarak gücü elinde bulunduranlara karşı, manevi kuvvete malik olan Müslümanın, maddi imkânsızlıklara rağmen mutlaka kazanacağı ifade edilmektedir. Hakikat yolcusunda bulunan bu manevi kuvvetin, diğer insanlarla arasındaki en büyük fark olduğu belirtilmektedir.

Kesildi mi yoksa ardı, arkası,

Nur diyarından kol kol gelenlerin?

Yetmez mi ampulün nura cakası,

Başları dönmez mi gökdelenlerin? (Kısakürek, 2017: 276)

Şairin nur diyarıyla kastettiği Allah’ın emir ve yasaklarına uygun bir hayat yaşayanların, İslam ve iman nuruyla aydınlananların hayat tarzı ve mekânı olabileceği gibi, İlâhî nurlara gark olanların yaşadıkları mana âlemi de olabilir. Şiirde artık bu manaya kıymet verenlerin tükendiği ya da azaldığı vurgusu vardır. Diğer taraftan bir ampulün parlaklığına hayran olanların Allah’ın sonsuz nuru karşısındaki gafletlerini anlatan şair, Allah’ın verdiği akıl ve güçle insan tarafından yapılmış olan yapıların Allah’ın sonsuz kudreti karşısındaki küçüklüğüne dikkat çekmektedir.

Alırken dilenciyim, verirken de borçluyum;

Kalmadı eşya ile aramda hiçbir uyum. (Kısakürek, 2017: 308)

Şair, ruhunun içinde bulunduğu melankolik hâlin bir tezahürü olarak dikkat çekici tezatlarla dolu metaforları barındıran anlatımlar ortaya koymaktadır. Nitekim yukarıdaki ilk mısra da “Alırken dilenci” ve “verirken borçlu” olmak gibi ifadeler içinden çıkılması zor bir durumla beraber insanın ne yapacağını bilememesi anlamına da gelmektedir. Nitekim şair ne yapacağını bilemez bir hâldedir ve dünyaya ait ilgisi ve uyumu da kalmamıştır. Çünkü şairin benliği madde-mana çatışmasının alanı durumundadır.

Takılıyor yerdeki gölgelere ayağım;

Sanki arz delinecek ve ben yutulacağım.

Bana yanmak düşüyor, yangın görsem resimde;

Yaşıyorum zamanın koptuğu bir kesimde. (Kısakürek, 2017: 308)

Daha önceki şiirlerinde de ruhu hakikatin peşinden gitmek için can atarken, buna mukabil ayağının yerdeki gölgelere takıldığından yakınan şair bu duruma yine vurgu yapmaktadır. Şair, mana âlemini arzularken nefsi onu, dünyanın maddi tarafının boyunduruğu altına almak istemektedir. Hakikat yolculuğunda sürekli engellerle karşılaşan şair bazen dünyada bir delik açılıp da o boşluğa düşeceği hissine kapıldığını ifade etmektedir. “Takvimdeki Deniz” şiirinde, takvim üzerindeki bir denizin içinde boğulur gibi olan şair, burada resimde bir yangın görse, kendisini yakacak gibi olduğunu söylerken, hassas ve her şeyden irkilen ruhunu anlatmaktadır. Yaşadığı zamanın ise sayılarla ifade edilen süreçlerin dışında bir zaman dilimi gibi alışılmışın dışında bir hâlde olduğunu ifade etmektedir.

Sonsuzu nasıl bulsun, pöste ki sayan deli?

Kendini kaybetmek mi, visalin son bedeli?

Mahrem çizgilerine baktıkça örtünen sır;

Belki de benliğinden kaçabilene hazır. (Kısakürek, 2017: 233)

Şair, dünyanın gereksiz işleriyle uğraşanların, olayların maddi boyutundan sıyrılmayanların sonsuzu bulamayacağını ifade ederken, sevgiliye yani hakikate ulaşmanın ancak kendinden geçmekle mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Sevgiliye ulaşmak yolunda ödenen bedellerin en sonuncusu kendini kaybetmektir. Zahiren kendini kaybetmek olan bu durum, hakikatte kendini bulmaktır. Hakikatin sırlarına vakıf olmak, insanın kendisinden yani onu gerçeğe ulaşmaktan alıkoyacak şeylerden kaçabilmekle mümkündür. Aynı şekilde visal/vuslat kişinin aklını devre dışı bırakıp bir mecnun misali aşk ve gönlüyle hareket etmesiyle, daha da ötesi kişinin kendinden vazgeçmesiyle gerçekleşebilecektir. Dolayısıyla vuslata ermek için bedel olarak en değerli varlığın, yanı canın feda edilmesi gerekmektedir.

Zonklayan başım benim, kan pıhtısı cerahat;

Ona yastıkta değil, secde yerinde rahat...(Kısakürek, 2017: 286)

Mananın peşinden koşan ve bu uğurda büyük ıstıraplara duçar olan şairin başı, çileler içinde acı çekmektedir. Bu hâlde çareyi ise başını yastığa koyup uyumakta değil, namazda secde hâlinde Allah’a sığınmakta bulmaktadır. Zira secde, Allah’a en yakın olunan hâldir. Bu anlamda kişi rahat ve huzura, yastıkta değil, tasavvuftaki kurbîyet makamını temsil eden secde yerinde ermektedir.

Beni zaman kuşatmış, mekân kelepçelemiş;

Ne sanattır ki, her şey, her şeyi peçelemiş...

Perde perde verâlar, ışık başka, nur başka;

Bir ânlık visal başka, kesiksiz huzur başka. (Kısakürek, 2017: 233)

Şair bu dörtlükte Allah’ın her şeyi kuşatan yaratma sanatının mükemmelliğine vurgu yapmaktadır. Zaman ve mekânın kuşatması altında olduğunu dile getiren şair, “her şeyin her şeyi peçelediği”, yani örttüğünü ifade etmektedir. Bunun yanı sıra “verâların perde perde olduğu”, yani ötelerin hicaplarla kaplandığını belirtmekte, varlık ve olayların ardındaki hikmet ve hakikatin perdelenmesine ve ancak manaya, hatta kemâle ermek suretiyle bu perdelerin aralanacağına işarette bulunmaktadır. Yine her şeyde kutsi bir başkalık, her zerrede Yaratanın nurundan akisler ve bunların kendisine hissettirdiği kesintisiz huzurun olduğunu anlatmaktadır.

Renk, koku, ses ve şekil, ötelerden haberci;

Hayat mı bu sürdüğün, kabuğundan, ezberci? (Kısakürek, 2017: 233)

Necip Fazıl'ın öteleri arayan ruhu, “renk, koku, ses ve şekil” gibi zahiri şeylerde mana âleminin izlerini görmektedir. Maddeyi geçip manayı bulamayan, iç muhtevadan habersiz işin kabuğuyla alakadar olan insan tipini yererek onların yaşadıklarının hayat olmadığını, olaylara bakışlarının da kuru ezbercilikten öteye geçmediğini ifade etmektedir.

6.7. Her Şeyin Manaya İşaret Etmesi

Dünyada var olan tüm varlıklar kendi lisan-ı hâlleriyle Allah'ın varlığını ispat etmektedir. Bunu görebilmek için derin bir mana bilincine sahip olmak gerekmektedir. Necip Fazıl şiirlerinde bu hakikate sıkça vurgu yapmış bir şairdir.

Renkte, seste, ışıktaki her şeyde bir ihtizaz;

Her şeyde bir titreşim, zikir, fikir ve niyaz... (Kısakürek, 2017: 374)

Şair bütün varlıkların Allah'ı zikrettiğini, onu andığını ifade ettiği bu şiirinde her şeyde bir ihtizaz (titreşim) derken bütün mevcudatın kendi fitratlarıyla Allah'ı andıklarını vurgulamaktadır. “Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O’nu tesbih eder; O’nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihini anlayamazsınız. O halîmdir, bağışlayıcıdır.” (İsra, 17/44) şeklindeki ilâhî buyruğu da bu hakikati perçinlemektedir.

İnsan, yaklaştığınca yaklaştığından ayrı;

Belli ki; yakınımız yoktur Allah’tan gayrı... (Kısakürek, 2017: 41)

Necip Fazıl Kısakürek’in şiirlerinde vurgu yapılan konu daima maddi boyutun sahteliği mana boyutunun gerçekliği üzerinedir. Nitekim bu şiirde de bunu görmek mümkündür. Dünyada insan için gerçek manada bir yakınlığın olmadığı, yakın gibi görünen her şeyin yaklaştıkça bir hayal gibi uzaklaştığı, buna karşın sadece Allah'ın insana yakın olduğu gerçeği dile getirilmektedir. “Belli ki; yakınımız yoktur Allaktan gayrı” mısraında “belli ki” sözcüğünün kullanılmış olması şairin bunu tecrübe ettiğine delalet eder. Yani dünyada yakın gibi görünen her şey elden giderken, Allah'ın daima insana yakın olduğu ifade edilmektedir.

6.8. Daima Mananın Peşinden Koşmak

Necip Fazıl Kısakürek ömrünü, inandığı değerlerin ifade ettiği mananın peşinden koşarak ve bu uğurda türlü sıkıntılara göğüs gererek yaşamış olan bir şairdir. O bu mücadelesinde hiçbir zaman yılgınlık göstermemiştir.

Hakikat değişiyor daha bitmeden cümle;

Koşuyorum yetişmek için bütün gücümle... (Kısakürek, 2017: 318)

Bütün benliğiyle hakikatin peşinden koşan şair, ona ulaşmak için tüm kuvvetiyle mücadele etmektedir. Hakikatin değişiyor olması ve sonsuzluk âleminin bir tecellisi olması hasebiyle, şair insanların sürekli uyanık ve dinamik olması gerektiğine işaret etmektedir. Şair bu bilinçte olarak hakikate yetişmek yolunda sürekli koşmaktadır.

6.9. Manayı Aramada Yöntem

Necip Fazıl, İslam dini ve felsefeye dair, “Felsefe, hakikati başıboş bir merkezden yola çıkarak, sayılar boyunca “birçok”ta aramanın; din ise onu, tam bağlı olarak “Tek”i de bulduktan sonra “birçok”ta tefekkür etmenin müessesesi...” (Kısakürek, 2016: 163) demektedir. Yani felsefede önce arayış vardır ve bu arayışta akli esas olan felsefe, zahire bakarak ilk anda akla uygun görmediği bir şeyi reddetmektedir. Oysa akıl tek başına her şeyi kavrayacak bir niteliğe sahip değildir. Bu bağlamda akla biçilen rol son derece önem arz etmektedir. Zira insan aklın yanında kalp, sezgi ve ruh gibi unsurlarla bir bütünden oluşmakta ve Allah’ın vahyine ihtiyaç duymaktadır. Bütün her şeyi akılla kavrayacağını sanmak insanı büyük yanılgılara sevk edebilir. Dolayısıyla aklın üstesinden gelemeyeceği durumlarda insanın vahye, Allah kelimasına tabi olması gerekmektedir.

Allah’a hakikatten yola çıkmak, meşakkat;

Allah’tan yola çıkıp varılan şey, hakikat... (Kısakürek, 2017: 350)

Allah’ın varlığı, kâinattaki birçok işarete bakılarak ve araştırılarak bulunabilir. Fakat bunun meşakkatli bir yol olduğunu söyleyen şair, Allah’ın varlığını kabul ettikten sonra ona bağlı olarak kâinatı tefekkür etmeyi bizzat hakikatin ta kendisine varmak olarak görür. Sanki burada şair, görünenin ardındaki görünmeyene ulaşmanın meşakkatli bir yolculuk olduğunu, yani tasavvuftaki seyr-i sülûk yolculuğunu ve bunun zorluklarını ima etmekte, oysa Yaratan’dan hareketle yaratılan şeye varmanın bir hakikat olduğu gerçeğinin daha kolay ve anlaşılabilir bir vaziyet arz ettiğine atıfta bulunmaktadır. Hatta eşyanın da bir hakikati olduğu fikrine kapı aralamaktadır. Buna göre âdetâ üstteki mısra tarikat yolunu, alttaki mısra da şeriat yolunu ifade eder tarzda ortaya konulmuştur.

Allah’ı hakikate soran kafa ne sakat?

Hakikat de ne; Hakkın muradıdır hakikat. (Kısakürek, 2017: 309)

Şair, kâinatta her şeyin Allah’ın varlığını ispat ederken bu hakikati görmeyip, Allah’ın varlığını inkâr eden zihnin sağlıklı olmadığından bahsetmektedir. Bu tıpkı, küçük balığın büyük balığa, bana suyu gösterebilir misin? Sorusuna karşılık büyük balığın “Bana sudan başka bir şey göster de sana suyu göstereyim” misalindeki ibretlik olaya benzemektedir. Hakikat bizzat Allah’ın muradı, yaratma istek ve iradesidir. Zira Mutlak Varlık olan Allah Teâlâ, Hüsn-i Mutlak, Cemâl-i Mutlak ve Kemâl-i Mutlak sıfatlarının bir eseri olarak Hakk ismiyle âlemde tecelli etmiştir. Dolayısıyla hakikat Hakk’ın ta kendisidir.

6.10. Madde ve Mananın Tabiatta İç içe Olması

Madde ve mananın iç içe bulunduğu kâinatta, hakikatin önünde bir perde gibi duran madde, olayların sadece zahirine bakanlar için tek gerçek olabilmektedir. Oysa maddenin ardındaki gerçekliği görebilmek için, kuru şekilcilikten sıyrılıp ötelere bakmak gerekmektedir.

Ne varsa nakış nakış, tabiatta, maddede,

Gözlerimdeki nurun aksi, beyaz perdede... (Kısakürek, 2017: 187)

Necip Fazıl bu şiirinde, bütün bir kâinat çapında var olan maddenin, ruhun yanında bir ehemmiyete sahip olmadığını vurgulamaktadır. Gözlerle görülen maddenin bir mana ifade etmediği, bununla beraber aksi ve etkisi olan tek şeyin “nur” sözcüğüyle ifade edilen mana ve ruh olduğu ifade edilmektedir. Zaten şair daima, hadiselerin dış tarafıyla değil, asıl içe doğru ifade ettiği manasıyla

ilgilenmektedir. Şiirde aynı zamanda sanki ışık/nur olmadan renk ve nakışların görünmeyeceği, bunun için de gözdeki nura ve tabii ki güneş ışığına ihtiyaç olduğu ima edilmektedir. Daha da ötesi bu dizelerde âlemdaki bütün renk ve nakışların, beyaz perdeye akseden gözdeki nurun kaynağının ilâhî nur olduğu gerçeğine de bir işaret vardır. Bundan hareketle de “Allah göklerin ve yerin Nur’udur” (Nur, 24/35) ayeti akla gelmektedir. Dolayısıyla beyti bu yönden de değerlendirmek mümkündür.

Su kesiksiz hareket, zikir, ahenk, şırıltı;

Akmayan kokar diye esrarlı bir mırıltı. (Kısakürek, 2017: 191)

Şairin Çile adlı eserinde her birine “Su” ismini verdiği beyitlerden biri olan burada, suya bakışta bile farklı mana parıltılarının yansımaları görmek mümkündür. Şair, normal bir bakış açısının dışında suyun akışındaki manayı da çarpıcı bir şekilde ifade etmektedir. Bir yandan suyun akışında sade bir manzaranın ötesinde bir zikri ve ahengi anlatırken, diğer yandan normal fizik yasalarına atfen durgun suyun kokacağından hareketle yine suyun akışında bir gizem aramaktadır.

Su bir şekil üstü ruh, kalıplarda gizlenen;

Yerde kire battı mı, bulutta temizlenen... (Kısakürek, 2017: 193)

Şair, madde ve şeklin ötesindeki manayı aramaktadır. O mana ve ruh, şairin her bakışında ve her şeye bakışında kendini göstermektedir. Suyun akışı, kıvrım kıvrım akan bir sıvının manzarasından çok öte bir şeydir. “Su bir şekil üstü ruh, kalıplarda gizlenen” dizesinde suyun şekil üstünde bir manasının oluşuyla beraber, bulutlardan akan yağmurun kire baskın gelen ve onu temizleyen bir unsur olduğu vurgulanmıştır. Burada aynı zamanda suyun akışkan madde olması hasebiyle her kalıba girebilen şekil üstü bir yönü ile ruhun da her kalıba sokulabilen -ki başta insan bedenleri akla gelmekte- özelliği arasında ve şeffaf oluşları arasında bağlantılar kurulmuş, su ve ruh teşbihine yer verilmiştir.

Ruhum öz dünyasına kaçmak için gayrette;

Yalan dünyaya şimdi inmiş gibi hayrette... (Kısakürek, 2017: 250)

Necip Fazıl’ın şiirlerinde çoğunlukla dolaylı olarak dile getirdiği mana özlemi, bu şiirinde aleni bir şekilde ifade edilmektedir. “Ruhum öz dünyasına kaçmak için gayrette” mısraıyla şairin bütün hayat gayesinin ruhunu öz dünyasına, yani mana âlemine kavuşturmak olduğunu görmekteyiz ve bu mısra şu ana kadar şairin şiirlerindeki madde-mana çatışmasının çarpıcı bir örneği olarak durmaktadır. Özellikle “kaçmak” ifadesi şairin hasretini çektiği hakikatin önündeki engellerden, uzaklaşmak arzusunun derecesini ifade etmektedir. Son mısra ise hakikat yolculuğuna aşinalık kazanan ruhun dünyaya artık hayretle baktığı ifade edilmektedir. Bu dünyanın yalan olduğu hakiki âlem olan ahiretin asli vatanı olduğunu ifade eden şair, alışılmamış, garip bir yer ve gurbet olan bu dünyanın kendisini hayrete düşürdüğünü belirtmektedir.

Gönlüm uçmak dilerken semavî ülkelere;

Ayağım takılıyor yerdeki gölgelere... (Kısakürek, 2017: 251)

Şair bütün benliğiyle “semavi ülkelere” yani insan ruhunun ait olduğu yer olan mana âlemine kavuşmak istemektedir. Tabi bu isteğe insan nefsi ve dünyadaki maddi metalar engel olmaktadır. Gönlü mana âlemini dilerken, bedeni dünyadaki şeylere takılıp kalmaktadır. Burada “uçmak”

kelimesi gerçek anlamıyla uçma eylemini ifade edeceği gibi -eski Türkçedeki cennet anlamını da göz önüne alırsak- tevriyeli bir şekilde kullanılmıştır. Semavi ülkeler zaten ulvi âlemleri, yani cennetleri ifade etmektedir. Buna göre şair, gönlünün vahdet âlemine doğru uçmayı dilemesine karşın, ayağının bu gölge mesabesinde olan kesret âleminde takılıp kaldığını, bir bakıma bu kesret dünyasından henüz kurtulamadığını vurgulamaktadır.

6.11. Hakikatin İnsan Simasındaki Aksi

Hakikat yolcusunun tüm davranışları ve düşünceleri olumlu anlamda bir farklılık arz etmektedir. Bu farklılık kişinin simasına da yansımaktadır. Zira insanın iç dünyasında olup bitenler zahiri planda yüzünde de görülmektedir.

O yüz, her hattı tevhid kaleminden bir satır;

O yüz ki, göz değince Allah'ı hatırlatır... (Kısakürek, 2017: 94)

Şairin insan siması olan “yüz” imgesiyle anlatmaya çalıştığı, Müslümanım diyen birinin bu iddiasının sözde kalmayarak bütün hayatına teşmil etmesi gerektiğidir. Allah'ın emir ve yasaklarına gerçek manada uyan Müslümana bakıldığı takdirde, insana Allah'ı hatırlatacağı vurgulanmıştır. Müslümanın yüzüne bakıldığında simasında bütün hatların Allah'ın bir ve tek olduğu manasına gelen “tevhid” inancından izler taşıyacağını ifade etmektedir. Beytin ikinci mısraında ise Müslüman kişiyi görmenin insana derhal Allah'ı hatırlatacağı belirtilmektedir. Zira kişinin gönül dünyasındaki iman nuru yüzüne yansımakta, o yüze bakan ise o nurun sahibini hatırlamaktadır. Dolayısıyla insan yüzü gönlünün aynası olup, gönülde tecelli eden ilâhî nur ve hakikatler yüzde tezahür etmekte, o yüze bakan göze Allah'ın varlığını sezdirmektedir. Zaten tasavvufta yüz, vahdeti temsil etmekte, dolayısıyla yüze bakmak ilâhî birliği çağrıştıran tecellilere mazhar olmak demektir.

6.12. Kelimeler ve Mana

Necip Fazı Kısakürek, şiirlerinde manayı ifade ederken, kelimeleri de manayla bir bütünlük arz edecek şekilde ustalıkla kullanmıştır. Bununla beraber şairin üzerinde durduğu ve asıl önemsedığı husus muhteva, yani ruhtur. Şekle ise manayı ifadede mahir olduğu nispette kıymet hükmü vermektedir.

İman, ihlâs, vecd ve aşk bunlar birer kelime...

Kelimeyi boğardım verselerdi elime... (Kısakürek, 2017: 366)

Şair, hepsi birer dinî-tasavvufî kavram olan “iman, ihlâs, vecd ve aşk” kelimelerini temsil ettikleri manaya perde yapıp, bu konularda derinlemesine bir şuurun oluşmamasına tepki göstermektedir. Gerçek mana bilincine bu kelimelerin albenisi engel teşkil ediyorsa şayet, bu kelimeleri boğmak yönündeki tepkisini ortaya koymaktadır. Zira aslında kelimeler kabuktur, zarf gibidir. Önemli olan manadır, özdür, yani zarfın içindekidir. Manayı anlatmada, manevi hakikatleri ifade etmekte kelimeler yetersiz kalabilmektedir. Dolayısıyla şair, kelimelerdeki kifayetsizliğe de bir tepki göstermektedir.

6.13. Ölüm ve Ölümsüzlük

Bu dünyada fani olan insan, ölüm hadisesiyle beraber yeni bir merhaleye geçer. Bu merhale ölümsüz olan ahiret hayatının başlangıcıdır. Dolayısıyla hakikate ulaşmak arzusunda olan insan için ölüm olayı gerçek manada ölümsüzlüğün ilk aşamasıdır.

Kırıldı oyuncağım, artık bir daha gülmem;

Toz olur, toprak olur, duman olurum ölmem! (Kısakürek, 2017: 377)

Çile’de bu şiirin 1983’te yazıldığı kaydı düşünülmüş olup, bu yıl aynı zamanda şairin vefat ettiği senedir. Şiirde oyuncağı kırılmış bir çocuğun hüznünü yaşaması ve devamında “ölüm”e işaret etmesi, âdeta o yıl vefat edeceğinin içine doğduğu ve bu mısraları o hissiyatla kaleme aldığı yönünde bir izlenim vermektedir. Nitekim Necip Fazıl’ın yakın arkadaşlarından olan Osman Yüksel Serdengeçti bir mülakatında: “Ölümünden on beş gün önce ziyaretine gitmiştik. “Osman gel yanıma otur” dedi. O fırtına gibi adam, bir köşede yaprakları sararmış kırık bir dal misali duruyordu. Yanına yanaşmaktan korktum. O sarı yapraklar dökülecek, adam ölecek zannettim. Meyus, kederli mecalsiz yanından ayrıldık. Ben Necip Fazıl’ı o gün kaybetmişim. Fırtına dinmiş, güneş batmış, koca İstanbul koskoca bir mezarlık olmuştu. Necip Fazıl ölmüştü.” (Serdengeçti, 1983: 5) demiştir. Bu ifadeler şairin vefatına yakın, böyle bir ruh hâli içerisinde olduğunu göstermesi açısından mühimdir. Daima mananın peşinden koşan şair, artık ölümüne yakın vakitlerde, oyuncağı kırılmış bir çocuğun hüznünü yaşamış ve bir daha gülmeyeceğini ifade etmiştir. Beytin son mısraında, hakikat şuurunu artık ruhunda yaşayan şair ebedi ölümsüzlük fikrine ermiş ve beden ölümünün gerçek ölümsüzlüğe giden yolda bir merhale olduğunu vurgulamıştır.

6.14. Dünyanın Faniliği

Ölümlü olan insanın dünyanın faniliğini fark ederek bir hayat yaşaması, ebedi hayatındaki durumu açısından önemlidir. Zira fani olan dünyaya gereğinden fazla değer vermek ve onu ebedi olan ahirete tercih etmek, insanı hüsrana götürecek bir durumdur.

Her ağızda, her telde, fânilik dırıltısı

Sonunda tek bir şarkı, tabutun gıcirtısı... (Kısakürek, 2017: 110)

Dünyanın faniliğinin farkına varan insan, her şeyin geçici olduğunu ve her şeyde bir fanilik işareti olduğunu görür. Şair burada bu hakikate atıfta bulunmaktadır. Maddi dünyanın geçiciliğini bırakıp mananın gerçekliğine tutunan insan, ağızdan çıkan kelimelerde eşya ve hadiselerdeki akislerde hep bir fanilik emaresi görecektir ve ruhu hakiki olanı arayacaktır. Bu durumda hakikat yolcusu olan ruh için meyusiyet olmayacaktır.

6.15. Fani Olan Dünyayı Önemsememek

Dünya hayatının bir gün son bulacağını ve bu dünyada bütün yaptıklarından dolayı hesaba çekileceğini bilen insan, davranışlarını bu şuurla düzenleyecek ve fani olan dünyadan ziyade ebedi olan ahiret hayatına önem verecektir.

Garip geldik gideriz, rafa koy evi barkı!

Tek, dudaktan dudağa geçsin ölümsüz şarkı... (Kısakürek, 2017: 441)

Şair bu beytinde, “Bu dünyada bir garip yolcu gibi yaşayınız” (Buhârî, “Rikak”, 3) hadis-i şerifinde işaret edilen hakikati dile getirmektedir. İnsanın bu dünyaya malı mülkü olmadan geldiğini ve ölümünde de dünyalık hiçbir şey götüremeyeceğini, bu sebeple ahirete götüremeyeceği varlıklara kıymet vermemesi gerektiğini vurgularken, dudaklarda sadece hakikat şarkısının mırıldanılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu şarkı insanın ebedi kurtuluş reçetesi olan İlâhî hakikatlerdir. Bu dünyaya garip gelen ve yine garip gidecek olan insanın, evi barkı yani maddiyatı elinin tersiyle iterek sadece manaya yönelmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

6.16. Mana Yolunda Ümitsiz Olmamak

Necip Fazıl’ın mana planında ortaya koyduğu mücadele türlü zorlukları içinde barındırsa da, şair bu zorluklar karşısında Müslüman şuurun ümitsizlik içinde olamayacağını bilincindedir.

Kırılır da bir gün bütün dişliler,

Döner şanlı şanlı çarkımız bizim.

Gökten bir el yaşlı gözleri siler,

Şenlenir evimiz, barkımız bizim. (Kısakürek, 2017: 412)

Şairin hakikat yolcusunun önüne çıkan zorluklar karşısında ümitsizliğe kapılmamasına dair telkinlerde bulunduğu bu mısralarda, manevi yükseliş yolunda insandaki mücadele azminin kaybolmaması gerektiğini ifade etmektedir. Şair dünyanın bütün imkânları elden gitse bile hakikat yolcusunun yanında daima Allah’ın yardımının olduğunu ve kalbi hüznle dolanın manevi bir elle gözlerindeki yaşlarının silineceğini vurgulamaktadır.

Kurtulur dil, tarih, ahlak ve iman;

Görürler, nasılmış, neymiş kahraman!

Yer ve gök su vermem dediği zaman,

Her tarlayı sular arkımız bizim. (Kısakürek, 2017: 412)

Bu dörtlükte insanlığın, mananın ve hakikatin bilincine vardığı takdirde gerçek kahramanları ve kahramanlığı tanıyacağını belirten şair, bütün ümitlerin bittiği yerde manevi gücün Müslümanın yardımına koşacağını ifade etmektedir. Bununla beraber maddenin karşısında mananın daima üstün olduğu ve olacağı gerçeği de dile getirilmektedir.

Gideriz nur yolu izde gideriz,

Taş bağırda, sular dizde, gideriz,

Bir gün akşam olur, biz de gideriz,

Kalır dudaklarda şarkımız bizim... (Kısakürek, 2017: 412)

Nur yolu olarak ifade ettiği hakikat yolunda gidenlerin çektikleri bazı sıkıntılara atfen şair, “Taş bağırda, sular dizde, gideriz” diyerek, birtakım sıkıntılar olsa dahi bu zorluklara katlanılacağını belirtmektedir. İnsan için gerçek akşam olan ölüm hakikati gelip onu bulduğunda, dünyada güzel bir hatıra, hoş seda bırakması gerektiğini ifade etmektedir.

Ağlayın, su yükselsin!

Belki kurtulur gemi.

Anne, seccaden gelsin;

Bize dua et, emi! (Kısakürek, 2017: 418)

Şair bu dörtlükte ise, insanlığı topyekûn bir gemide hayal etmekte ve hakikatten uzak karaya oturan bu geminin kurtuluşunun, ağlamak vesilesiyle gerçekleşeceğini vurgulamaktadır. Buradaki ağlamak, insanlığın içinde bulunduğu düşündürücü ve acınası hâl karşısında, buna kayıtsız kalamamanın bir neticesi olarak dökülen gözyaşlarıdır. Suyun yükselmesi ve geminin kurtulma beklentisi ise Nuh Tufanını çağrıştırmaktadır. Zira tufanda her tarafı su kaplamakla beraber, suyun yükselmesi sayesinde gemi Cudi Dağı'na, yani karaya oturmuş ve gemidekiler, hâsılı insanlık kurtulmuştur. Bu olaya telmihle şair, Hak yolunda gözyaşı dökmenin ilâhî merhameti celp edeceği ve bu vesileyle insanlığın kurtulacağı umudunu dile getirmiştir. Şiirde dünyanın bir gemiye benzetilmesi de ayriyeten dikkat çekmektedir. Son iki mısırda annesinin seccadesi nezdinde, Allah'ın yardımını dileyen şair, annesinden de dua talep etmektedir. Zira dua, mananın maddeye üstünlüğünde insanın en büyük manevi destekçisidir.

Şafakta, namaz vakti bana uzatılan zarf;

Kelime bu zarftadır, gerisi sadece harf... (Kısakürek, 2017: 278)

Şair, sabah namazı vaktinde ruhunda hissettiği manayı dizelere dökmektedir. Kendisine uzatılan bir zarfla eşya ve hadiselerin sırrına erdiğini ifade eden şair, zarf imgesiyle manevi bir düşünceyi kastetmektedir. Bu düşünce, her şeyin manasının İlâhî buyruklarda olduğunu, geri kalan bütün varlığın bu hakikatler bütününe oluşturacak parçalar olabileceğini anlatmaktadır. Ayrıca burada hakikate işaret etmeyen hiçbir şeyin herhangi bir anlam ifade etmeyeceği vurgusu da vardır. Dolayısıyla şair, bütün kıymetin yalnız manada olduğunu, gerisinin kayda değer bir şey olmadığını vurgulamaktadır.

6.17. Gerçek Varlık ve Mana

Necip Fazıl Kısakürek mananın hakikatini ifade ettiği eserlerinde zıtlıkları bir arada sıkça kullanmaktadır. Benliğindeki inişler ve çıkışlar, onun ruhunu zıtlıkların âdeta savaş alanına çevirmiştir. İçinde zıtlıkları çatıştıran şair hakikate erişmek yolunda fikirlerini müspet manada perçinlemiştir.

“Var”ın altında yokluk, yokun altında varlık;

Başını kaldır da bak, boşluk bile mezarlık... (Kısakürek, 2017: 348)

Bu dizelerde şair, varlık-yokluk kavramlarını kullanırken, varlığın altında yani dışında hiçbir şeyin bulunmadığını, sadece varlığın var olduğunu ifade etmekte, yokluk diye tabir edilenin ise varlığın bizzat ispatı olduğunu vurgulamaktadır. Yani yokluk iddiasında bulunan zihnin bilinçaltı bizzat varlık sahasıdır ve bu sahanın içinde olan insanın yokluk düşüncesini varlıktan türettiği görülmektedir. Bu, tıpkı suyun içindeki balığın, suyun dışına yokluk izafe etmesi gibidir. Oysa insanın gözüyle göremediğini inkâr etmesi, kendi tahayyülünün dışını yokluk olarak adlandırmasını gerektirmemelidir. Nitekim son mısırda şair, yokluk iddiasında bulunan insanın başını kaldırıp olayların mana boyutuna baktığı takdirde, boşluk gibi görünen yerlerde bile geçmişe dair izleri görebileceğini belirtmektedir.

Ân oluyor bir garip duyguya varıyorum;

Ben bu sefil dünyada acep ne arıyorum?... (Kısakürek, 2017: 314)

Şairin benliğindeki hakikati arama arzusu, onda bazen garip duygu yoğunluklarıyla beraber birtakım sorgulamalara neden olmaktadır. “Ben bu sefil dünyada acep ne arıyorum” sorusundaki “sefil dünya” ibaresi esasen şairin dünyaya bakışıyla beraber neyi aradığı hakkında bilgiler vermektedir. Zira dünyanın sefil yüzünü görenlerin aradığı şey hakikat olacaktır.

Yakın O’dur, gerisi birbirine en uzak;

Her şey “Rakip” ismiyle O’nun kurduğu tuzak... (Kısakürek, 2017: 54)

Şair yakınlığı daima mana âleminde görmüş ve bunu ifade etmiştir. Maddi yakınlıkların geçiciliğine daima vurgu yapmıştır. Şair için insana tek yakın Allah’tır. İlk mısradan Allah’tan başka her şeyin insana uzak olduğunu, ikinci mısradan dünyadaki yakınlık ve olayların, imtihan alanındaki geçici hadiseler olduğunu belirtmiştir. “Her şey ‘Rakip’ ismiyle O’nun kurduğu tuzak” mısrasında “tuzak” sözcüğünden kasıt, Allah’ın insanları gözetleyen manasında “Rakip” ismiyle, olup bitenlerin ve imtihanın yaratıcısı ve gözetleyicisi olduğudur. Öte yandan şair burada dünya nimetleri ve hazlarının aslında insanı kendine çeken ve vahdete ulaşmasına engel teşkil eden birer tuzak oluşlarını da nazara sunmaktadır. Dolayısıyla yaratılmış olan her şey, Allah Teâlâ’ya yaklaşmak için birer vasıta olarak kullanılmayıp da araç, amaç hâline getirildiğinde birer tuzak işlevi görmektedir. Bu bakımdan uzak olan şeylere takılıp kalmak yerine, uzakları yakın edecek şeyleri Allah’a ulaştıran bir burak olarak görüp değerlendirmek gerekmektedir.

Neye baksam aynı şey, neyi görsem aynı şey...

Olan sensiz, hey gidi Hakikat Sultanı hey! (Kısakürek, 2017: 55)

Şair dünyadaki tüm varlıkların birbirinden farklı gibi görünse de esasen birbirinden farklı olmadığını ve neticede hepsinin fani olduğunu, sadece var ve baki olanın Allah Teâlâ olduğunu ifade etmektedir. Yine burada şairin ruh yani mana dünyasıyla alakasını, o nispette de maddi olan şeylere karşı mesafesini ve onlara ehemmiyet vermediğini görmekteyiz.

6.18. Yalnız Manayı Düşünmek

Uyumak istiyorum şiiri, Necip Fazıl’ın hakikatin peşinden koşan ruhunu dünyadan sıyırmak gayesini ifade eden bir eseridir. Zira şair ötelerin peşinden koşarken, dünyanın kendisini bu gayeden alıkoyması onu ziyadesiyle yormuştur.

İki yıldız arası göğe asılı hamak...

Uyku, uyku... Zamansız ve mekânsız, uyumak. (Kısakürek, 2017: 272)

Şair, yıldızlar arasında asılı hamak benzetmesiyle bütün zaman ve mekânlardan sıyrılmış olarak dünyaya ait her şeyden ilgisini kesmiş bir vaziyette uyumak istemektedir. Burada uykudan kasıtlı şair, aslında gerçek manada uyanıklığı kastetmektedir. Çünkü Allah’ın hakikatinden habersiz geçen bir hayat, uyku hâliinden farksızdır. Şair ise bedenlen uykuyla aslında mana âlemine uyanmayı arzulamaktadır.

Uyumak istiyorum; başım bir cenk meydanı;

Harfsiz ve kelimesiz düşünmek Yaradan’ı. (Kısakürek, 2017: 272)

Şair, zihnini adeta bir savaş alanına dönüştüren vehimlerden kurtularak sadece Allah'ın hakikatini düşünmek istemektedir. O, dünya hayatına dair harf ve kelimelerden vareste sadece mana âleminin imgeleriyle Yaradan'ı düşünmek istemektedir.

İlgisizlik, her şeyden kesilmiş ilgisizlik;

Bilmeyiş ki, en büyük ilme denk bilgisizlik. (Kısakürek, 2017: 272)

Şair dünyaya dair bütün ilgi ve alakasını koparıp zihnini sıfırladıktan sonra, fani hayatın bilgisizi olmayı tercih etmektedir. Bu öyle bir bilgisizlik ki bütün dünyevi bilgileri berhava edecek bir ilmin habercisidir. Çünkü gerçek hakikatin bilgisi onun için en büyük ilimdir.

Usandım boş yere hep gitmeler, gelmelerden;

Bırakın uyuyayım, yandım kelimelerden (Kısakürek, 2017: 272)

Şairin ruhundaki iniş ve çıkışlar, dünyadaki keşmekeşlikler onu ziyadesiyle yormuş ve yine zihnini meşgul eden faniliğin eseri olan kelimelerden kurtulmak arzusunu, uyumak suretiyle gerçekleştirmek istemektedir.

Göz kapaklarımda gün, kapkara bir kızılık;

Kulağımda tarihin çığırık sesi, bin yıllık. (Kısakürek, 2017: 273)

Ruhu mana âleminin hasretini çekerken, gözleri ufuktadır ve gün ışığı kapkara bir tarzda görünmektedir. Diğer yandan o güne kadar olup biten hadiselerin yankısı kulağını tırmalamaktadır.

Bir yurt ki bu, diriler ölü, ölüler diri;

Raflarda toza batmış, Peygamberden bildiri. (Kısakürek, 2017: 273)

Şair, gördüğü âlemde diri gibi görünenlerin ölü, ölü gibi görünenlerin ise diri olduğunu ifade etmektedir. Çünkü şaire göre diri olmak, hakikatin farkında olmaktır. Buna göre dünya hayatının cazibesi içinde kaybolup hakikatten habersiz yaşayanların diri değil, gerçekte manevi ölümler olduğu anlaşılmaktadır. Mezarlarda yatanlar ise dünyanın faniliğinden sıyrılıp gerçekleri görmeleri açısından şaire göre gerçek dirilerdir. “Raflarda toza batmış Peygamberden bildiri” derken de Allah'ın, Hz. Peygamber vasıtasıyla göndermiş olduğu buyruklarının, yani Kur'an'ın kitaplıklarda okunmadan durduğuna işaret etmektedir. İşte bu tablo insanların hakikatten bihaber, yaşayan ölümler olmalarına sebeptir.

Her gün yalnız namazdan namaza uyanayım;

Bir dilim kuru ekmek; acı suya banayım!

Ve tekrar uyuyayım ve kalkayım ezanla!

Yaşayadursun insan, hayat dediği zanla... (Kısakürek, 2017: 273)

Şiirin sonlarında şair, dünya hayatından alakasını kesmek manasına gelen derin bir uykuya dalıp sadece namaz vakitlerinde uyanmak ve bedeni için sadece gerekli olan en cüzi gıdayı almak istemektedir. Bunu da kuru ekmek ve acı su ifadeleriyle dile getirmektedir. Dolayısıyla insanın hayat gailisi bir kuru ekmek ve sudan ibaret olup, bu unsurlar hayatı simgeler tarzda şiirde yerini almıştır. Şiirde aynı zamanda “az yemek ve az içmek” şeklindeki riyazet metoduna atıf olmakla birlikte, riyazette üçüncü olarak “az uyumak” da vardır. Dolayısıyla şair az uyumanın aksine, dünya ile olan irtibatını asgari düzeye indirmek için çok uymayı yeğlemiş, böyle bir inziva yöntemi benimsemiş

görülmektedir. Zira zandan ibaret olan bu hayatla ne kadar alakası az olursa o kadar hakiki âlemle olan bağı güçlü kalacaktır. Öte yandan şair bu uyku hâlini sadece ezanların okunduğu vakitlerde sonlandırıp bu döngü içerisinde hayatını yaşamak istemektedir. Bu hâlin dışında gaflette olan insanların hayat sandıkları ömürlerini “yaşamaya devam etsinler” diyerek şiirini sonlandırmaktadır.

6.19. Şahıslar Odağında Manayı Aramak

Necip Fazıl’ın Çile adlı eserinde “Kahramanlar” adlı müstakil bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde, şairin İslami ve tasavvufi düşünce dünyasına katkı sağlayan şahıslarla, İslami şuuru içselleştiren insanlara ithaf edilen şiirler yer almaktadır. Necip Fazıl için bu “kahramanların” başında Abdulhâkim Arvâsi gelmektedir ve şairin bu bölümdeki birçok şiirinde hocasına atıflar vardır.

Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız;

Ruhuma, büyük temel çivisi çaktınız! (Kısakürek, 2017: 77)

Şair, mürşidi Abdulhâkim Arvasi ile karşılaştığında ruhunda bırakmış olduğu derin tesiri bu beyitle anlatmaktadır. Şairin hakikati aramasına vesile olan zat, şeyhi Abdulhâkim Arvasi’dir.

Gözüm, aklım, fikrim var deme, hepsini öldür!

Sana çöl gibi gelen, O, göl diyorsa göldür! (Kısakürek, 2017: 82)

Beş duyu organıyla algılanan maddi âleme karşı manayı tercihinin ifadesi olan bu beyitte şair, Hz. Peygamber’in Allah’tan getirdiği buyruklara tam bir teslimiyet hâlinindedir. Tasavvufi bir bakışla bu teslimiyet, insanın gördüğü ve bu gördüklerinin zihnindeki yansımalarını değil, onun yani Hz. Peygamber’in Allah’tan getirdiği buyrukları tercih etmeyi gerektirmektedir.

Benim efendim!

Ben sana bendim!

Bir üfledin de

Yıkıldı bend’im.

Ben ki, denizdim,

Dağbaşı bendim.

Şimdi sen oldun,

Âleme pendim.

Benim efendim! (Kısakürek, 2017: 380)

Şairin “O’na” başlığıyla kaleme aldığı bu şiiri, şeyhi Abdulhâkim Arvasi’ye ithaf ettiği anlaşılmaktadır. Zira şiirde eski yaşamına dair hâllerinin daha sonra değiştiğine dair ifadeler şeyhiyle karşılaşmadan önceki ve onunla tanıştıktan sonraki hayatının özeti gibidir.

Şiirin birinci bölümünde ve sonraki bölümlerinde ilk ve son mısralarında kullandığı “Benim efendim” hitabıyla şeyhine seslenen şair, “Bir üfledin de/Yıkıldı bend’im.” ifadesiyle hocasının kendi üzerindeki tesirinin ne kadar büyük olduğunu anlatmaktadır. Bu etkiyi yine başka bir şiirinde, “Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız/Ruhuma, büyük temel çivisi çaktınız!” (Kısakürek, 2017:

77) şeklinde ifade ederek şeyhiyle karşılaşmasıyla beraber, ruhunun derinliklerinde manevi anlamda çok büyük etkiler hissettiğini ifade etmektedir.

Şair, O'na şiirinin ilk bölümünün devam eden mısralarında kendisini “dağ”, “deniz” gibi imgelere benzetmek suretiyle şeyhiyle tanışmadan önce, taşkın bir ruh hâlinde olduğunu fakat hocasının nasihatleriyle hakikatin emri altına girdiğini vurgulamaktadır. Üstelik yukarıdaki dizelerde geçen “ben”, “bend” kelimeleri kişinin benliğini öne çıkardığı ve böylelikle kabuğa saplanıp, özü göremediği, bu ben'in vahdete ulaşma yolunda bir bend/engel olduğu fikrini çağrıştırmakta, şeyhi sayesinde benlik davasından/kabuktan sıyrılıp, öze/hakikate erdiği anlaşılmaktadır. Dağ ve deniz ise bir azametın simgesi olup, şeyhiyle karşılaşmadan önce şairin kendini dağ ve deniz misali büyük gördüğünü akla getirmekte, şeyhindeki o heybet ve saygınlığı görünce “şimdi sen oldun” demek suretiyle, artık acziyet ve küçüklüğünün farkına vardığını itiraf etmektedir.

Benim efendim,

Feza levendim!

Ölmemek neymiş;

Senden öğrendim.

Kayboldum sende,

Sende tükendim!

Sordum aynaya:

Hani ya kendim?

Benim efendim! (Kısakürek, 2017: 381)

Şiirin ikinci bölümünde, ölümsüzlük sırrını, ölmeden evvel ölerek fena ve beka mertebesine ulaşmanın hikmetini şeyhinden öğrendiğini söyleyen şair, “Kayboldum sende” diyerek ruhunu tamamen hocasının anlattığı hakikatlerin bürüdüğünü ifade etmektedir. Bu hakikatlerde tükendiğini ve aynanın karşısına geçip “Hani ya kendim?” diye soracak derecede şeyhine bağlandığını vurgulamaktadır. Nitekim burada şairin ayna imgesine yer vermesi dikkat çekicidir. Zira şair, aynanın karşısına geçip insanın kendini seyretmesi ve böylece bencillığe kapılması, yani benlik davası gütmesi yanlış ve yanılgısının Arvasi Hazretleri'yle karşılaştıktan sonra yok olup gittiğini dile getirmektedir.

Benim efendim!

Emri yükledim!

Dağlandım kalbden

Ve mühürlendim.

Askerin oldum,

Başta tül bendim;

Okum sadakta,

Elde kemendim.

Benim efendim. (Kısakürek, 2017: 381)

Şiirin son bölümünde şeyhinin kendisine yaptığı tüm nasihatleri bir emir telakki eden şair, kalbinden kızgın demirle dağlanırcasına büyük bir ruh iştियakıyla, bu emirleri üzerine yüklediğini ve şeyhinin askeri olduğunu ifade etmektedir. Necip Fazıl Kısakürek'in şeyhinin askeri olduğunu ifade etmesi alelade bir ifade değildir. Çünkü “Düşmanla savaşan askerin stratejisi kumandan tarafından çizildiği gibi, nefis düşmanı ile uğraşan müridin mücadele yolu mürşid tarafından tayin edilir” (Yılmaz, 2015: 185). Tasavvuftaki şeyh-mürit ilişkisi, er-komutan arasındaki disipline teşbih edilmiştir. Komutan nasıl ki ordudaki askerlerin, muharebe kabiliyetinden sorumlu ve destekçisi ise şeyh de talebesi olan müridinin nefsiyle olan savaşında ona yol gösterici ve onun manevi yolculuğunda destekçisidir. Artık Abdülhâkîm Arvasi'nin yani onda gördüğü hakikatin bir askeri olduğunu söyleyen şair, ok ve kement imajlarıyla bu hakikat yolculuğunda kendisine lazım gelen silâhları kuşandığını ifade etmektedir.

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;

Okunu kör nefsin, kılıçla çelmiş...

Bizim Yunus,

Bizim Yunus...

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;

Ölüm dedikleri perdeyi delmiş...

Bizim Yunus,

Bizim Yunus...

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;

Eli katile de kalkamaz elmiş...

Bizim Yunus,

Bizim Yunus...

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;

Zaman, onun kemend attığı selmiş...

Bizim Yunus,

Bizim Yunus...

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;

Toprakta devrilmiş, göğe çömelmiş...

Bizim Yunus,

Bizim Yunus...

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;

Sayıları silmiş, BİR'e yönelmiş...

Bizim Yunus,

Bizim Yunus... (Kısakürek, 2017: 382)

Necip Fazıl; “13. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. Yüzyılın başlarında yaşamış ünlü sûfi, mütefekkir ve halk şairi” (Şener ve Yıldız, 2011: 109) olan Yunus Emre’yi anlattığı “Bizim Yunus” adlı bu şiirinde, Yunus’un tasavvufi bir bakışla manaya ermesinin hakikatini ortaya koymaktadır. Yunus Emre, Necip Fazıl’ın ruh dünyasında ayrı yere sahip olan bir mutasavvıftır. Ahmet Kabaklı Necip Fazıl ve Yunus’la ilgili bir değerlendirmesinde, “Görülüyor ki Yunus Emre, Necip Fazıl’ın olmak istediği, ama olmaya da imkân görmediği erişilmez bir “ermiş” tir.” (Kabaklı, 2015: 31) demektedir. Bu ifadeler hem Yunus Emre’nin İslami ve tasavvufi düşünce dünyası açısından önemini göstermekte, hem de Necip Fazıl’ın düşüncesinde Yunus’un kıymet hükmünü belirtmektedir. Şiirin her beytinin ilk mısraında “Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş” ifadelerini kullandıktan sonra Yunus Emre’nin manevi meziyetleri anlatılmaktadır.

“Okunu kör nefsin, kılıçla çelmiş...” dizesiyle insan için hakikat yolunda en büyük engel olan nefsin attığı oku mana kılıcıyla imha ettiğini dile getirmektedir.

Necip Fazıl’ın birçok şiirinde anlattığı “ölmeden evvel ölmek” yani ölüme daima hazırlıklı olmak şuurunun “Ölüm dedikleri perdeyi delmiş...” mısraıyla Yunus Emre’de vücut bulduğu anlaşılmaktadır.

“Eli katile de kalkamaz elmiş” dizesiyle de Yunus’ta var olan ve eşine çok az insanda rastlanabilecek hoşgörüyü anlatmaktadır. Nitekim Yunus Emre’nin şu şiiri bu mısradaki anlamın doğruluğuna işaret etmektedir:

Dögene elsiz gerek

Sögene dilsiz gerek

Derviş gönülsüz gerek

Sen derviş olamazsın... (Toprak, 2006: 104)

“Zaman, onun kemend attığı selmiş” mısraında şair; Yunus Emre’nin dünyadaki zamanın üstünde bir mana âleminin idrakinde olduğunu vurgulamaktadır. Bununla beraber sel gibi akıp giden zamana hükmetmek her kişinin harcı olmadığı hâlde, Yunus’un bunu başardığı, zamanı dizginleyebildiği, hatta yönlendirdiği ve hakikat yolunda kullandığı ifade edilmektedir. Bu mısrada tayy-ı zaman kavramına da atıf vardır. Zira sûfiler kerametlerinin bir göstergesi olarak “an içinde çok uzun bir zaman yaşamak, aynı anda birden fazla yerde bulunmak” (Tan, 2019: 582) gibi tasarrufta bulunabilmekte, zamana hükmedebilme kabiliyetine sahip olabilmektedirler. Bunun yanı sıra sufi, ibnü’l-vakt (vaktin oğlu) olup, zamanı en güzel şekilde değerlendiren ve an-ı daimde, yani sürekli olarak anın içinde yaşayabilen kişidir. Dolayısıyla Necip Fazıl’ın, Yunus’un bu yönüne de işaret etmiş olması mümkündür.

“Toprakta devrilmiş, göğe çömelmiş” dizesiyle ruhunu dünyevi meşguliyetlerden arındırıp hakikatin peşinden gidenlerin, manevi olarak yüksek mertebelere erişeceği belirtilmiştir.

Şiirin son mısraında, “Sayıları silmiş, BİR’e yönelmiş” denilerek tasavvuf dünyasında, hakikatin yolcusu olan mutasavvıf şair Yunus Emre’nin çokluğu/kesreti ifade eden bütün rakam ve

sayıları silerek vahdeti temsil eden BİR'e, sayı üstü bir mevkide olan Allah'ın birliğine yöneldiği ifade edilmiştir.

İnsandan murad onlar, ölümü öldürenler;

Ötenin ötesinde, sonsuz hayat sürenler... (Kısakürek, 2017: 389)

Tasavvufta insan-ı kâmil olarak işaret edilen insanlar bu şiirde ifadesini bulmuştur. Şair, insanlık kavramı ile kastedilen kişilerin “ölümü öldürenler” yani içlerindeki derin İlahi bağlılık nedeniyle ölümü korkulacak bir durum olarak görmeyip Allah'a kavuşmak için bir vesile olarak görenler olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde şair bu dizelerde “ölmeden evvel ölmek” suretiyle fenafillah mertebesine erip, akabinde bekabbillah makamına ulaşarak Allah'ın varlığında ebedî bir hayata kavuşan kâmil insan tipine işarette bulunmakta, işte hakikat sırrına vakıf olan bu gibi insanların ötelerin ötesinde sonsuz hayat sürdürdüklerini dile getirmektedir.

Şemdinli dağlarının içtim nur çeşmesinden;

Kurtuldum akreplerin ruhumudeşmesinden... (Kısakürek, 2017: 391)

Necip Fazıl Kısakürek bu şiiri şeyhi, Abdulhakim Arvasi'nin hocası olan Seyyid Taha'nın kabrini ziyaret etmesi üzerine kaleme almıştır. Çektiği manevi ıstırapları akreplerin ruhunudeşmesine benzeten şair, bu ziyaretin ruhuna verdiği huzuru anlatmaktadır.

Gitti, su yollarını kıvrım kıvrım bilenler,

Bir ot yığını kaldı; kökünden kesilenler... (Kısakürek, 2017: 442)

Şairin su yollarıyla kastettiği, insanın ruhi gelişimini ve kurtuluşunu sağlayacak olan hakikatlerdir. Bu hakikatlere giden yolları bilenlerin sayısının artık çok az kaldığını ifade eden şair, geride kalanların suyla bağlantısı kesilmiş kuru ot yığınlarından farksız, bedeni arzuların esiri olmuş, manaya kayıtsız kişiler olduğunu belirtmektedir.

Onlar ki, dudakları ölümsüzlük tasında;

İmzaları, mâverâ yurdu haritasında... (Kısakürek, 2017: 101)

Şairin bu şiirde “onlar” derken kastettiği, hakikatin peşinde olan ve dünyalık beklentileri olmayan insanlardır. Dünyanın geçiciliğinden yüz çevirip ahiret hayatında cennetteki ebedi huzuru tercih edenler adeta “ölümsüzlük tasından” şerbet içercesine ölümü karşılayacak ve ölümsüz olacaklardır. Üstelik onların isimleri şairin “mavera” dediği ötelerde hakikat âleminde yazılı olacaktır. Yani bu dünyada isimlerimizin başındaki rütbelerin değil, ahiretteki makamların kıymetli olduğuna da vurgu yapılmıştır.

6.20. İnsanın Mana Karşısında Gaflet İçinde Olması

İnsanoğlu dünya hayatının aldatıcı yüzüne kanıp, gerçeklere karşı gafil olabilmektedir. Nitekim Yüce Allah bir ayette, İnsanların hesaba çekilmeleri yaklaştı. “Hâlbuki onlar gaflet içinde yüz çevirmekteler.” (Enbiyâ, 21/1) şeklinde buyurmakta ve insanın hakikatlere karşı gaflet içinde olabildiğini vurgulamaktadır.

Marifetli hokkabaz, başını kaldır da bak!

Gökte bir oynayan var, yıldızlarla kaydırak... (Kısakürek, 2017: 36)

Şair bu şiirde insanı türlü hokkabazlık numaraları sergileyen kişiye benzetmiştir. İnsanın mana âleminde, Allah'ın yaratma sanatından habersiz, gaflet içinde yaşamasına dikkat çeken şair, insanoğlunun dünyada yapmış olduğu birtakım keşif ve buluşlarla gururlanmasının ne kadar gülünç bir durum olduğunu belirtmektedir. Allah'ın mükemmel bir şekilde yaratmış olduğu kâinatı, gezegenleri, yıldızları görmeyip bunun bilincinde bir kulluk şuuruna sahip olmadan kendi yapmış olduğu basit şeylerle gururlanan insan tipine bir eleştiri vardır.

6.21. Her Durumda Hakikati Haykırmak

Allah'ın emirlerine mutlak bir kulluk şuuru ile bağlı olan insan her durumda hakikati dile getirecektir. Zira hakikat yolcusu, gerçekleri dile getirirken dünyalık bir kayıp veya kazancı değil Allah'ın rızasını gözetken insandır.

Tel tel ve iplik iplik dikselerde ağzımı;

Tek ses duysalar Allah... Yoklayanlar nabzımı. (Kısakürek, 2017: 43)

Şair bütün önemin manada olduğunu yine veciz bir şekilde ifade etmektedir. Bu dizelerde kendisine ne yaparlarsa yapsınlar, hangi cezayı verirlerse versinler yine de Allah'ı anmaktan ve bunu haykırmaktan geri durmayacağını anlatmaktadır. Öyle ki ağzını dikecek dâhi olsalar, yine bütün benliğiyle Allah'ı zikredecek ve nabzını tutanlar bunu hissedeceklerdir.

6.22. Hakikatin Eskimeyeceğini Bilmek

Dünya ve dünyadaki her şey faniliği gereği eskiiyip kaybolmaya mahkûm iken, insan için eskimeyecek, modası geçmeyecek ve daima güncel kalacak olan hakikat Allah'ın buyruğudur. Şair bu anlamda fani olan maddenin değil mananın peşindedir.

Neymiş o, kimmiş o, eskimeyecek?

Ruhiyle, öziyle daima tâze,

Su ve ekmek gibi her zaman aziz... (Kısakürek, 2017: 344)

Necip Fazıl şiirlerinde mana ve hakikatten bahsederken onları genel olarak “yeni”, “eskimeyen” gibi kavramlarla ifade etmektedir. Allah'ın buyrukları ilk geldiği gün gibi kıyamete kadar bütün zaman ve mekânlara hitap edecek özelliktedir. Şair bu hakikati ruhuyla taze, su ve ekmek gibi her zaman aziz olduğuna ve hiç eskimeyeceğine vurgu yaparak anlatmaktadır.

Cümle son bulmadan bitiyor gerçek;

Zamanın ardında kalan cenaze.

Hakikat göklerde şimşekten bir iz. (Kısakürek, 2017: 344)

Bu dizelerde de hakikatin dinamikliğine yeniden vurgu yapılmaktadır. Göklerden çakan şimşekler misali insanı çarpan hakikat, onu arayanlar için birtakım tılsımları içinde barındırmaktadır. Ayrıca dünya hayatının bazen bir cümleyi tamamlayamayacak kadar kısa olduğu gerçeğine işaretle bulunan şair, insanın, bir an bile gaflete düşmeyerek gerçeğin peşinden gitmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Güzellik hep yeni, yenilik güzel,

Dostunu bulan aşk sonsuz ömürlü,

Sevgili bayatlar ama aşk yeni. (Kısakürek, 2017: 344)

Eskimeyen ve hiçbir zaman eskimeyecek olanın aynı zamanda daima güzel olacağını ifade eden şair, sonsuz hakikate eren insanın gerçek manada dostunu da bulduğunu anlatır. Buradaki dostluk insanın hiçbir zaman yalnız kalmayacağı anlamına gelmektedir. Zira hakikat yolcusu olan insanı, Allah yalnız bırakmayacaktır. Ayrıca şair, mecazi ve beşerî sevgililerin eskiyeceğini, ancak haki aşkın daima yeni kalacağına vurgu yapmakta, bu aşkın sürekli olarak içerisinde heyecanları, beklentileri, ümitleri barındırmasından ötürü hep yeni kaldığını söylemektedir.

Kalbinde birleşik ebedle ezel.

Ateş çubuklarla alnın mühürlü,

Bizim köyde ara pörsümeyeni!.. (Kısakürek, 2017: 344)

İnsan kalbi ezel ve ebed fikrine doğuştan, yani fitri olarak aşınadır ve bu iki mefhumu iç içe barındırır. Kalbindeki bu sırrın farkında olan insan ise hakikatin peşine düşer ve kalbini fani olan şeylere kapatıp, oraya hakikatten başka bir şey girmesine izin vermeyerek âdetla kalbini hakikatle mühürlür. Şair, alını işaretleyecek hakikat mührünün nerede bulunacağını da söylemektedir. Bir metafor olarak kullanılan mühür kavramı aslında hakikatin yani Allah'ın buyruklarının ta kendisidir. Pörsümeyen hakikatlerin aranacağı yer ise “bizim köy” imajıyla ifade edilen vahyin ışığındaki öz kültür dünyamızdır, medeniyetimizdir.

Tohum çatlar da bilmem, kafa nasıl çatlamaz?

Yeni odur ki, solmaz, pörsümez, bayatlamaz. (Kısakürek, 2017: 375)

Şair teşbihlerle insanın hakikat karşısındaki vurdumduymazlığını çarpıcı bir şekilde anlatmaktadır. Bir tohumun kendisine Allah tarafından verilen görev icabı çatlayarak filizlenmesine teşbihle insanın mana boyutunda bir nevi tohumdan çıkan filiz gibi neşvünema bulması gerektiğini vurgulayan şair böyle olmayan, olamayan zihinler karşısında hayretler içerisinde ve “tohum çatlar da bilmem, kafa nasıl çatlamaz?” diyerek bu durumu sorgulamaktadır. İkinci mısırda ise insanı tefekkür yoluyla bir tohum misali çatlatarak içinden dirilişi sağlayacak olanın solmaz, pörsümez ve bayatlamaz İslam nizamı olduğunu ifade etmektedir.

Fikret nasıl kurulmuş, iç içe bu iklimler?

Nasıl kaynaştırılmış, sesler, renkler, hacimler? (Kısakürek, 2017: 37)

Bu şiirde insandaki tefekküre, yani kâinatın yaratılışındaki mükemmelliği düşünme eylemine dikkat çekilmiş, bu görüşler âleminin ötesinde bunlara bir düzen veren kudretin farkına varılması gerektiği belirtilmiştir. İnsana “fikret” demek suretiyle Allah'ın yaratmış olduğu düzeni düşünmesi istenmiş; mevsimlerin ve dünyada olup biten tüm hadiselerin nasıl bir uyum içinde işlediğini görmesi gerektiği vurgulanmıştır.

6.23. Ölümsüzlük ve Ebedi Kurtuluş

Her canlının tadacağı ölüm hadisesi, bazı insanlar için acı bir son olmakta iken bazıları için ebedi kurtuluşun kapısını aralamaktadır. Bu nedenle ölümle birlikte gerçek ölümsüzlüğe, yani ebedi huzura kavuşmak için insanın bu dünyadaki davranışları önem arz etmektedir.

Oyuncak kırılır, haydi, ya insan,

Nasıl parçalanır, nasıl bölünür?

Söylerler, mezara kulak dayasan;

Bir daha ölmek için ölünür. (Kısakürek, 2017: 118)

Şair, bu şiirde insanın ölümden sonraki hayatında yeniden dirilişiyle ilgili hakikati dile getirmektedir. Oyuncak kırılabilir bölünüp parçalanabilir, fakat insan için bu anlamda bir parçalanış söz konusu değildir. İnsanın ölümle beraber bedenden ayrılan ruhu, yeni bir hayatın dirilişine doğru yol alır. Yani insan için yok oluş yoktur. Birinci kıtanın son iki mısraı, dünyada iken yapması gerekirken yapmadığı şeylerden dolayı pişmanlık yaşayan kabirde yatan ölüleri anlatır. Aslında bu, henüz ölüm olayını yaşamamış diriler için bir ibret vesikası olarak sunulur. “Bir daha ölmek için ölünür” ifadesinde de geçici dünyada öyle bir hayat yaşanılmalı ki ölümsüz olan ahirette ebedi mutluluğa erişilebilsin vurgusu vardır.

Çekilmez akılda bu kadar sancı;

Akıl bir küçük diş, at, kurtulursun!

Ölmemenin olsa gerek ilacı;

Eski rafta ara, belki bulursun! (Kısakürek, 2017: 118)

Birçok şiirinde olduğu gibi burada da şairin ruhunun, ıstırap ve sancılarla yoğrulduğu göze çarpmaktadır. Şair kendisini amansız düşünceler kısıracına alan aklı, dayanılmaz acılar veren bir çürük diş benzettir ve ondan, ancak bu diş gibi çekip atılarak kurtulabileceğinden bahseder. “Ölmemenin olsa gerek ilacı” dizesinde şairin ölmekten kastı, ahiretteki ebedi kurtuluştur. Üstelik bu ebedi kurtuluştan çaresine dair reçetenin, eski raf olarak belirttiği ilâhî kitapta bulunabileceğini ifade etmektedir. Hatta ölmemenin ilacı, ölmeden önce ölmenin sırrına ermek olsa gerektir. Bunun yolu ise aşktan geçmektedir. Buna göre eski raf ile ta ezelden insana bahşedilen ve bununla ölümsüzlüğe kavuşma imkânına ulaşılan aşka atıf yapıldığını söylemek mümkündür.

6.24. Dünyanın Gurbet Ahiretin Sıla Oluşu

Geçici olduğu malum olan hiçbir mekân, insanın vatanı değildir. Bu itibarla fani olan dünya da insan için bir gurbet el mesabesindedir. Dünyayı sürekli kalınacak bir yer olarak görmek ise aklı izahı olmayan bir tavidir. Bu bağlamda Necip Fazıl dünyanın faniliğine ve insan için asıl vatanın ahiret olduğuna vurgu yapmaktadır.

Ne kadar vatan varsa, o vatandan haberci,

Gurbet dediğin senin, Yaradan’dan haberci... (Kısakürek, 2017: 236)

Şair, dünyada insanın vatan olarak gördüğü her yerin, insanın ebedi olarak kalacağı asli vatanın habercisi olduğunu ifade ederken; gurbet olan bu dünyanın Yaradan’dan haberci olduğunu, yani yaratılmış olan her şeyde Allah’ı hatırlatan, bizi hakikate götüren bir özelliğin bulunduğunu belirtmektedir. İkinci mısra da insanı eserden müessire götüren bir işaretin ve delilin olduğu anlayışı işlenmektedir. Dolayısıyla şair “ne kadar vatan varsa” derken on sekiz bin âlem olarak edebiyatta da zaman zaman geçen bütün bir kâinatın, o vatandan ve Yaradan’dan haber verdiğini, bunların varlığının ispatı olduğunu dile getirmektedir.

Bir yer var ki, orada sayı üstü endâze;

Ne solmak, ne yıpranmak, her şey ebedi taze... (Kısakürek, 2017: 237)

Necip Fazıl Kısakürek eserlerinde gaybî düşüncelerin takipçisi olan bir şairdir. Bu şiirinde bir yerden bahseden şair, oradaki hesapların rakamlar ve makamlar üstü olduğunu vurgulamaktadır. Bu yer ahirettir ve orada solmak, yıpranmak ve ölmek olmayacaktır; her şey ebedi olmanın yanında her daim taze kalacaktır.

Ne kervan kaldı, ne at, hepsi silinip gitti,

“İyi insanlar iyi atlara binip gitti.” (Kısakürek, 2017: 239)

Şairin ruhu daima hakikat ufku gözlemektedir. Bu ufka bakıp, hakikat yolundan giden kervanların artık kalmadığını ve bu kervanlardaki yolcuların da “iyi atlara” binip gittiğini ifade etmektedir. İyi at imgesiyle hakikat yolculuğunda, insan için gerekli olan iyi ve güzel davranışlar yani salih ameller kastedilmektedir.

Dünyada her nimeti bıraksam ne çıkar ki?

Orda o varken, burda bırakılmaz ne var ki? (Kısakürek, 2017: 240)

Şair dünya hayatının geçiciliğine binaen, dünyada sahip olunan nimetleri terk etmekle ne gibi zararın olacağını sorarken, asıl ebedi hayatın olduğu ahirette, vahyin ışığında bir hayat yaşayan insanı bekleyen kurtuluş varken bu dünyada her şeyin feda edilebileceğini vurgulamaktadır.

Baktığımız her ufkun öte yanına hasret;

Bir ömür sürüyoruz; nereye varsak hicret...(Kısakürek, 2017: 243)

İnsan ruhunun mana âlemine olan hasreti ve ona ulaşmak arzusunun dile getirildiği bu beyitte, önceki şiirlerde de temas edilen dünya hayatının insan için bir gurbet olduğu gerçeği vurgulanmıştır. İnsan fitratında var olan ebedilik duygusu, onun bu dünyada nereye giderse gitsin tatmin olmamasına yol açmaktadır. İnsanın çektiği bu hasret ancak asıl vatan olan ahirette bitecektir.

Bu dünya bir benzeyiş, bir vatani andırış;

Ve göz, görmediğine kendini inandırış!.. (Kısakürek, 2017: 244)

Şair bu dünyanın, asıl yaşam yurdu olan ahiret hayatını andıran bir benzeyişler âlemi olduğunu belirtmektedir. İnsandaki göz hassasının ise çoğu zaman geçici olan maddi dünyanın aldaticılığına inanan bir organdan ibaret olduğunu ifade etmektedir. Burada asıl gerçek yurdun ahiret ve oradaki nimetlerin hakiki nimetler olduğu gerçeğine işaret vardır. Nitekim bir ayette “İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. Cennetlerin meyvelerinden kendilerine her rızık verilisinde, ‘Bu (tıpkı) daha önce (dünyada iken) bize verilen rızık!’ diyecekler. Hâlbuki bu rızık onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için orada tertemiz eşler de vardır. Onlar orada ebedî kalacaklardır.” (Bakara, 2/25) buyurulmakta ve dünyada verilen nimetlerin sadece ahirettekine benzediği, asıl olanın ahiret ve oradaki nimetler olduğu vurgulanmaktadır. Gözün görmeden inandıklarıyla kastedilenin ise ahirette verilecek olan nimetler olduğu anlaşılmaktadır.

Hiç kalmadı soran: Ne var insanda?

Ben duvarda ezik bir böcek miyim?

Yoksa pırıl pırıl, tek damla kanda,

Kâinatı süzen bir mercek miyim? (Kısakürek, 2017: 276)

Şair bu dörtlükte, insanın yaratılış gayesi karşısında bu gayeye yabancı kalışını sorgulamaktadır. Kimsenin insandaki hakikat sırrına dair bir şey sormadığını belirtirken, diğer taraftan insandaki muazzam yaratılışı ve bu yaratılıştan neşet eden kâinatı tefekkür etmek yönüne dikkat çekmektedir.

6.25. Necip Fazıl'da İlâhî Aşk

Tasavvufta, “Mutlak varlığı; yani Allah’ı sevmek ve Hak’tan başka her şeyden vazgeçmek” (Yılmaz, 2015: 302) anlamına gelen hakiki aşk, Necip Fazıl'da şiirle ifadesini bulmuştur.

Allah, Resul aşkıyla yandım, bittim, kül oldum!

Öyle zayıfladım ki, sonunda herkül oldum. (Kısakürek, 2017: 376)

Allah ve Resul’ünün aşkıyla yanıp bitip kül olan şair; nihayetinde herkül (Güçlü, kuvvetli) kimse (Türkçe Sözlük, 2011:1086) oldum diyerek esasen zayıf değil, daha güçlü bir hâle geldiğini ifade etmektedir. Bununla beraber hakikatin peşinden giden, bu yolda çaba sarf eden kişinin Allah’ın yardımını ile daima güçlü olacağını ve asla kaybetmeyeceğini vurgulamaktadır. Öte yandan hakiki manada âşık, dert esiri olmanın ve ayrılık hasretiyle yanıp kavrulmanın bir neticesi olarak o kadar zayıf düşmektedir ki, üflelemler devrilecek vaziyete gelmektedir. Tabi bu zayıf gibi görünmenin bir sebebi de masivaya ait her şeyden azade biri olarak üzerindeki bütün yükleri, ağırlıkları atmaktan dolayı kül veya tüy kadar hafıflemiş olmaktır. Ancak sahip olduğu bu ilâhî aşk sayesinde ise manen desteklenmiş ve güç itibarıyla herkül olmuştur. Dolayısıyla o artık bu hâliyle gönül ülkesinin sultanı, güç ve otoriteyi elinde tutan bir padişah gibidir.

6.26. Ruhun Ötelerde Aradığı Hakikat

Necip Fazıl Kısakürek’in, Allah adını verdiği, Çile adlı şiir kitabının ilk bölümünde yer alan ikinci şiiri Nur şiiridir. Şair bu şiirde de yine manayı ve fizik ötesini mısralarına yansıtmaktadır.

Sen ol dersin ve olur!

Pırıltı dolu billûr,

Çılgılık içinde fağfur.

Bir renk bize öteden

Ve bir ses, o besteden;

Nur bize, Allah’ım, nur! (Kısakürek, 2017: 21)

Şair ilk mısradaki Kur’an-ı Kerim’in toplam sekiz ayetinde (Bakara, 2/117; Al-i İmran, 3/47, 49 vd.) geçen “kûn fe yekûn”, yani Allah “ol der ve olur” hakikatine atıfta bulunmuştur. Allah’ın bir şeyi yaratmak için ona sadece ol demesi ve bunun gerçekleşmesi, Allah’ın mutlak kudretini göstermektedir. Nitekim, “O, yaşatan ve öldürenidir. Bir şeye karar verdiğinde, ona sadece ‘ol’ der, o da oluverir.” (Mü’min, 40/68) ayetinde de bu hakikat anlatılmaktadır. Şiirin tüm kıtalarının son mısraında “Nur bize Allah’ım nur!” ifadesi mevcuttur. Nur kelimesi sözlükte “ışık, ışın, hüزمة; parıltı; aydınlanma.” (Mutçalı, 2020: 947) anlamlarına gelmektedir. Parlaklık ve ışık karanlıktan

çıkışın göstergesidir. Ayrıca insanın gönlüne ferahlık veren durumu temsil etmektedir. Necip Fazıl da nur isterken, Allah'tan kalbine ferahlık, güç ve kuvvet vermesini beklemektedir. Ben yerine biz sözcüğü ile tüm Müslümanları kasteden şair, yine mana âleminde, ötelere bahsederek “renk ve ses” imgeleriyle Allah'tan, hayatına şekil ve düzen verecek rahmeti dilemektedir.

Büyük divan ve huzur...

Bekliyor mezarı Sûr.

Sonsuzluk, ölümsüzlük,

Bitmez tükenmez düzlük;

Nur bize, Allah'ım, nur! (Kısakürek, 2017: 21)

Bu kısım şairin ölümden sonraki hayattan bazı kesitler sunduğu bölümdür. “Huzur”, “ölümsüzlük”, “bitmez tükenmez düzlük” ifadeleri insanın öldükten sonra cennete gittiği takdirde yaşayacağı sonsuz ve kesintisiz saadeti ifade etmektedir. Son mısırda da şair, yine bu saadete vesile olacak nuru Rabbinden dilemektedir

Güneşi tuttu çamur;

Elmas mahcup, zift mağrur.

Yakın kandili, yakın;

Ne donanma, ne yangın;

Nur bize, Allah'ım, nur!

Sen ol dersin ve olur! (Kısakürek, 2017: 21)

Şiirin son kıtası mananın üzerinin örtülmesinin korkunç sonucunu vurgulamaktadır. “Güneşi tuttu çamur” mısraı, gerçeğin üzerinin örtülmesine işaret etmekte, aynı zamanda “Güneş balçıkla sıvanmaz” atasözünü akla getirmektedir. Zaten atasözünde gerçeğin, apaçık olan bir şeyin üzerinin örtülemeyeceği vurgulanmakta, şair de bu gerçeği nazara sunmaktadır. Hakikatin üzerinin örtülmesi neticesinde “Elmas mahcup, zift mağrur” diyerek asıl kıymetli olanın mahcup bir edaya büründüğünü, buna karşılık sahtenin ise mağrur bir havaya girdiğini belirtmektedir. Böyle bir tablonun karanlığından çıkmak için de yine “Nur bize Allah'ım nur” diyerek Allah'ın yardımını istemektedir. Şair şiirin kapanışını da yine açılıştaki gibi “kün fe yekün” sırrına atıfta bulunarak “Sen ol dersin ve olur!” dizesiyle yapmaktadır.

Senden, senden, hep senden,

Akisler aynalarda.

Göge çıksam mahzenden;

Hasretim turnalarda. (Kısakürek, 2017: 22)

Şair “Sen” adını verdiği bu şiirde Allah'a hitap etmekte ve güzellik adına ne varsa O'ndan olduğunu vurgulamaktadır. Bu mısralar şairin tüm ruhuyla mana âleminin sırlarını araladığına yönelik güzel örnekler olsa gerektir.

Birinci kıtada kâinatı bir aynaya benzeten şair, bu aynadaki akislerin, yani kâinatta bulunan güzelliklerin Allah'ın bir tecellisi olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla burada vahdet-i vücud düşüncesine atıf yapmaktadır. Zira bu düşünceye göre yaratılmış âlem, Hakiki Varlığa göre aynalardaki akislerden ibarettir. Yani varlık âlemi O'nun yansımalarından başka bir şey değildir. Nitekim bu hususla ilgili olarak Molla Cami'ye ait olup, Erzurumlu İbrahim Hakkı divanında da geçen şöyle bir beyit vardır:

Küllü mâ fi'l-kevnî vehmün ev hayâlün

Ev ‘ukûsün fil-merâya ev zılâlün (İbrâhîm Hakkî, G. 216/1)

İlk dörtlüğün son iki mısraı ise şairin maddî boyutu bırakıp manayı ifade eden göklerde dolaşma isteğini anlatır. Şair mahzen imgesiyle kuyu mefhumuna atıf yapmaktadır. İslam dininde kuyu denince, Hz. Yusuf’un kardeşleri tarafından atıldığı yer akla gelir. Hz. Yusuf’un kuyuya atılması başlangıçta olumsuz bir durum gibi görünse de aslında bu durum onun Mısır ülkesine sultan olmasının bir aşamasıdır. Dolayısıyla olaylar zahiren kötü-şer görüntüsü verse de, batınında birçok hikmetler saklı olabilir. Zira Kur’an-ı Kerim’de bu husus, “Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz.” (Bakara, 2/216) ayetiyle de sabittir. Bundan dolayı şair, içinde bulunduğu ıstıraplı ruh hâlinin neticede bir gün son bulacağına inanmaktadır. Bu inancını ise klasik edebiyatta iyiliğin habercisi olan turna kuşunu kullanarak ortaya koymaktadır. Şair, kendisini kuyudan kurtuluşa çıkaracak müjdenin habercisi olan turnanın hasretini çekmektedir.

Seni buldum bulduysam;

Gökten bir davet duysam!

Ben ki, suçumu yuysam,

Su biter kurnalarda. (Kısakürek, 2017: 22)

Şairin kulağı gökler imajıyla anlattığı ötelere, yani gaipten gelecek bir sese hasrettir. Mecazi anlamda kastettiği bu sesi duymak ona Allah’ı bulduracaktır, daha doğru bir ifadeyle Allah’ı bulması bu sese bağlıdır. Dörtlüğün devamında yine kendisinde suçun bulunduğunu itiraf eden şair, bu suçunu temizleyecek suyun kalmayacağını mübalağa yapmak suretiyle ifade ederek aslında bir pişmanlık ve bu pişmanlığa bağlı tövbe hissiyatını dile getirmekte, cürmünün çokluğunu kurnalardaki suyu bitirecek derecede bir boyuta sahip oluşuyla ortaya koymaktadır.

Garibe sensin vatan,

Nur yurdunu aratan!

Sensin, sensin yaratan,

Rahmeti analarda. (Kısakürek, 2017: 22)

Şiirin son dörtlüğünde şair, yine son sığınak olarak Allah’ı gördüğünü ifade etmektedir. Kimsesizlerin kimsesi sözünü “Garibe sensin vatan” ifadesiyle şiirleştirmektedir. İkinci mısradan, insanı yaratıp dünyaya gönderen ve burada da hakikati aratanın Allah olduğunu belirtmektedir. Son iki mısradan ise şair, kâinattaki her şeyin Allah’ın tecellisi olduğu hakikatini, annelerdeki merhamet bağlamında bir kez daha anlatmaktadır.

Ey akıl, nasıl delinmez küfen?

Ebedi oluşun urbası kefen!

Kursa da boşluğa asma köprü, fen,

Allah derim, başka hiçbir şey demem! (Kısakürek, 2017: 23)

Şair bu dizelerde hayret dolu bir tavırla akla seslenmektedir. Bunca oluş ve imtihandaki sır karşısında, “Ey akıl, nasıl delinmez küfen?” diye sorarak esasen düşüncesiz tasasız insanlardaki vurdumduymazlığa dikkatleri çekmektedir. Zira Allah’ın yarattığı her şeyde müthiş bir sanat ve insanın ermek zorunda olduğu sırlarla dolu bir hayat vardır. Bu büyük olay karşısında düşünmemek, akıl etmemek, hatta aklın sınırlarını zorlarcasına zihni yormamak karşısında şair şaşkındır. “Ebedi oluşun urbası kefen!” mısraında ölümle birlikte insan için aslında ebedi hayatın kapılarının aralandığını ifade etmektedir. Kefen giyen insan yeni bir oluşun eşiğindedir. Bununla beraber fenni ilimler, teknolojik gelişmeler hangi safhada olursa olsun “Allah derim, başka hiçbir şey demem!” dizesiyle şair, maddenin karşısında, mananın yanında yer aldığını ve bundan başka bir gayesinin olmadığını belirtmektedir. Akıl kavramına şairin yüklediği anlamları tasavvufi boyutta değerlendirmek, onun şiirlerinde bu kavramı kullanırken neyi kastettiğini anlamak açısından önemlidir. Zira tasavvufta hakikate ermek akıl ile değil gönülle, yani aşk ile olabilir. Dolayısıyla akıl, bilim ve fen ile alakalıdır ve asma köprüler kurmada bir vasıta; ancak gönül köprüsü aşk ile ve Allah demekle kurulabilecek bir şeydir.

Rüzgâr öyle esti, öyle esti ki,
Her şey uçup gitti, kaldı Yaradan.
Ayna düştü, hayal, perdelerdeki
Bir akiscik gibi çıktı aradan. (Kısakürek, 2017: 31)

Şairin zihni daima mana âlemiyle meşguldür ve bu dizelerde yine bunu vurgulamaktadır. Var gibi gördüğümüz fakat sadece yansılardan ibaret olan bu dünyada, ruhuna gelen hâlin etkisini bir rüzgâra benzeten şair, rüzgârın esip de her şeyi süpürmesi gibi kendisinde var olan bu hâlin de Allah’tan başka her şeyi ortadan kaldırdığını ifade etmektedir. Aslında şair, kalıcı olanın yalnız Allah olduğuna, her şeyin yok olacağına işaret etmekte, Rahman Suresi’nin 26. ayeti ile Kasas Suresi’nin 88. ayetine atıf yapmaktadır. Bunun yanı sıra aynadaki yansılara teşbih ettiği dünyanın ve hakikate perde olan varlıkların da aradan çıktığını ve hakikatle baş başa kaldığını belirtmektedir.

Sırtımı uykuda dürtüyor bir el;
Fırla yatağından, koşar adım gel!
O bir minicik zar, kabuğunu del!
Seni çağıran var, tâ maverâdan! (Kısakürek, 2017: 31)

Necip Fazıl’ın gözü daima maverada yani görülen âlemin ötesindedir. Benliği fizik ötesi âlemden başka her şeyle ilgiyi kesmiştir.

Şair, “Sırtımı uykuda dürtüyor bir el” diyerek manevi bir seslenişi belirtmekte, bu ses “uyku” hâlinde hareketle manevi uyanışını istemektedir. “O bir minicik zar, kabuğunu del” denilerek hakikate artık bir zarın inceliği kadar mesafe kaldığını, “maveradan” yani ötelerden çağıran sese doğru gitmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Ben o kutsî nefesin üflediği kamışım;
Ses onun, ben imzamı atmışım, atmamışım... (Kısakürek, 2017: 99)

Ruhunu tamamıyla maddeden sıyrıp mananın yani hakikatin emrine veren şair, bu anlamda kendisinden sadır olacak hakikate dair her şeyin şahsına ait bir paye verilmeksizin değerlendirilmesi

gerektiğini ifade etmektedir. İlk mısradaki geçen “kutsi nefes” den kasıt İlâhî buyruklardır. Dolayısıyla hayatını yönlendirenin vahiy olduğunu belirtmek suretiyle, bütün yapmış olduğu işlerde bir kıymet hükmü varsa, bunun hakikat adına Allah’tan bilinmesini istemektedir.

6.27. Ölümün Karşısında İnsanın Gafleti

Yüce Allah, Kur’an-ı Kerim’de “Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz.” (Enbiyâ, 21/35) buyurmaktadır. Şair bu ayette de ifade edildiği gibi gerçek hayata hazırlık yeri olan dünyaya insanın aldanişını birçok dizesinde vurgulamaktadır.

Şu geçeni durdursam, çekip de eteğinden;

Soruversem: Haberin var mı öleceğinden? (Kısakürek, 2017: 139)

Bu dizelerde, dünya hayatının aldatıcılığına kapılarak yaşamını sürdüren, gerçek olan hakikatin farkında olmayan insan tipine bir gönderme yapılmaktadır. İnsanların gafleti bazen o dereceye ulaşmaktadır ki, eteğinden çekip kendisine ölümü hatırlatmak gerektiği vurgulanmaktadır.

SONUÇ

Necip Fazıl Kısakürek, etkili üslubu ve bunu eserlerine yansıttığı ile edebiyatımızda derin izler bırakmış bir şair, yazar ve fikir adamıdır. O, yetmiş dokuz senelik hayatında, belki çok küçük olduğu çocukluk yılları hariç, daima inandığı fikirlerin gerektirdiği yaşam tarzını, mana boyutunda derin bir şuurla yaşamıştır. Fikri gruplaşmaların ve çatışmaların son derece fazla olduğu bir dönemde Necip Fazıl, İslam ve tasavvuf kaynaklı manevi düşüncelerini maddeci fikirlere karşı savunmuştur. Onun eserleri özellikle de şiirleri; nefis mücadelesi, ruh buhranları ve maddeciliğin karşısında mana savunuculuğuyla bezelidir.

Necip Fazıl'ın ruhunda hep var olan hakikati arama isteği, nihayet Abdulhakim Arvasi'yle tanışmasıyla beraber bir nefis mücadelesine ve mana arayışına dönüşmüştür. Otuz yaşına kadar yaşamış olduğu derin buhranlar sebebiyle olsa gerek, hocasıyla tanışmasının kendisinde meydana getirdiği etki son derece büyük olmuştur.

Çalışmamızda, nefis kavramının geçtiği ya da işaret edildiği şiirleri incelediğimizde gördük ki, tasavvuftan İslami Türk edebiyatına sirayet eden nefis tezkiyesi ve nefis muhasebesi, Necip Fazıl Kısakürek'in eserlerinde yoğun bir şekilde işlenmiş ve şairin içindeki nefis mücadelesi, şiirlerinin önemli kısmının omurgasını oluşturmıştır. Necip Fazıl'ın şiirlerinde geçen ya da atıfta bulunduğu nefis kavramını ele alış şekline baktığımızda, nefis çok ağır ifadelerle yerilmiş ve nefis mücadelesi keskin tabirlerle dile getirilmiştir. Bu durum şairin nefis mefhumuna bakış açısıyla ilgili bize önemli bilgiler vermiştir. Nitekim nefis, Necip Fazıl için ömür boyu mücadele ettiği en büyük düşmandır. Tasavvufi düşüncenin nefse yüklediği anlamlar, onun eserlerinde ifadesini bulmuş ve şairin nefsi yererken son derece ağır teşbihler kullandığı görülmüştür. Nefsi bazen kuduz bir köpeğe bazen de insanı kemiren bir kurtçuğa benzeten şair, nefis elinden duçar olduğu dertlerle daima mustarip olduğunu eserlerinde dile getirmiştir.

Necip Fazıl'ın nefsiyle olan savaşı çok çetindir! Ruhu daima hakikatin peşindedir. Madde ona göre mananın önündeki perdedir. Şairin benliği topyekûn bir mana âleminin akislerini içinde barındırmaya kabildir. Dolayısıyla nefis onun için başına musallat olmuş ve kendisini manevi anlamda tüketmek için var gücüyle çalışan korkunç bir düşman olarak algılanmıştır. Fakat nefsin tasallutundan kurtulmak için gereken azim, kararlılık ve bu mücadelede takınılması gereken tavır Necip Fazıl'da vardır. Nitekim bu hâl şiirlerinde müşahade edilmiştir. Şairin eserlerindeki nefisle olan mücadele azmi ve sarsılmaz duruşu kendisini net bir şekilde hissettirmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek'in derin düşünceler içinde çektiği metafizik ıstıraplarla yoğrulan ruhu, daima bir kurtuluş aramış ve bu durum onu hakikatin peşinden giden bir yolcu hâline getirmiştir. Necip Fazıl'ın hakikati araması genel olarak önündeki hiçbir engeli tanımayan muzaffer bir komutan edasıyla olmuştur. Bu tavır onun mizacıyla ve hakikate olan bağlılığıyla ilgilidir.

Necip Fazıl'ın bütün hayatının bir özeti anlamına gelebilecek şiirleri, ondaki derin ruh ıstıraplarını aşikâr kılmıştır. Şairin ifadelerinde çarpıcı imge ve teşbihler, ruhundaki çalkantıların bir yansımasıdır. Zira şairin manayı arayış mücadelesi o kadar zorlu geçmiştir ki, üslubuyla ve ruh-mana merkezli ifadeleriyle bu zorluğu gözler önüne sermiştir. Necip Fazıl'da ruh mefhumu, olayların şekil boyutundan sıyrılıp asıl öz, yani mana kısmına odaklanma anlamında kullanılmıştır. Bunun yanı sıra şair için bütün manalar insanı gerçek hakikate ulaştıracak yollar olmalıdır. Şiir, tiyatro, edebiyat... Hâsılı topyekûn bütün bir sanat, onun için hakikate ulaşmakta bir araç olmuştur. Nitekim şair için

gaye yalnızca Allah'ı aramaktır, gerisi kendi ifadesiyle “çelik-çomak” oyunu gibi zaman geçirilecek bir meşgaledir.

Necip Fazıl ötelere yani metafizik boyutu anlattığı şiirlerinde, ayet ve hadislerin yanında, tasavvufi sembol, imaj ve metaforları çok sık kullanmıştır. İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler onun şiirlerinin itikadî açıdan temelini oluşturmuştur. Diğer yandan bu şiirler İslam dininin derûnî boyutta yaşanması demek olan tasavvuf düşüncesinin öğeleriyle bezelidir. Nitekim tasavvufla ilgili olan “vahdet-i vücud düşüncesi, nefsin mertebeleri, insanın manevi olarak yükseleceği makamlar” gibi daha birçok düşünce şairin şiirlerinde teşbih ve imgelerle anlatılmıştır.

Genel manada Türk edebiyatında Necip Fazıl; nefisle mücadele, ruhun manevi yolculuğu ve maddenin karşısında manaya bağlılığın öne çıkan temsilcisi olmuştur. Zira o, olayların dış görünüşüne değil iç manasına bakmanın ve posaya, kabuğa değil, öze ehemmiyet vermenin gerekliliğini daima vurgulamıştır.

Nihayet şiirlerinde, ruhunun ve benliğinin uzun süren çırpınışları, ıstırapları, sarsıntıları, soruları ve yakınmalarından sonra, şairin artık hayatının gayesi olarak gördüğü hakikatin eşiğine vardığı gözlemlenmiştir.

Kısacası büyük ruh buhranlarıyla çekişmenin ve nefisle mücadelenin sembol ismi olan Necip Fazıl, içten köpüren derin fikir volkanlarının edebiyat sahasına yakıcı lavlar hâlinde akmasını andırır tarzda sanatını ortaya koymuştur.

KAYNAKLAR

- Aclûnî -İsmâîl b. Muhammed el-Aclûnî- 2001. *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs*. 2 Cilt, Thk. Yûsuf b. Mahmûd el-Hac Ahmed, Dîmeşk: Mektebetü'l-İlmi'l-Hadîs
- Akalın, Ş. H. (haz.). *Türkçe Sözlük*. 2011. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Altuntaş, H. ve Şahin, M. 2011. *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Bolay, S. H. 1987. *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî (Ö. 256/870), *el- Câmi'u's-Sahîh*, (thk. Heyet), Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 3. Baskı, Dîmaşk, 2015.
- Coşan, M. E. 1993. *İslam'da Nefis Terbiyesi ve Tasavvufa Giriş*. İstanbul: Seha Neşriyat.
- Eraydın, S. 2011. *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Hayâlî. 1992. *Hayâlî Divanı*. (Haz. A. N. Tarlan). Ankara: Akçağ Yayınları.
- İbn Arabî, M. 2007. *Fütûhat-ı Mekkiye I*. (Çev. E. Demirli). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- İz, M. 1969. *Tasavvuf*. İstanbul: Rahle Yayınları.
- Kabaklı, A. 2015. *Şairler Sultanı Necip Fazıl*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karaköse, Ş. ve Karaköse, R. 2014. *Hız. Mevlana Ruhsal Terapiler*. İstanbul: Yediveren Yayınları.
- Kılıç, M. N. (2019). *Necip Fazıl Kısakürek ve Eserlerinde Tasavvufî Düşünce*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı.
- Kısakürek, N. F. 1992. *Hücum ve Polemik*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. 1993. *Çöle İnen Nur*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. 1994. *Reis Bey*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. 2003. *Hitabeler*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. 2013. *Öfke ve Hiciv*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. 2017. *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. 2019. *Bir Adam Yaratmak*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. 2019. *İdeolocya Örgüsü*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. 1995. *Kafa Kâğıdı*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kocahanoğlu, O. S. 1983, *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek I*. İstanbul: Ağrı Yayınları.
- Külekçi, N. ve Karabey, T. 1997. *Dîvân-Erzurumlu İbrahim Hakkî*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları
- Mutçalı, S. 2020. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. El-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *el-Câmi'u's-Sahîh*, (thk. Heyet), Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2. Baskı, Dîmaşk, 2015.
- Natanzî, İzzeddîn Mahmûd b. Ali Kaşânî Natanzî. 2010. *Tasavvufun Ana Esasları (Misbâhu'l-Hidâye ve Miftâhu'l-Kifâye)*. (Çev. Hakkı Uygur), İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (ö. 303/915), *es-Sünen*, (thk. Heyet), Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 1. Baskı, Dîmaşk, 2015.
- Özarslan, S. 2013. *İslam İnanç Esasları*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Serdengeçti, O. Y. 1983. *Dava Arkadaşım*. Türk Edebiyatı, 117 (5).
- Şahin, M. N. ve Çetin, M. 2010. *Necip Fazıl Kısakürek*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şener, H. İ. ve Yıldız, A. 2011. *Türk İslam Edebiyatı*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Tan, M. N. 2019. “*Tay*”. Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi İçinde (Gözden geçirilmiş 3. Basım Ek: 2, 582-583 ss.) Ankara.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (ö. 279/892), *el-Câmi*, Dâru’s-Selâm li’n-Neşr ve’t-Tevzî, Riyad, 2009.
- Topaloğlu, A. 2003. “*Materyalizm*”. Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi İçinde (Cilt 28, 137-140 ss.). Ankara.
- Toprak, B. 2006. *Yunus Emre Divanı*. İstanbul: Odun Pazarı Belediyesi Yayınları.
- Uluç, T. (2005). *İbn Arabî’de Mistik Sembolizm*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Uludağ, S. 2006. “*Nefs*”. Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi İçinde (Cilt 32, 526-529 ss.). İstanbul.
- Yavuz, Y. Ş. 2018, “*Ruh*”. Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi İçinde (Cilt 35, 192-193 ss.) Ankara.
- Yılmaz, A. (Ed.). 2015. *Türk İslam Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yılmaz, H. K. 2015. *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Yayınları.